משנה · אחרונים · תוספות יום טוב · סדר נזיקין

תוספות יום טוב על משנה בבא מציעא

רבי יום טוב ליפמן הלר הלוי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

תוספות יום טוב על משנה בבא מציעא

רבי יום טוב ליפמן הלר הלוי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/תוספות-יום-טוב-על-משנה-בבא-מציעא/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

משנה בבא מציעא, הקדמה 5
פרק א 5
משנה א 5
משנה ב 7
משנה ג 9
משנה ד 10
משנה ה 12
משנה ו 13
משנה ז 13
משנה ח 14
פרק ב 16
משנה א 16
משנה ב 18
משנה ג 18
משנה ד 19
משנה ה 20
משנה ו 20
משנה ז 20
משנה ח 20
משנה ט 21
משנה י 22
משנה יא 23
פרק ג 24
משנה א 24
משנה ב 24
משנה ג 25
משנה ד 25
משנה ו 26
משנה ז 26
משנה ח 26
משנה ט 26
משנה י 27
משנה יא 27
משנה יב 28
פרק ד 29
משנה א 29
משנה ב 30
משנה ג 33
משנה ד 34
משנה ה 34
משנה ו 34
משנה ז 35
משנה ח 35
משנה ט 37
משנה י 39
משנה יא 39
משנה יב 39
פרק ה 40
משנה א 40
משנה ב 41
משנה ג 41
משנה ד 42
משנה ה 43
משנה ו 43
משנה ז 44
משנה ח 45
משנה ט 45
משנה י 46
משנה יא 47
פרק ו 47
משנה א 47
משנה ב 48

משנה ג 49
משנה ד 50
משנה ה 50
משנה ו 51
משנה ז 51
משנה ח 52
פרק ז 52
משנה א 52
משנה ב 53
משנה ג 54
משנה ד 54
משנה ה 55
משנה ו 55
משנה ז 55
משנה ח 56
משנה ט 57
משנה י 57
משנה יא 58
פרק ח 59
משנה א 59
משנה ב 59
משנה ג 63
משנה ד 63
משנה ה 65
משנה ו 65
משנה ז 66
משנה ח 67
משנה ט 68
פרק ט 69
משנה א 69
משנה ב 71
משנה ג 71
משנה ד 72
משנה ה 72
משנה ו 72
משנה ז 73
משנה ח 73
משנה ט 74
משנה י 74
משנה יא 75
משנה יב 76
משנה יג 77
פרק י 79
משנה א 79
משנה ב 80
משנה ג 81
משנה ד 82
משנה ה 83
משנה ו 84

משנה בבא מציעא, הקדמה

בבא מציעא ממסכתא נזיקין. ועניינה לדבר על הטענות והפקדונות והשכירות ודין השואל והשכיר וכל מה שהוא ראוי לחבר לזה הענין כמו שעשה הכתיב שאחר דיני שור ובור והבער. וכי ינצו אנשים. דבר על ארבעה שומרים. הרמב"ם. וכתבו התוספות איידי דאיירי בהגוזל בתרא מחלוקת נסרות. נגר. ובעה"ב. דקתני במעצר הרי אלו שלו. ובכשיל הרי אלו של בעה"ב. תנא הכא נמי דיני חלוקה:

פרק א

משנה א

שנים אוחזין בטלית. כתב הר"ב בגמרא [דף ז' ע"א] מוקי למתניתין כגון שהאחד מהם תופס וכו'. אבל אם הם אדוקים וכו' זה נוטל וכו' והשאר חולקים בשוה ובשבועה. וכן לשון הרמב"ם ומסיים בחבורו פרק ט' מהלכות טוען. ויש לכל א' לגלגל על חבירו. שכל מה שנטל כדין נטל. ע"כ. ונראה לי דטעמו שעל מה שיש בידו ממש לא שייכא תקנה שלא יהא כל אחד תוקף וכו'. דאי אמרת דתקנה זו נתקנה גם כן על מה שיש בידו ממש. א"כ בכל טוען על מה שיש לו ביד חבירו שהוא שלו תהיה בכלל התקנה ולא מצאנוהו במשנה עד דרי בתראי כמפורש בריש פרק ו' דשבועות:

זה אומר כולה שלי. לשון הר"ב אני קניתיה וכו' בגמרא במקח וממכר ופירש רש"י דאיכא למימר שניהם קנאוה ולשניהם נתרצה המוכר. אבל זה אומר אני ארגתיה. וזה אומר אני ארגתיה לא יחלוקו. דודאי חד מינייהו רמאי הוא ותהא מונחת עד שיבא אליהו. והתוספות כתבו בד"ה אי תנא וכו' דבכי האי גוונא נמי יחלוקו בשבועה. ולא אמרו יהא מונח אלא בשנים שהפקידו וכו' כדתנן במשנה ד' פרק ג' כיון שידוע לנפקד שהוא ודאי של א' מהם אפילו קודם שבאו לפני ב"ד לחלוק עליו. ע"כ. ומה שכתב הר"ב והמוכר מכר לאחד מהם ולקח המעות משניהם. דאי מחד אינו נאמן לומר שמכר לאחר. ויש שיטות רבות ודעות חלוקות בנאמנות המוכר ואין להאריך. ומה שכתב הר"ב שהוא עד אחד וכו' שאינו נוגע בעדות כלל. דאף על גב דקבל דמים אינו עומד אלא במי שפרע כדתנן במשנה ב' פ"ד וכן פירשה רש"י בפרק בתרא דקדושין דף ע"ג [ד"ה בזמן שמקחו בידו] להא דמוכר שקבל דמים דיש עליו מי שפרע. עיין שם. ולפיכך ז"ש בהגהת אשר"י דפרקין דהאידנא דאיכא שבועת היסת לא הוי עד. כיון יכול שכנגדו להשביעו ולומר לו תן לי מקחי שקניתי ממך. ועד שצריך שבועה לא חשיב עד. ע"כ. לא היה מן הצורך להגיה. דהכא לא מיירי אלא שנתנו הדמים ומי שפרע לא דמי

לשבועה. דטעמא דעד שצריך שבועה אינו עד. פירשו התוספות בקדושין פ"ב דף מ"ג משום דרחמנא אמר (דברים י"ט:ט"ו) על פי שנים עדים יקום דבר. דמשמע הנאמנים בדבורם בלבד אבל העדים הטעונים לישבע קודם שיאמנו דבריהם אין ממש בעדותם. ע"כ. ומי שפרע ליכא אלא דאנן לייטינן. ומה שכתב הר"ב והיה שכנגדו חייב שבועה (זו) דאורייתא וכן לשון הרמב"ם וכתב המגיד פרק עשרים מהלכות מכירה דכן פוטר משבועה לאותו המסייעו. והכסף משנה כתב שאין שום גילוי בדבריו שיסבור כן. ע"כ. ומכל מקום מסקנת הפוסקים כך הוא שיפטור. ומה שכתב הר"ב ובדין הוא שיהו חולקין בלא שבועה. מאחר שזה תפוס ועומד. וזה תפוס ועומד. גמרא דף ה' דהיכא דליכא חזקה לשום אחד ותפוסים בו יש להחזיק שניהם בשוה. ומה שכתב הר"ב אלא שתקנו וכו' כדי שלא יהא כל אחד הולך ותוקף [אוחז. רש"י ד' ג'] וכו' ומסקינן דאע"ג דחשיד אממונא. לא חשיד אשבועתא. וכתבו התוספות דהיינו טעמא משום דשבועה חמורה כדאמרן בשבועות [דף ל"ט] וביומא [דף פ"ו] שהעולם נזדעזע על לא תשא. ע"כ. ומ"ש הר"ב ואיצטריך וכו' אבל מקח וכו' דליכא למימר הכי שאם יודע שחבירו קנאה ליה לא הוי תפוס ומדתפס בה סבור שלו הוא ונתרצה המוכר. דהא נקט זוזי מתרווייהו אימא לא רמו רבנן שבועה עליה דמשום שבועה לא יפרוש שהרי סבור הוא לומר אמת. קמשמע לן דאפילו הכי ישבע. תוספות. ומ"ש הר"ב אבל מציאה דליכא למימר הכי. חבירי ילך וימצא אחרת. רש"י:

זה ישבע וכו' וזה ישבע. אפילו לבן ננס דמשנה ה' פ"ז דשבועות דאמר כיצד אלו ואלו באין לידי שבועת שוא. התם איכא ודאי שבועת שוא [דחד ודאי משתבע לשקרא] הכא איכא למימר דליכא שבועת שוא אימר דתרווייהו בהדי הדדי אגבהוה גמרא:

ישבעשאין לו בה פחות מחציה. כתב הר"ב ואינו נשבע שכולה שלו וכו' דהא לא יהבי ליה. לרבנן דבן ננס איצטריך דלא חיישינן לשבועת שוא. תוספות [דף ה' ע"ב]. ומ"ש הר"ב הלכך ישבע שאין לו בה פחות מחציה דמשמע הכי וכו' וכלומר דלשון השבועה אינה אלא שאין לו בה פחות מחציה כלישנא דמתניתין. ומסייע ליה לב"י שכתב שמפני כן לא כתבו הרי"ף והרמב"ם אלא לשון המשנה ולא הצריכוהו שישבע בפי' בלשון שבועה שיש לו בה ואין לו וכו' שסוברים דאין צריך שיאמר כן בפירוש דלשון הנזכר במשנה כאילו אומר כן הוא. ע"כ. ודלא כרנב"ר שכתב נ"י בשמו שהניח הרי"ף והרמב"ם בתימה:

ויחלוקו ולא אמרינן יהא מונח כדאמרינן בשנים שהפקידו במשנה ד' פ"ג דהשאר יהא מונח. והכא כולה טלית כשאר דהתם הוא. דשאני התם דודאי שאר דחד מנייהו הוא

אמרי רבנן יהא מונח. הכא דאיכא למימר דתרווייהו הוא אמרי רבנן פלגי בשבועה. ואפילו תימא ר' יוסי דאמר הכל יהא מונח. התם ודאי איכא רמאי. הכא מי יימר דאיכא רמאי אימא בהדי הדדי אגבהוה. וכל חד סובר שהוא הגביה קודם. [גמרא]:

ויחלוקו. לדמי אי הוה פסידא בחלוקת הטלית עצמה. דומיא דרוכב על הבהמה דלקמן דתנן נמי יחלוקו ובשלמא טהורה חזיא לבשר אלא טמאה הא אפסדוה. גמרא דף ח':

זה אומר כולה שלי וכו'. גמרא הא תו למה לי קא סלקא דעתך אמינא האי דקאמר חציה שלי. ליהוי כמשיב אבדה וליפטר [משבועה כדתנן במ"ג פ"ה דגטין] [קמ"ל] דהאי אערומי קא מערים. סבר אי אמינא כולה שלי בעינא אשתבועי. אימא הכי דאיהוי כמשיב אבדה ואיפטר:

ישבע שאין לו בה פחות משלשה חלקים. וא"ת על החצי שמודה חבירו למה צריך לישבע. וי"ל שאילו לא היה נשבע אלא על הרביע בלבד. שמא היה מתכוין לאותו חלק שמודה לו חבירו. ואע"פ שכל הנשבע בב"ד על דעת ב"ד הוא נשבע. מ"מ יש לדיין להחמיר שיפרש הנשבע בשבועתו כל צד רמאות שיכול לחשוב בלבו ומכאן הוא דשמעת הכי. נ"ל:

וזה נוטל רביע. כתבו התוספות וא"ת יהא נאמן דחצי שלו מגו דאי בעי אמר כולה שלי. כדאמרינן האי מגו גופיה לפטרו משבועה אי לאו משום דאיערומי קא מערים [כמ"ש בדבור זה אומר וכו'] ומפרש ריב"ם דמגו להוציא לא אמרינן דבחציו השני מוחזק זה כמו זה. ע"כ. ונ"י כתב משום דלא אמרינן מגו אלא בטענות שקולות. אבל הכא יותר נוח לו לומר חציה שלי שאינו מעיז פניו בחבירו כל כך מלומר כולה שלי שיצטרך להעיז לגמרי. ועוד שאין אומרים מגו אלא באותו דבר עצמו שהוא תובע או כופר. אבל מדבר לדבר לא. ואפילו כשהיו אותן שני דברים שקולים לפי שאפשר שבדבר אחד הוא מעיז. ובדבר אחר אע"פ שהוא שקול אינו יכול להעיז. ועוד שאילו היה נוטל חציו. יותר היה נוח לו לומר חציו ושיטול כל תביעתו. מלומר כולה ושלא יטול אלא חציו. ולפיכך כשם שאילו אמר כולה שלי אינו נוטל אלא חצי טענתו [אף באומר חצי שלי אינו נוטל אלא חצי טענתו] והיינו דאמרינן בתוספתא כללו של דבר אינו נוטל אלא חצי טעון בלבד. ע"כ:

משנה ב

היו שנים רוכבים וכו'. פירש הר"ב הא קמשמע לן דרוכב קני ואע"פ שאינו מנהיג וכו'. בגמרא דף ח' [ע"א] אמרינן דלגופיה לא איצטריך אלא אשמועינן דרוכב קני. ופירש"י אפילו *) בלא מנהיג וכו' כמ"ש הר"ב. ותימה דבסיפא מפרש הר"ב דלא מהני רכוב

במקום מנהיג אלא כשמנענע גם כן ואמאי כיון שהקנין דרכיבה לחוד הוי קנין למה יגרע כנגד אחר דכיון דקנין הוא לקני. ובגמרא לא אמרו דסיפא רוכב ומנהיג ברגליו אלא לשמואל דס"ל רכוב לחוד לא קני לדידיה מוקמינן לסיפא דקנו שניהם דהיינו כשרוכב ומנהיג ברגליו. אבל אי הוה סבור שמואל דרכוב בלחוד נמי קני לא איצטריך לאוקמי מתניתין שמנהיג ברגליו ג"כ. ואע"ג דאבעיא בגמרא רכוב במקום מנהיג הי עדיף. אי רכוב דתפיס ואי מנהיג דאזיל מחמתיה דשמעינן מינה דיש לחלק בין קנין הנעשה ביחידי. לקנין הנעשה עם חבירו שעושה קנין אחר. מ"מ אין לנו לחלק. דהא למסקנא לא עדיף כלל לא זה ולא זה אלא שניהם כאחד טובים והך איבעיא ומסקנא אליבא דשמואל היא. והשתא כי היכי דלמסקנא לשמואל דבעי רוכב ומנהיג ברגליו בין בלחוד בין עם מנהיג. לעולם בעי שיהא ג"כ מנהיג ברגליו. וכי מנהיג ברגליו מהני לעולם. ה"נ סתם גמרא דמוקים רישא דאשמועינן רוכב קני אפילו בלא נענוע רגליו. ה"נ בסיפא עם המנהיג קני ולא עדיפא הך מהך דכי היכי דסברת הבעיין לא סלקא לשמואל דאליביה בעי. ה"נ לא סלקא אליביה סתמא דגמרא. דלענין סברא זו אין חילוק בין סתמא דגמרא לשמואל כלל. ועוד דמהיכי תיתי לחלק לסתם אוקימתא. ומאן דחיק לן בהכי. הלכך אי מפרשת למתניתין כסתם אוקימתא וכפירש הר"ב ברישא דרכוב לחוד קני. אין לפרש בסיפא דרוכב ומנהיג ברגליו כדפירש הר"ב אלא רכוב בלחוד קונה כמו המנהיג. ואי מפרשת בסיפא כשמואל וכדפירש הר"ב דרוכב ומנהיג ברגליו בעינן. אין לפרש ברישא דרוכב בלחוד קני. סוף דבר הר"ב הרכיב בכאן סתמא דגמרא ודשמואל ואינם עולים בענין אחד כלל. ועכשיו צריכין אנו למודעי איזה מהם משני הפירושים יכשר דאליביה נפרש בין ברישא בין בסיפא. וראיתי להרמב"ם בפירושו שלא פירש כלום על הרישא אבל בסיפא כתב ובלבד שינענע ברגליו על הבהמה כדי שתלך. ואם לא היה כן אלא שהיה יושב עליה בלבד. המנהיג קנה. ע"כ. שמעינן מינה דאליבא דשמואל נסיב לה. וזו ראיה גדולה אצלי לדברי הב"י סימן קצ"ז שכתב (דס"ל) [די"ל] דהרמב"ם סובר דבעינן מנהיג ברגליו ג"כ אלא שביטל דעתו מפני דעת המגיד [פי"ז מה"א] והר"ן שכתבו שדעת הרמב"ם דרכוב לחוד קני. והרי לשון פירש המשנה מוכח כדברי ב"י דסובר כשמואל דבעינן ג"כ מנהיג ברגליו. וכן פירש הרא"ש דהלכה כותיה. וכתב עוד הרא"ש השתא דרכוב ומנהיג בעינן. מתניתין מאי קמ"ל. דלענין קנין דקני לא איצטריך לאשמועינן דהיינו מנהיג גמור. ועוד דעדיף טפי דתפיס בה. איצטריך לאשמועינן דשנים רוכבים על בהמה אחת קנו שניהם. דלא תימא קמא עדיף. שהוא עיקר. והשני הוא טפל. שכן דרך הנערים לנוח מעט אחורי אדוניהם קמ"ל. וגם אשמועינן דרכוב ומנהיג כאחד קנו

שניהם עכ"ד. אבל הרי"ף הביא מתניתין כפשטה וכתבו דס"ל כאוקימתא דסתמא דגמרא דרוכב לחוד קני. וכן בסיפא רוכב לחוד קני עם המנהיג. והא קמשמע לן בין ברישא בין בסיפא:

ויחלוקו. עיין מ"ש בזה במשנה קמייתא:

בזמן שהם מודים וכו'. כתב הר"ב אפילו לאחר שנפסק הדין עליהם וכו'. וכ"כ הרמב"ם. ותימה דמאי רבותא היא לאחר שנפסק הדין. דמאי איכפת לן בפסק הדין כיון שהם מודים או באו עדים ועיין ספ"ג דסנהדרין. ובגמרא דף ח'. בזמן שהן מודים וכו' במאי. אי במקח וממכר צריכא למימר. אלא לאו במציאה. ש"מ דהמגביה מציאה לחבירו [כלומר שיזכה חבירו בה] אע"פ שלא עשאו שליח לכך. קנה חבירו דאי סלקא דעתך לא קנה חבירו תיעשה זו כמי שמונחת על גבי קרקע. ולא יקנה לא זה ולא זה וכל הרוצה יחטפנה מידם [רש"י]. ועיין לקמן בדין המגביה כו':

משנה ג

היה רוכב על גבי בהמה וראה את המציאה. אורחא דמלתא קתני דאי מהלך וראה יטלנו בעצמו. והטור סימן רס"ט העתיק ראה מציאה ואמר לחבירו זכה לי וכו':

נטלה ואמר אני זכיתי בה זכה. ומסקינן בגמרא דטעמא לאו משום דלא מצי זכי ליה אלא היכא דזכי נמי לנפשיה. כגון שנים שהגביהו מציאה כסיפא דמתניתין דלעיל. דהא ליתא. דאפילו כי לא בעי למזכי לנפשיה. מצי זכי לחבריה במגו דאי בעי זכי לנפשיה. וכדפירש הר"ב במ"ט פ"ד דפאה מי שלקט את הפאה ואמר הרי זה לאיש פלוני עני. דאם זהו ג"כ עני זכה לו לדברי הכל. ואלא מתניתין דתנן אמר אני זכיתי בה זכה [בה] משום דאמר ליה תחלה פירש"י הרי אני זכיתי בה דקאמר. תחלה קאמר ליה. מתחלה הגבהתיה לצרכי ולא לצרכך ולעולם המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו דומיא דמעני לעני עכ"ל. וריהטא דשמעתתא דאי מתחלה היתה דעתו לצורך חבירו תו לא מצי מיהדר [*דאע"ג דאיתא בתר הכי. א"ר חייא בר אבא אמר ר' יוחנן המגביה מציאה לחבירו קנה חבירו. וא"ת משנתינו. דאמר תנה לי ולא אמר זכה לי [דכיון שאין דעת אחרת מקנה לא הוה תנה כזכה. ול"ק אמתניתין ו' פ"ק דגיטין כ"כ התוספות ובגיטין [דף י"א] תירצו עוד בענין אחר] ופירש"י וא"ת משנתינו דקתני אני זכיתי בה ומשמע לן אני זוכה בה עכשיו זכה בה. ואע"פ שהגביה לצורך חבירו. היינו טעמא משום דקתני ואמר לחברו תנה לי ולא אמר זכה אתה לי בהגבהתך נמצא שלא עשאו שליח להקנותו בהגבהתו עד שעת נתינה. והרי קודם נתינה הדר בו זה משליחותו עכ"ל. לאו למימרא שאם אעפ"כ נתכוין המגביה לשיקנה לחברו בהגבהתו שלא זכה. אלא שמן הסתם לא עשה אלא

כדברי חבירו שלא אמר רק תנה לי] אבל הטור כתב בסימן רס"ט שאפילו אמר הגבהתי תחלה לצורכך אבל עתה אני רוצה לזכות בה דשומעין לו. והסכים מהור"ר ו א ל ק כ ה ן ז"ל על ידו וכתב דמגביה מציאה לחבירו קנה חברו היינו כשאומר בשעה שמגביה או קודם לכן שהוא מגביה לחברו. אבל מסתמא אע"ג דדעתו היה להגביה לחברו יכול לחזור בו. אא"כ א"ל זכה לי [כדכתב הר"ב] דהשתא שלוחו הוא כיון דשתק ועל פי צוויו הגביה. עכ"ד. ולא ידעתי מי הכריחם לפרש כן דהא סוגיא דשמעתא לא משמע הכי. דכי פריך ממתניתין דפאה מי שלקט וכו' ואמר הרי זו לאיש פלוני דזכה לו. אמתני' דהכא דלא זכה לו. לישני ליה התם דאמר כדתנן בהדיא [ואמר]. ומש"ה זכה לו ולא מצי מיהדר. אבל הכא דלא אמר כלום בשעת ההגבהה הלכך מצי מיהדר. ומדלא משני ליה הכי ש"מ דגמרא ס"ל דכשמודה שהגבהתו היתה לצורך חברו כמאן דאמר דמי ולא מצי מיהדר. והא דתנן התם ואמר משום דאי לא אמר מאי ידעינן למי רוצה ליתן. וכן יש לפרש דואמר. היינו עכשיו לאחר זכייה הוא אומר שלקיטתו היתה לזכות לאיש פלוני. וכולה מלתא תליא בכונת הגבהתו לצורך מי היתה. כך נראה בעיני. [*ולמה נאמר שר' יוחנן יחלוק על סברא זו אלא שמתרץ המשנה בתירוץ מרווח יותר. דתירוץ דלעיל דחוק דהא לא תנן תחלה וכדדחי לי' בסוגיא מה"ט. ושוב מצאתי בתשובה להרשב"א שהביאה הב"י סימן קכ"ה שכתב אדרבי יוחנן דטעמו דמצי המגביה לומר כשאמרת תנה לי לא היה בדעתי שאמרת שאזכה בה בשבילך אלא לאחר שאגבהנה ואתננה לך. עכ"ל. וכלומר ומשום כך לא נתכונתי לזכות לך בהגבהתי. כך נ"ל]:

אם משנתנה לו אמר אני זכיתי בה תחלה. מפרש בגמרא דמשום רישא דמיירי דוקא שאמר תחלה כדכתבתי לעיל הלכך דייק בסיפא למתני תחלה כלומר ואם משנתנה לו טעין אותה טענה דרישא. אבל משום סיפא לא איצטריך למידק שיטעון תחלה דאפילו אי לא טען תחילה מסתמא תחלה קאמר. דמי מצי למימר אני זוכה בה עכשיו והלא אינו בידו. [רש"י]. [*ולפי מה שכתבתי לעיל דלרבי יוחנן אין צריך לזה התירוץ דאמר תחלה אדרבא רישא אין הכי נמי דלא אמר תחלה ואפ"ה מצי הדר ביה כיון שאמר תנה לי ולא אמר זכה לי. וקתני בסיפא תחלה. לגלויי דרישא אף בלא אמר תחלה]:

משנה ד

זה שהחזיק בה זכה בה. כתב הר"ב ודוקא שהיתה המציאה ברשות הרבים וכו' כאן חזר בו מפירוש השני שכתב במ"ג פ"ד דפאה דטעמא משום דנפל עליה וכו'. ע"ש. וטעמא שאין ד' אמות קונות ברשות הרבים. כתב רש"י שהרי אין לאדם שם ארבע אמות מיוחדות שהרבה חברים יש לו בתוכה עומדים אצלו. ע"כ. ומ"ש הר"ב אבל בסימטא

שהוא שביל היחיד. או בצדי רה"ר וכו'. ובמשנה ד' פ"ק דקדושין כתב בסמטא שהיא זוית של רשות הרבים וכן פירש"י שם [דף כ"ה ע"ב]. ולפי זה צדי רשות הרבים הוא הסמוך לבתים אע"פ שאינו בזוית אלא שבזוית פגעי אינשי אהדדי מב' הרחובות ולפיכך נמשכים אצל הזוית שלא לדחוק זה את זה. וזה מצוי יותר מבצדי רה"ר. והן שני צדי הרחוב. לפיכך נתיחד שם לזוית בפני עצמה. אבל לפירש הר"ב דהכא גם הזויות בכלל צדי רשות הרבים יחשב. והרשב"ם בפ"ה דבבא בתרא דף פ"ד כתב אית דאמר שביל של יחיד. ואני שמעתי כניסה בולטת מרשות הרבים. ויש רשות לבני אדם להעמיד שם חפצים שלהם כחצר השותפין דאינו עשוי להלוך בני רה"ר. ע"כ. ויתכן לומר דזוית דנקטי רש"י והר"ב דהיינו בליטה. וא"ד שביל וכו' דברי הערוך הן. וכתב שהוא לשון לעז ממש. ע"כ. ונ"ל דשביל של יחיד שאמרו אין הכונה שהוא של יחיד. דאין סברא לומר דתקנו ד' אמות בשדה של אחר. וכן בגמרא בשדה דבעל הבית לא תקינו ליה רבנן והעתיקה הר"ב בפ"ד דפאה [משנה ג'] ומשום דין פאה נקט דבעל הבית. אבל לענין מציאה כל שדה שיש לו בעל לא תקנו. וכמ"ש הרמב"ם בפי"ז מהלכות גזילה. וכתב נ"י בגמרא אלא שביל של יחיד. כלומר לאפוקי שביל של רבים וכגוונא דתנינן ברפ"ב דפאה. שביל היחיד ושביל הרבים:

אחר צבי שבור. פירושא דרישא. וז"ל הרמב"ם בפי"ז מהלכות אבידה מי שראה אחרים רצים אחר המציאה והרי היא צבי שבור וכו':

ואמר זכתה לי שדי. ואע"ג דבארבע אמות דתקנו רבנן דקונות לו אע"ג דלא אמר כלום כתב המגיד שם [הלכה י"א] משום דאלימא קנייה דבארבע אמות טפי מפני שהוא יכול לנטות עצמו וליטלה. ע"כ. ועיין מ"ש במשנה ג' פ"ב. והב"י סימן רס"ח כתב טעם אחר דארבע אמות שאני דכיון דמשום דלא אתי לאנצויי תקנו רבנן דליקני. לא ראו לחלק בין אמר ללא אמר. דא"כ אכתי אתי לאנצויי. ע"כ. אבל התוספות והרא"ש סברי דמתניתין לאו דוקא וה"ה כי לא אמר נמי קני. והא דקתני ואמר זכתה לי בשביל למנוע הרצים אחריה אמר כן.

זכתה לו. מסקינן בגמרא דחצר משום שליחות הוא והא דבריש פ"ח דגטין פירש הר"ב מונתן בידה. משום קטן וקטנה איצטריך קרא לרבינהו בתורת יד משום דליתנהו בתורת שליחות ומשום הכי נמי בעינן שתהא עומדת בצדה אפילו בחצר המשתמרת כמ"ש הר"ב שם משום דבעינן דומיא דידה. אבל מ"ש הר"ב בכאן והוא שעומד בצד שדהו. גמרא. היינו פירושא דמשתמר בתוך שדהו שכתב בדבור הקודם דלא בעינן הכא תרתי. שיהא משתמר. ושיעמוד בצד שדהו. אלא חדא סגי. והיינו טעמא דמצריך נמי שיכול

לרוץ אחריהן ומגיען וכו' דאי לאו הכי כי עומד בצד שדהו מאי הוי. הא אכתי אינה משתמרת למציאתו זו. שמע מינה דטעמא דבעינן עומד וכו' משום דתיהוי משתמרת. וכתב נ"י דמשתמרת ואינו עומד בצדה דלא הוי ידו אלא מתורת שליחות בלבד [צריכא טעמא] למה תזכה לו במציאתו דלמי נעשה שליח. לבעל הממון אינו שליח. שהרי אין כאן בעל הממון. ולא שייך נמי למימר בחצר. כדאמר גבי מגביה מציאה לחבירו. דמגו דזכי לנפשיה. זכי נמי לחבריה. וכתב הרנב"ר ז"ל דאיכא למימר דכל שהיא משתמרת למי שהוא זכות לו כידו היא. שאף מה שבא לידו. כי ניחא ליה דלקני בחצר המשתמרת הוא נותנו. ויד אריכתא היא. מה שאין כן לענין גיטין. דכיון דלא ניחא לה דתקנה חצר המשתמרת אינה כידה שמה שהוא תיבה לאדם כשהוא בידו אינו נותנו בחצר המשתמרת אדרבא מוציאה ממנה. ע"כ. ומ"ש הר"ב וכגון שיכול לרוץ וכו' ואם אינו יכול להגיען הרי אלו כצבי שהוא רץ כדרכו וכו'. לשון הרמב"ם פי"ז מהלכות אבידה [ה"ג]: **גוזלות מפריחין**. ולא תני גוזל כדתני צבי. וכן הוי מצי למימר פורחין. אלא נראה לי משום דדברו בהווה שדרך הגוזלות לפרוח הרבה ביחד. ומדרכן שכל אחת רצונה לקדום לחברתה כדאמרינן בעלמא ומפריחי יונים. אם תקדים יונך ליוני. במשנה ח' פ"ק דר"ה. ושאר דוכתי. ומשום הכי שייכא למימר עלייהו מפריחין שהוא פועל יוצא *):

משנה ה

מציאת בנו ובתו הקטנים. כתב הר"ב כל הסומך על שולחן אביו וכו'. לפי שדרכו לזונו תמיד אם לא יפרנסנו אביו לא יפרנסנו אחר. אבל אדם אחר מעלמא סמוך על שלחן חבירו חנם. כגון יתום וכיוצא בו. אין סברא שתהא מציאתו לחבירו. וכל שכן עבדו ושפחתו העברים שבשכר טרחם הם אוכלים. תוספות [ד"ה ריא]. ומ"ש הר"ב והבת בין קטנה בין נערה מציאתה לאביה דהתורה זכתה לו כל שבת נעוריה. וכן פירש רש"י כן הוא. ולפי זה אפילו אינה סמוכה על שולחנו. וזה סותר דברי רש"י שכתבתי ברפ"ד דכתובות. בדבור ומציאתה וכו' כמ"ש שם. ועוד קשה דהא בגמרא שכתבתי ג"כ שם בד"ה נערה שנתפתתה וכו' מסקינן לענין בשת ופגם דלאביה דלא ילפינן מקרא דבנעוריה. משום דבהפרת נדרים כתיב. וממונא מאיסורא לא ילפינן. [וקושיא זו ג"כ על הרמב"ם בפירושו דהכא ובמ"ד פ"ד דכתובות אלא טעמא משום איבה דאי בעי מסר לה למנוול ומוכה שחין. וכן כתבו התוספות [שם] דהכי נמי במציאה טעמא משום הכי ואפילו אינה סמוכה על שלחן אביה. ע"כ. ובבוגרת דלא מצי מסר לה וכו' שאין בידו לקדשה. בההיא תנן מציאת בנו ובתו הקטנים דהיינו סמוכים על שולחנו:

ושפחתו. עיין מ"ש במ"ו פ"ו דעירובין:

מציאת אשתו שגרשה אע"פ שלא נתן כתובה. תימה מאי אע"פ. אדרבה כ"ש דמציאתה שלה. ובגמרא. גרשה פשיטא. הכא במאי עסקינן במגורשת ואינה מגורשת. כגון זרק לה גטה ספק קרוב לו ספק קרוב לה כדתנן במ"ב פ"ח דגיטין דא"ר זירא אמר שמואל כ"מ שאמרו מגורשת ואינה מגורשת בעלה חייב במזונותיה. טעמא מאי אמור רבנן מציאת אשה לבעלה כי היכי דלא תיהוי לה איבה הכא אית לה איבה ואיבה. והשתא אתי שפיר דהאי דקאמר אע"פ שלא נתן כתובה כלומר דאכתי יש עליו חוב תנאי הכתובה. דהיינו מזונות. והוה אמינא דכיון דזנה מציאתה שלו קמ"ל דטעמא מאי וכו':

משנה ו

שטרי חוב. כל לשון שטר בדברי רז"ל הוא כתב שכתב בו הממשלה שנותן אדם לזולתי עליו. והוא לשון אם תשים משטרו בארץ (איוב ל"ח ל"ג). וכן תרגום ואכתוב בספר (ירמיהו ל"ב:י'). וכתבית בשטרא. ובלשון רבים נאמר שטרות ולא שטרים אבל בסמיכות נאמר בלשון זכר שטרי בחיר"ק השי"ן והטי"ת בשו"א. כמו מזרות בעתו. [איוב שם]. תרגום. שטרי מזליא. וכן וחדרי תימן [איוב ט' ט'] שטרי מזליא. וטועים האומרים השי"ן בשו"א והטית בקמץ. תשבי:

אחריות. עיין מ"ש במשנה ה' פ"ק דקדושין:

לא יחזיר. כתב הר"ב דחיישינן לפרעון ולקנוניא וכו'. אי הכי כל שטר דאתי לקמן ניחוש להו הכי. כל שטרי לא ריעי הני ריעי. גמרא. פירש רש"י דהואיל דנפל אתרע די"ל אם היה כשר היה נזהר בו. ע"כ. ולקנוניא. כתב הר"ב עצה של רמאות וכו'. וכתוב בתשבי שנראה לו שהיא מלה מורכבת בלשון לעז מן ק"ן ואו"ן. כי קו"ן בלעז עם. ואו"ן בלעז אחד. דהיינו ביחד ע"כ. ומ"ש הר"ב לטרוף הלקוחות שלקחו ממנו קרקע שלא באחריות. היינו שפירש בשטר שאינו רוצה לקבל עליו אחריות כדכתב הר"ב לקמן בשטר חוב. דקיימא לן אחריות טעות סופר אף בשטרי מכר. כדמסיק בגמרא [דף ט"ו] וטעמא דאחריות טעות סופר פירש רש"י דלא שדי אינש זוזי בכדי. וז"ל נ"י אחריות טעות סופר הוא כלומר שאע"פ שלא הזכירוהו מלוה ולוה כלל יש להם לעדים לכתבו בשטר ולפיכך אם לא כתבוהו אין לתלות הדבר אלא בטעותו של סופר. ע"כ:

משנה ז

שאני אומר כתובים היו ונמלך עליהם שלא ליתנם. הא אמר תנו נותנים. אבל בגטי נשים [צריך שיהיה] על דרך שנתבאר במ"ג פ"ג דגיטין. ולהא לא חיישינן שמא כתב בניסן ולא יהיב עד תשרי. ואתא למטרף פירי דזבין בעל בין ניסן לתשרי. דכי אתי למטרף אמר לה אייתי ראיה אימת מטא גיטא לידך כיון דעתה שבא לגרשה רואין שהזמן מוקדם ויש קול

שלא נמסר ביום שנכתב. ויזכרו לקוחות לומר אייתי ראייה אימת מטא גיטך לידך. וכן בשחרורי עבדים. ודייתיקי נמי דשכיב מרע דיכול לחזור בו. ומתנה מיירי שכתוב בה מהיום אם לא אחזור בי כל ימי חיי דהשתא מצי למהדר ביה. ואי יהיב לאינש אחרינא אחר הזמן הזה שנכתב בו זכה ולא אפסדי' במאי דנותנין לו כמו שאמר תנו ובשובר ליכא למיחש שמא נכתב השובר ליתן בניסן ולא נתן עד תשרי. ובינתים מכר השטר משום דקיימא לן במוכר שטר חוב לחבירו. וחזר ומחלו מחול. וכי אמר תנו לו השובר אין לך מחילה גדולה מזו. גמרא [דף כ']:

משנה ח

אגרות שום. כתב הר"ב ששמו ב"ד נכסי לוה למלוה בחובו. וכן ל' רש"י ומסיים בה דליכא למיחש לשמא נמלך. דהא ב"ד לא כתבום אלא בדבר מקוים. ולפרעון לא שייך בהו. ואפילו למאן דאמר שומא הדר איהו דאפסיד אנפשיה. ע"כ. כבר כתבתי במשנה ג' פ"ג דמועד קטן. דאגרות שום היינו שכתוב בהן שהורידו המלוה לנכסי לוה. ושקרעו שט"ח. והוי הך שומא כשטר מכר על הקרקע. ואי בעי לוה למהדר ליה קרקעו בשומא ששמוה איבעי ליה למקרעיה לשטריה. אי נמי למכתב שטרא אחרינא עלויה. דמכירה מעליא היא השומא. אלא דרבנן אמרי דמשום ועשית הישר והטוב דתהדר. הלכך איבעי למכתב שטר זביני. ולא היה לזה לתת המעות עד שיתן לו השטר שומא. ואי משתמיט לומר למחר אתן לך היה לו לתבוע שטר זביני. אבל גבי שטר חוב לא יחזיר דאפשר דפרעיה ואשתמוטי קא משתמיט דאמר ליתא גבאי למחר יהבינא לך [דהא חזינן במתניתין דיעשה מה שבסמפונות לפי שאפשר שהאמין הלוה למלוה על השובר. שמעינן דדרך הוא שיאמין הלוה למלוה בשובר הלכך כי היכי דהתם כשנמצא בין שטרות הקרועים יעשה מה שבסמפונות אע"פ שהכל ביד המלוה עצמו. הכא נמי דאיתרע בנפילה ולא נמצא ביד המלוה חיישינן שפרע והאמין על השובר. כך נ"ל] אי נמי מעכבו משום פשיטי דספרי. גמרא דף ט"ז:

אגרות שום ואגרות מזון. רגיל ר"ת לומר מדלא קאמר שטרי שום שטרי מזון. כדאמרינן שטרי חליצה ומיאונין. שטרי בירורין. נראה לו דקרי אגרת מה שבית דין שבמקום זה שולחין אגרות לב"ד אחר לשום ולמזון פלוני. תוספות פי"א דכתובות דף ק' ע"ב. ונראה לי דלפירוש שכתב הר"ב באגרות מזון שקבל עליו לזון וכו' דקרי ליה אגרת לפי שרגילים לפרסם זה לרבים שהוא חשיבות לו שמוותר לזון וכו':

ואגרות מזון. כתב הר"ב [בל"א] שימכרו מקרקע וכו' וז"ל הרמב"ם שכתבו להם הדיינין הורדה בקרקע שימכרו אותה למזונות:

ושטרי בירורין. כתב הר"ב זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד שידונו להם ועיין מ"ש במ"ד פרק בתרא דב"ב:

וכל מעשה ב"ד. מפרש בגמרא דף ט"ז כגון שטרי חלטאתה שמחליטין נכסי לוה למלוה כשאין הלוה בפנינו. דאי הוא בפנינו. היינו אגרת שום דרישא. כ"כ מהר"ר ואלק בשם בעל התרומות:

מצא בחפיסה או בדלוסקמא וכו' הרי זה יחזיר. כתב הר"ב שהכלי סימן כשיאמרו הבעלים בכלי פלוני מצאת אותם. כ"כ רש"י. ולדבריהם אין דרך להניח שטרות בחפיסה ובדלוסקמא. ולפיכך הוה כלי סימן. ולא דמי למשנה ב' פ"ב דמצאו בכלי שפירשו דכלי יש בו סימן. אבל לדברי התוספות שכתבתי במ"ג פ"ג דגיטין דדרך להניח שטרות בחפיסה ובדלוסקמא כתבו דמיירי הכא שנותן בכלי עצמו סימן. וכתבו עוד התוספות ולא חיישינן לשאלה. [כדחיישינן במ"ג פרק בתרא דיבמות] דהתם איסור אשת איש. והכא ממונא. וכ"כ בגיטין דף כ"ח. ונ"י כתב אבל בסימן דגופן דשטרות לא מהדרינן לחד מינייהו שכל אחד מהן בקי בהם:

תכריך של שטרות או אגודה של שטרות. כתב הר"ב תכריך כרוכין זה בזה כלומר שכורך שטר וקופלו בעצמו. ואחר כך כורכו בתוך שטר אחר. וכן השנים בשלישי. ואגודה כתב מושכבים זה על זה. ארכו של זה על ארכו של זה. כלומר שהשכיב שלשה שטרות זה על זה וכרכן ביחד. ולפיכך כשכרכן באופן זה אי אפשר שישמט אחד מחבירו לכך קורא אגודה. מה שאין כן בתכריך שיוכל להשמט איזה שירצה ולקחתו מהכריכה. ומה שכתב הר"ב שלשה שטרות וכו'. הכי איתא בברייתא ומתניתין מפרשא אגודה דסיימה בה. והוא הדין תכריך. וכתב נ"י וז"ל תכריך וכו' לא קאי למצוא בחפיסה. דהכא משום סימן הכרך ואגודה עם סימן המנין. ומשום הכי אמרינן דתלתא יחזיר. ולא תרי. דכיון דשטרי מכריז [ועיין מ"ש במשנה ב' פ' דלקמן] תרי לא הוי סימן. דמיעוט שטרות תרי. ומנינא לא הוי סימן וכדאמר בגמרא וזה [צריך] שיאמר כך וכך היו וכרוכין היו כך. וכדפירש רש"י ז"ל ע"כ. וצריך עיון על הר"ב שכתב דתכריך ואגודה סימן הוא דאי הכי תלתא למה לי. וכן פירש הר"ב עצמו בפירושו מ"ב פרק דלקמן ג' מטבעות וכו' אומר כך וכך היו. ומונחים זה על זה ע"כ. אבל קשה דבצבורי פירות מפרש דמנין הוי סימן. ואם כן כריכה למה לי. והרא"ש כתב מנין סימן. והא דבעינן תכריך ואגודה. היינו כדי שיוכל ליתן סימן במנין דאי לאו הכי שמא לא נפיל אהדדי ומתיאש כי לא יכול ליתן סימן במנין. ע"כ. ומיהו הכא כשכל השטרות הן של מלוה ולוה אחד ולפיכך יש לחוש בכל אחד שכרכן. וכתב נמוקי יוסף דדוקא כרך חזק דבטוח שלא יתפרדו אבל אם

בקל יכולים להתפרד. דמי למעות מפוזרות דאין בהן סימן והן של מוצאן כדתנן בריש פרק דלקמן:

יחזיר ללוה. כתב הר"ב ודוקא שהשטרות מקוימים וכו'. אבל אם אינם מקוימים וכו' ונפלו מיד הסופר [ע"כ] ויתן למי שנותן בהם סימן. הרמב"ם סוף הלכות אבידה *) ובר"פ דלקמן מפורש על איזה סימן מחזירין אבדה:

יחזיר למלוה. דלוה לא מקיים שטריה הלכך ליכא למיחש דלמא לקייומינהו אזול. גמרא. ומה שכתב הר"ב ואם היו שלשתן כתיבת סופר אחד וכו'. לא יחזיר. כלומר אלא למי שנותן בהן סימן:

טיבו. מפורש במשנה ח' פ"ק דכתובות:

אם יש עמהן סמפונות. [*כתב הר"ב] המוצא בין שטרותיו וכו' רש"י):

סמפונות כתב הר"ב שובר וכו'. וזה לשון רש"י בגמרא. סמפון שובר המבטל שטר. וכל דבר המבטל דבר קרוי סמפון (שלו). כדאמר [בכתובות דף נ"ז] גבי קדושי אשה. ומכירת עבד. שהמום קרוי סמפון מפני שמבטל את המקח. ע"כ. וכתבו התוספות דביד המלוה קרוי סמפון. וביד הלוה קרוי שובר:

פרק ב

משנה א

אלו מציאות שלו. עיין במשנה ה':

מצא וכו'. מפרש במאי דפתח. ועיין בריש נדרים:

מצא פירות מפוזרין. כתב הר"ב סתמא נתיאשו הבעלים. וכן דעת הרמב"ם. ופירשו [בגמרא] דטעמו דאגב יקירייהו וחשיבותייהו ממשמש בהו בכל שעה. וידע שנפלו ממנו. וכיון שלא בא ונטלן ודאי נתיאש לפי שאין בו סימן והרי הם הפקר ובמעות מפוזרות מפרשינן בגמרא דאדם ממשמש בכיסו כל שעה. וכן לשונות דארגמן חשיבי ועגולי דבילה וככרות ומחרוזות. מידי דמיכל הוא וחשיב וממשמש בהו. וגיזי צמר ואניצי פשתן. מחמת כובדן מרגיש בנפילתן. וכיון שאין בהם סימן מתיאש מיד שגם במקומן אין סימן שלכל אלו אין דרך להניח על גבי קרקע. ודרך נפילה באו שם. ואין ידוע מקומן:

כריכות. כתב הר"ב עמרים קטנים. כמו מאלמים אלומים (בראשית ל"ז:ז') ומתרגם בירוש' מכרכן כריכן. רש"י. ודוקא קטנים דאלו גדולים הוי מקום סימן. ועיין בסמוך:

ברשות הרבים. כתב הר"ב שהכל דשין (בו) עליהן. ולפיכך מקים נמי לא הוי סימן *) דמתגלגל ברגלי אדם ובהמה ואינה נמצאת במקום שנפלה תחלה כדאיתא בגמרא ומוכח מפירש"י דלקמן [דף כ"ב] על כריכות ברשות היחיד דכ"מ שמצוי בו דריסת רגלי אדם או בהמה מקרי רשות הרבים לנדון דידן:

וחתיכות של בשר. מוקים בגמר' כשנהגו הטבחים לעשות החתיכות שוים במשקל:

הבאות ממדינתן. כמות שהן גזוזות. כשאר כל גיזות המדינה לאפוקי הבאות [מבית האומן] וכו'. רש"י:

ואניצי פשתן. רישטא א) בלשון אשכנז. רש"י:

[*)**ולשונות של ארגמן**. עיין [בפירש הר"ב] בסוף פכ"ז דכלים]:

דברי ר"מ. ונ"א ל"ג ב)ולרמב"ם גרסינן לה משום הכי פסק הלכה כר' יהודה. דר"מ ור' יהודה הלכה כר"י ולהרא"ש ל"ג ופסק כת"ק כ"כ ב"י סימן רס"ב ונראה שגירסת הר"ב ג"כ דל"ג לה. ולפיכך לא הוצרך לפסוק דלא כר"י שזה כלל מפורסם דהלכה כת"ק כשנשנה בסתם:

מצא עגול ובתוכו חרס. כגון שאין דרך ליתנם בתוכו אלא מאליו נפל לתוכו קסבר רבי יהודה דהוי סימן לפי שלפעמים יתן אל לבו לזכור בהוא בתוכו ואומר אותו לסימן. טור סימן רס"ב:

כל כלי אנפוריא. כתב הר"ב כלים חדשים שלא שבעתן העין ולשון אנפוריא נוטריקון אין [פה] ראיה. רש"י [ד' כ"ג] ולשון טביעות העין שכתב הר"ב מורגל בגמרא. ונ"ל שהוא לשון מקרא (ירמיהו ל"ח:כ"ב) הטבעו בבוץ. והמכוון שע"י ששבעתן העין הוו כאילו טבע ונשקע בכלי עד שמכירו היטב היטב:

אין חייב להכריז. כתב הר"ב אימתי בזמן שמצאן אחד אחד. אבל מצאן שנים שנים חייב להכריז והקשה הכ"מ ברישׁ פט"ז מהלכות אבידה מאי שנא ממצאן מטבעות דבעינן שלשה כדתנן במשנה דלקמן. ע"כ. ומצאתי בשם מהר"ר משה איסרלש ז"ל שתירץ דדוקא מטבעות שדרכן של בני אדם לשאת אצלו מעות ודרכן לאבדן דרך נפילה לכך בעי כמגדל. אבל מחטין וכיוצא בהן שאין דרכן לשאתן אלא הצריך להן והוא יודע ומדקדק במנין ועל כן הוי סימן. ע"כ. וכן יש לתרץ בשטרות דספ"ק. וסרטיא ופלטיא שכתב הר"ב פירש בערוך סרטיא בלע"ז איסטרט"א מקום שהולכין שם רבים תדיר והיא דרך המלך. פלטיא שוק גדול של מקח וממכר ובלעז פלטיא"ה:

משנה ב

שלשה מטבעות זה ע"ג זה. כתב הר"ב והמכריז מכריז מטבעות מצאתי. גמרא. ופירש נ"י דכל מה שהמוצא יכול לקרב הדבר מקרב. ומש"ה מכריז טיבעי כדי שיבין האובד שרבים היו. ע"כ. ומ"ש הר"ב וזה בא ואומר כך וכך היו ומונחים זה על זה וכן לשון נ"י. וקשיא דהא מנין לחוד הוי סימן. כדפירש הר"ב בצבורי פירות וכמו שהקשיתי לשאול סוף פ"ק בתכריך של שטרות. והרא"ש פירש בכאן כמו שמפורש לעיל. דלא בעינן לסימן אלא שיאמר המנין והא דבעי שיהו עשוין כמגדלים משום דאל"ה אז תלינן דבדרך נפילה נפל ומתייאש האובד. כי לא יכול ליתן סימן במנינן כו'. וצ"ל דתרי אתרמי ונפלי דאל"כ תרי נמי יתן סימן מקום. והראב"ד תירץ בדברים קטנים כמו מטבע א"א לכוין המקום. ע"כ:

כריכות ברשות היחיד. כגון בשדה זרועה שאין רוב בני אדם דורכין בה. ויש מיעוט שהולכין בה. רש"י ד' כ"ב:

כדי יין וכדי שמן הרי אלו חייב להכריז. לכאורה קשה הא תני לה רישא מצא פירות בכלי אבל בגמרא ד' כ"ג דכדי יין וכדי שמן רגילות הוא דכולן שוים. וכן הם מלאים. דאז אין סימן לומר כמה יין יש בו כמ"ש התוספות שם. והא דחייב להכריז מיירי שרשומין הן ויש לכל בעל הבית רושם בפני עצמו וקודם שנפתחו האוצרות למכור הוא דתנן דחייב להכריז *דלאחר שנפתחו האוצרות בעל הבית אחד מוכר להרבה חנונים וכולן רשומים בענין א' לא הוי רושם סימן] ואפילו היכא דנמצא בשפת הנהר דלא הוי מקום סימן. שדרך הספנים לפנות הספינות על שפת הנהר. ונושאין משם אחת אחת ופעמים ששוכח:

משנה ג

אחר הגפה. מקום שמשתמר קצת אבל מקום שאין משתמר כלל ודאי אבדה היא ונתיאשו הבעלים כיון שאין בה סימן. ובמקום המשתמר אפילו יש בו סימן לא יגע בו כדמוכח מצא כלי באשפה וכו' דמיירי שיש בו סימן מדקאמר ואם מגולה נוטל ומכריז. תוספות:

הגפה. פירש הר"ב סתימת כותל וכו' כפירש"י. ועיין בפירוש משנה ב' פרק ו' דפאה:

גוזלות מקושרין וכו' לא יגע בהן. כתב הר"ב דאמרינן הני איניש אצנעינהו וכו' ומקום לא הוי סימן דמיירי במדדין ואיכא נמי למימר מעלמא אתו והוה ליה ספק הינוח. גמרא. וכתב מהר"ר ואלק כהן בסימן ר"ס דמיירי שאין שובך סמוך לה בתוך חמישי' אמות דלא תקשה אמתני' ו' פ"ב דב"ב א):

מצא בגל וכו' הרי אלו שלו. כתב הר"ב מפני שיכול לומר של אמוריים וכו'. לישנא דגמרא. ותנא בא"י קאי משום הכי נקט אמוריים וה"ה של שאר עם ועם במדינה ומדינה. וכתב הרמב"ם בפרק ששה עשר מהלכות אבידה והוא שימצאהו מטה מטה כדרך כל המטמונים הישנות. אבל אם מראין הדברים שהן מטמון חדש אפילו נסתפק לו הדבר הרי זה לא יגע בהן. שמא מונחים הם שם ע"כ. והטור ריש סימן ר"ס התנה עוד שזה הגל והכותל אין זוכרין מי בנאו ולא היה מימות עולם בחזקת זה שדר בו עתה ובחזקת אבותיו ע"כ. וכתבו התוספות וא"ת לקני חצרו לבעל הגל. או לבעל הכותל [כדתנן במ"ד פ"ק. ועיין מ"ש שם] וי"ל דאין חצר קונה בדבר שיכול להיות שלא ימצאנו לעולם כמו הכא שהוא מוצנע בעובי הכותל. וכן מוכח לקמן דתנן מצא בחנות (ובשולחנות) [לפני שולחני] הרי אלו שלו. ואין חצרו קונה לחנוני או לשולחני לפי שהמעות הם דבר קטן ואין סופו הוה לימצא ע"כ. וכ"כ הרמב"ם פט"ז מהלכות אבידה. ועיין לקמן בסמוך. וכן במשנה דלקמן:

מצא בכותל חדש. היינו בכותל שידוע שאבותיו של זה שהוא עתה שלו בנאוהו ולא יצא מרשותם מעולם. אלא הוא ואבותיו היו דרים בו מעולם. הרא"ש:

מחציו ולפנים של בעל הבית. לאו משום דתקנה לו חצרו הוא דא"כ אפילו מחציו ולחוץ. אלא כמו שכתב הרמב"ם פט"ז מהלכות אבידה שאין הדברים אמורים אלא כשטוען בעל הבית שהממון שלו. או שהיה יורש שאנו טוענין לו שמא של אביו הן. אבל אם הודה שהן מציאה הרי הן של מוצא. ע"כ. לפי שבא בחצרו קודם יאוש וקיימא לן יאוש שלא מדעת לא קנה. ואין צריך לטעם המגיד דהוה חצר שאינה משתמרת גם אינו מספיק לדסברי דסגי בעומד בתוכה:

אפילו בתוך הבית. מיירי שמצא בזה הענין שנראה שהוא אבדה. תוספות:

הרי אלו שלו. גמרא: ואמאי ליזל בתר בתרא מי לא תנן [בשקלים פ"ז משנה ב'] דעשוי להתכבד. אזלינן בתר בתרא. ומסיק כגון דבתרא עכו"ם הוא. א"נ דדרים ב' עכו"ם בהדי ישראל דכיון דרוב עכו"ם מתייאש. א"נ תולין דמרוב עכו"ם נאבד:

משנה ד

מצא בחנות הרי אלו שלו. עיין מ"ש לעיל אמאי לא תקני ליה חצרו:

לפני שולחני. ולא קתני מצא ב)בשלחן כדקתני מצא בחנות לומר אפילו מונחים על גבי שלחן. גמרא. וטעמא כתב הטור סימן ר"ס. שדרך הבאים להחליף ליתן מעות על השלחן. מה שאין כן בחנות שאין דרך הבאים לקנות ליתן חפציהם על התיבה:

שלחני. עיין מ"ש במשנה ג' פ"ק דשקלים:

הרי אלו שלו. כתב הר"ב וכגון שחבירו זה תגר וכו'. גמרא. ותגר עצמו נמי אלא דלא פסיקא ליה דאם מצא קודם ששהה כדי לערב עם פירות אחרות. חייב להחזיר. דלא מייאש תוספות. ומ"ש הר"ב אבל אם זה שמכר את הפירות לקטן הוא עצמו וכו' ודשן בעצמו. ואי נמי על ידי עבדו ושפחתו הכנענים דמה שקנה עבד קנה רבו. אבל דשן ע"י אחרים דלמא מינייהו נפל. גמרא:

משנה ה

ויש לה תובעין. כתב הר"ב למעוטי מידי דמיאש ויאוש הוא דשמעיניה וכו' דכיון דיש לו סימנים מסתמא לא מייאש עד דאמר וכו'. רמב"ם פי"ד מהלכות אבידה:

משנה ו

כדי שילך לביתו שלשה. בגמרא רמינן אמשנה ג' פרק קמא דתענית. דתנן ט"ו יום לנהר פרת. ומשנינן לא הטריחו רבנן באבדה יותר מדאי שיהא שוהה יותר משבעה ימים:

משנה ז

כל דבר שעושה ואוכל וכו'. כתב הר"ב עגלים וסייחים. פירוש בני אתונות ועיין במשנה ג' פרק ה' דבבא בתרא ומה שכתבתי שם. ומה שכתב הר"ב וזה לשונו מכאן ואילך לוקח אותם הוא לעצמו בשומא כפי שוין. רוצה לומר במה שכתב בשומא. שצריך בית דין כדעת הרמ"ה בטור [חשן משפט] סימן רס"ז:

לפיכך אם אבדו חייב באחריותן. כתב הר"ב כיון דשרו וכו' כמאן דאשתמש דמי וחייב באחריות. ואפילו באונסין דכשואל הוא כשמשתמש בהו. והא דתנן אבדו. שטבעה ספינתו בים. גמרא. ועיין במשנה י"א פ"ג. ומ"ש הר"ב והלכה כר' טרפון בדמי אבדה שמכר הואיל וטרח בהו. גמרא:

משנה ח

אבל לא ילמוד בהן בתחלה. כתב הר"ב מה שלא למד מעולם. לפי שצריך להשהותן לפניו. וכן פירש רש"י. ופירש נ"י בשם הרמב"ן דהני מילי בס"ת נביאים וכתובים שמי שלמד בהן כבר די לו בקריאה בעלמא. ומי שלומד בהן לכתחילה צריך לטרוח יותר ועל ידי טרחו הם מתקלקלים. אבל עכשיו שנהגו לכתוב הגמרא ומי שלמד פרקו מאה פעמים צריך עיון גדול כבתחלה. ואדרבה כל מי שהוא יותר בקי. צריך עיון יותר גדול בהלכות הצריכות לשמועה שלו. והרי הוא כלומד בתחילה. ע"כ. ועיין מ"ש במשנה ג' פרק בתרא דבבר. קמא:

מנערה אחת לשלשים יום אבל טפי לא. שמתקלקל. טור סימן רס"ז:

וכל דבר שאין דרכו לטול. כתב הר"ב שגנאי הוא לו. שאדם חשוב הוא ואין דרכו ליטול קופה שלו להכניסה מן החוץ לבית שמור. רש"י. ומ"ש הר"ב כגון זקן ואינו לפי כבודו. כן הוא בגמרא. ולשון הרמב"ם בפרק י"א מהלכות אבדה אם היה חכם או זקן מכובד וכו':

משנה ט

רועין בדרך אין זו אבדה. הא רצה בדרך לא פסיקא ליה דאי פניה כלפי העיר אין זו אבדה. ואם פניה כלפי השדה. הרי זו אבדה ולפיכך מפליג בסיפא ברצה בין הכרמים במלתא דפסיקא. גמרא. ועיין מ"ש במשנה דלקמן:

רצה בין הכרמים. כתב הר"ב שמתקלקלים רגליה. אבל רועה לא אלא אם כן הכרמים של ישראל שחייב להשיבה. מפני אבדת הכרם. גמרא:

אפילו ד' וה' פעמים. וכן שנינו בסוף תולין ולאו דוקא ובגמרא אפילו ק' פעמים. ועיין מ"ש בריש פרק י"ח דמסכת שבת:

השב תשיבם. לשון הר"ב התורה רבתה השבות הרבה. ותימה דרבוי השבות היינו לרבות אפילו השבה דלאו מעליותא היא שתהא נקראת השבה. ויוצא בה. וכן הוא בגמרא אין לי אלא לביתו לגינתו ולחורבתו מנין תלמוד לומר תשיבם מ"מ. כדר"א דאמר ר"א הכל צריכין דעת בעלים חוץ מהשבת אבדה. שהתורה רבתה השבות הרבה. והא דמחוייב להשיב אפילו מאה פעמים מפיק ליה מהשב ואמרו השב אפילו מאה פעמים משמע. וז"ל הרמב"ם והשב מקור. וידוע אצל [כל] בעלי (כל) לשון כי המקור טפל על המעט ועל הרוב תאמר שמרתי לפלוני. שמור. ותאמר ושמרתי לפלוני ופלוני שמור. ולפיכך מורה השב. שחייב להחזיר פעמים רבות. וכמו כן הקם תקים עמו. שלח תשלח. ועזוב תעזוב. וזולתם מן המקראות. ע"כ. וכן העתיק הר"ב בסוף חולין. דדריש ליה מן שלח. לענין שלוח הקן:

כפועל בטל. והן העתיק הר"ב. ועיין במ"ד פ"ה דמכילתין. ומשנה ו' פ"ד דבכורות. ופירש הר"ב כמה אדם רוצה וכו' ולעסוק במלאכה קלה כזו. וכן לשון רש"י. וזה לשון הטור סימן רס"ה כגון שהיה עוסק במלאכה שהיה נוטל עליה ארבע דינרים ולהניחה ולישב בטל היה נוטל דינר. ולהניחה ולהתעסק בהשבתה היה נוטל ב' דינרים נותנים לו ב' דינרים. אע"פ שמגיע לו דינר בשכר השבה כיון דלא חייבתו התורה להניח שלו ולהתעסק בהשבה. יכול ליטול שכר ההשבה. ע"כ:

שלו קודם. עיין בפירוש הר"ב משנה י"א:

משנה י

מצאה ברפת. פירש הר"ב אע"פ שאינה משתמרת בה כגון שאינה נעולה. וגם אינה מתעה הבהמה להרגילה לברוח כדאיתא בגמרא. ופירוש הטור סימן רס"א כגון שאין לו פתחים בכל ארבע רוחותיו:

ברשות הרבים חייב בה. כגון שניכר בה שהיא הולכת תועה. דהא אמרינן לעיל דדוקא רצה בדרך ואפה לגבי דברא חייב להחזיר. הא לאו הכי לא. והראב"ד ז"ל פירש דהכא מיירי בסרטיא שבוקעין בה אנשים הרבה. ומאימתן היא בורחת או שמא יקחוה אנשים שאינם מהוגנים אבל לעיל מיירי בשביל של רבים שאין רבים בוקעין בו. הרא"ש:

ואם היה בית הקברות. ס"א בין הקברות. וכן העתיק הש"ע ריש סימן רע"ב. והר"ב כתב בבית הקברות. וכן העתיק הרמב"ם ריש פי"ג מהלכות רוצח. ומה שכתב הר"ב והוא כהן וכו' לישנא דגמרא דף ל'. והרמב"ם כתב או נזיר דאיכא ג"כ עשה ולא תעשה. שנאמר בנזיר (במדבר ו':ו') קדוש יהיה. ונאמר (שם) על נפש מת לא יבא. ומ"ש הר"ב שהשבת אבדה עשה וכו'. גמרא. וכתב רש"י דף ל' ואע"ג דלא תעשה נמי איכא [דלא תוכל להתעלם] אין נא תעשה מועיל לדחות לא תעשה אלא עשה הוא דקא דחי ליה כדאמרינן ביבמות [דף כ"א ע"ב]. ע"כ. וכך כתב הרי"ף:

או שאמר לו אל תחזיר. פירוש אלא עסוק בדבורי להביא לי גוזלות וכיוצא בזה. המגיד סוף פי"א מהלכות אבדה:

לא ישמע לו. כתב הר"ב דכתיב איש אמו וגו' שאם אביך וכו' אל תשמע לו. מאני ה' [דסיפא דקרא] יליף אף ע"פ שאמרתי לך ירא את אביך. אני [ה'] אדון לשניכם. ואם אמר לך אביך עבור על דברי לחלל שבת אל תשמע לו. נ"י. ואם תאמר למה לי קרא הא הוי השבת אבדה עשה ולא תעשה כמה שכתב לעיל ולא אתי עשה דכבוד אב ודחי לעשה ולא תעשה. הא מילתא מיפרשה בגמרא משום דסלקא דעתך אמינא הואיל והקיש כבוד אב ואם לכבודו של מקום שנאמר כאן (דברים ה':ט"ז) כבד את אביך ואת אמך ונאמר להלן (משלי ג':ט') כבד את ה' מהונך. הלכך לציית ליה. קא משמע לן דלא לשמע ליה:

אפילו ארבעה וחמשה פעמים. שנאמר עזוב. עיין מ"ש במשנה דלעיל:

אם היה זקן או חולה. רוצה לומר בעל המשא. חייב. רוצה לומר הפוגע בו חייב שיפרוק המשא הוא לבדו. ולא יטריח לבעל המשא שיפרוק עמו. הרמב"ם:

מצוה מן התורה לפרוק. כתב הר"ב בחנם אא"כ הוא עסוק במלאכה. ודינו כמו בהשבת אבדה [דלעיל]. הרא"ש:

אבל לא לטעון. אלא בשכר כדכתב הר"ב. בגמרא יליף ליה דאי לאו הכי לכתוב רחמנא טעינה ולא בעי פריקה ואנא אמינא ומה טעינה דלית בה צער בעל חיים וליכא חסרון כיס חייב. פריקה דאית בה צער בעל חיים וחסרון כיס לא כ"ש אלא למאי הלכתא כתביה רחמנא לומר לך פריקה בחנם. טעינה בשכר:

רבי שמעון אומר אף לטעון פירש הר"ב בחנם. וטעמא מפרש בגמרא דסבירא ליה דלא מסיימי קראי למשמעות טעינה. הילכך אי כתיב חד הוי אמינא לפריקה אתאי ורבנן אמאי לא מסיימי קראי. הכא כתיב (שמות כ"ג:ה') רובץ תחת משאו. משמע שצריך לפרוק. התם כתיב (דברים כ"ב:ד') נופלים בדרך. דרמו אינהו וטעונייהו באורחא משמע וצריך לטעון המשא. ור' שמעון נופלים בדרך אינהו וטעונייהו עלוייהו משמע:

משנה יא

של רבו קודמת. כתב הר"ב והוא שיהיה רבו מובהק שילמד רוב חכמתו ממנו. גמרא. ופירש"י אם מקרא מקרא ואם משנה משנה. ואם גמרא גמרא. וזה לשון הרמב"ם בריש פי"ב מהלכות אבדה שרוב חכמתו של תורה למד ממנו. ע"כ. ופירוש מובהק א) לשון תרגום מנגה נגדו [שמואל ב' כ"ב] מזיו יקריה מבהיקין שמי שמיא. ולפי שלשון מובהק שהוא מבנין הפעל. שנבנה על התולדה לפיכך נראה לי שכך פירושו של רבו מובהק. כלומר שהוא רבו של זה שנעשה מובהק. ומלת מובהק מוסב על התלמיד. ואמרם בעלמא סימן מובהק מוסב מלת מובהק על סימן. שהסימן הוא מובהק ובהיר ונוגה לו כשמש:

ואם אביו חכם. וכן היא גירסת הר"ב כדמוכח בהדיא מלשוט דסוף מסכת כריתות. וגירסא זו נראה לי שהיתה לו להרמב"ם כשחבר הלכות תלמוד תורה. שכך כתב בפ"ה [שם] ואם היה אביו תלמיד חכם [*אע"פ שאינו שקול כנגד רבו משיב אבידתו. ואחר כך משיב אבדת רבו] אבל נ"א גרסינן ואם היה אביו שקול כנגד רבו. וזו היתה גרסתו בהלכות אבידה פרק י"ב והיא עקרית. שכך העתיקו הפוסקים ב):

היה אביו או רבו נושאין משאוי וכו'. הכא לא גרסינן כלל ואם היה אביו וכו' וכתב ב"י ביורה דעה סימן רמ"ב דאפשר דאפילו אם אביו שקול כרבו רבו קודם דכיון שאין שם סכנת גוף ולא הפסד ממון אלא להניח לו מעצבו הוה ליה ככבוד לחוד. וחייב בכבוד רבו יותר מבכבוד אביו. אלא מדתנן בסוף כריתות אם זכה הבן לפני הרב וכו' שהוא ואביו חייבין בכבוד רבו. משמע דאם אביו שקול כרבו שאז אין האב חייב בכבוד הרב. שאין לו להקדים רבו לאביו והדבר צריך לי תלמוד. ע"כ. והטור כתב בשם הרא"ש דלענין לפדותו. ולפרוק משאו. אם הוא חכם קודם אפילו אינו שקול כרבו. אבל לא ראיתי כן

בפסקיו שלא כתב אלא לפדותו בלחוד. ומלשון הר"ב שבסוף כריתות שכתב ולפרוק עמו אע"פ שאינו שקול וכו'. נראה ודאי דהוא הדין וא"נ כל שכן הוא במשא עצמו. וכל שכן שלשון הרמב"ם [בפירושו] שם הוא לפרוק מעליו. ולפיכך נראה שגם הר"ב לזה נתכוין. והיינו הך דהכא גופא:

ואם היה אביו חכם פודה וכו'. ה"ג. וכתב ב"י דטעמא דמלתא משום דבפדיון שהם סכנת נפשות כיון שאביו תלמיד חכם אע"פ שאינו שקול כרבו. חייב להציל נפשו מני שחת. קודם כל אדם. אבל אבדתו שאינו אלא הפסד ממון. אם אינו שקול כרבו אם יעבור על דעת אביו מעט. אין רע. עד כאן:

פרק ג

משנה א

בהמה או כלים. אמרינן בגמרא דאיצטריך למתני בהמה לאשמועינן דכשרוצה לשלם ואינו רוצה לישבע שמקנה לו כפל זה. אף ע"פ שהוא מרובה. דהא כשטבח ומכר הגנב משלם ד' וה'. ואיצטריך למיתני כלים. לאשמועינן דאע"ג דאין טורח בשמירתן. כמו דאיכא בבהמה. אפילו הכי מקני ליה כפילא כשרוצה לשלם. ואי תני חד. לא שמעינן אידך:

או שאבדו. נקט אבדו אע"פ שאין כפל אלא בדבר הנגנב. משום יוקרא שאם נתיקר אחר אבדה וזה רצה לשלם ולא לשבע אם נמצא אחר מכן ונתיקר. הכל של נפקד. כיון דלא אטרחיה לשלם בבי דינא. נמוקי יוסף:

למי שהפקדון אצלו. דקים להו לרבנן דניחא להו לבעלים שיהא בטוח בקרן על מנת שיהא ספק כפל העתיד לבא של שומר והרי היא כמסורה לו ע"מ כן שאם תגנב וישלם לו קרן. שתהא פרה קנויה לו משעה שמסרה. גמרא:

נשבע ולא רצה לשלם וכו'. לכאורה איכא למידק הך סיפא למה לי פשיטא כיון דלא שלם לא מקנה ליה כפילא. מיהו בפרק הגוזל עצים (בבא קמא דף ק"ח) דייק רבא מינה דנשבע ושלם ואח"כ הוכר הגנב משלם כפל לשומר דטעמא דלא רצה לשלם כלל. הא רצה לשלם אחר מכן אע"פ שנשבע מקני ליה כפילא. ופליג בזה עם אביי. והלכתא כרבא. נימוקי יוסף:

משנה ב

והשאילה לאחר. לעשות בה ימי שכירתו. רש"י:

ישלם לשוכר. לשון הר"ב בשבועה שהוא נשבע למשכיר. ותימה דאטו בשופטני עסקינן לא ישביענו ולא יקנה. והכי איתא בגמרא. אמר ליה [רב] אידי בר אבין לאביי מכדי שוכר במאי קני להאי פרה. בשבועה. ונימא ליה משכיר לשוכר. דל אנת ודל שבועתא. ואנא משתעינא דינא בהדי שואל. אמר ליה מי סברת שוכר בשבועה הוא דקני לה. משעת מיתה הוא דקני. [מפני שהוא פטור מאונסין נ"י]. ושבועה כדי להפיס דעתו של בעל הבית. ופירש"י בשבועה שהוא נשבע למשכיר. להפיס דעתו שלא יאמר פשעת בה. ע"כ. וסובר אני שנוסחא משובשת נזדמנה לו להר"ב בפירש"י *) דלא נסמן בה גמרא קודם דבור בשבועה שהוא נשבע למשכיר והעתיקה הר"ב לפירוש המשנה [*וגם בפירוש רש"י בשבועה. צ"ל ושבועה]:

אמר ר' יוסי כיצד הלה וכו'. טעמא דר"י משום דחשוב שוכר כאילו השאילו בשליחות המשכיר. הלכך דין המשכיר עם השואל. הרא"ש:

משנה ג

אמר לשנים גזלתי וכו'. כתב הר"ב אבל שנים שתבעוהו כו' ישבע כל אחד וכו' שכלל גדול הוא לכל הנוטלים שלא כדין. שאין נוטלין אלא בשבועה כאותה ששנינו בפרק כל הנשבעים (שבועות ד' מ"ח). נ"י. ומ"ש הר"ב וכן ב' שתבעו וכו' אבי הפקיד וכו' משום דמתניתין תנן אביו וכו' נקט נמי בתבעי אביו כו'. אבל ה"ה אי תבעו כל אחד ואומר אני הפקדתי וכו'. דהא במתניתין דלקמן מפרש הר"ב דיהא מונח. שהוא דוקא כשהפקידו תרוייהו כי הדדי זה בפני זה. ועיין במשנה ז' פ' בתרא דב"ק. וא"ת ומאי שנא פקדון ממקח שכתבתי במשנה ז' פט"ו דיבמות דמודה ר"ע שמניח דמי המקח ביניהן ומסתלק. תירץ נ"י דשאני מקח דעומד להתפרע מיד. ולא הוה ליה למידק. משא"כ בפקדון שהיא לאחר זמן הוי פושע כי לא דייק:

או אביו של אחד מכם וכו'. אבל אחד מכם הפקיד וכו' פטור דהמפקיד עצמו הוה ליה למידק. הרא"ש:

משנה ד

שנים שהפקידו וכו'. פירש הר"ב כגון דאפקידו וכו' ומשום הכי לא דמי למ"ש הר"ב במ"ז פ' בתרא דבבא קמא דבטוענו שמא הלויתיך חייב לצאת ידי שמים. נ"י:

והשאר יהא מונח וכו'. ואין להקשות כיון שכל אחד תובע מאתים והוא מודה ודאי מנה. הוה ליה כחמשין ידענא. וחמשין לא ידענא. דאמרינן [במשנה ב' פ"ח] הוה ליה מחויב שבועה שאינו יכול לישבע עליה ומשלם. דהתם רמא רחמנא שבועה עליה שלא

יעכב ממון חבירו ברשותו. אבל הכא הרי מודה השלש מאות שתובעים בין שניהם. ואין הכפירה וההודאה אלא בין המפקידין. נ"י:

יהא מונח. עיין מ"ש בריש פ"ק בד"ה ויחלוקו:

משנה ו

לא יגע בהן. כתב הר"ב לפי שרוצה אדם בקב שלו מתשעה קבין וכו' גמרא. ואמרינן דגוזמא היא דלאו דוקא. דהא ביותר מכדי חסרונם מוכרן כדמסיק הר"ב. ונ"ל דלישנא דמתניתין ד' פ"ג דסוטה נקטיה רוצה אשה בקב ותפלות מתשעה קבין ופרישות. והתם דוקא כמו שכתבתי שם. ומ"ש הר"ב ולא אמרי רבנן וכו'. אלא שלא אבדו [אלא] עד כדי חסרונן וכו' והוא שעור שמחסרין לשנה. ונחסרו בפחות משנה. והיינו טעמא דפליג רשב"ג. נ"י:

משנה ז

וכי מה אכפת להן לעכברים וכו'. תניא אמרו לו הרבה אובדות מהן. הרבה מתפזרות מהן. ופירשו התוספות דלדברי רבי יוחנן בן נורי קאמרי. אבל טעמייהו דרבנן מפורש בירושלמי דהני עכברי רשיעי נינהו. כד חמיין עיבור לא מסתייהו דאכלי אלא קריין לחבריהן דאכלי עמהון:

מדה מרובה. לשון הר"ב מעשרה כורים ולמעלה. כלומר מדה מרובה היינו עשרה כורים ולמעלה. דהא בגמרא לא אמרו אלא י' כורים וכן נקט הר"ב לקמן:

משנה ח

יוציא לו שתות ליין. כתב הר"ב אם הפקיד אצלו יין וערבו עם יינו. וכן לשון רש"י וחדא מתרתי דלעיל נקטו דהא בעינן נמי שהיה מסתפק מהן ואינו יודע כמה כדלעיל. דאי לאו הכי היה מחסר לפי הערך:

לוג ומחצה שמרים וכו'. פירושא דשלשת לוגין הוא:

משנה ט

לצורכו. לשון הר"ב להשתמש בו. כגון לעלות עליה כדרך סולם ליטול גוזלות מקן גבוה [ואפ"ה] (ו)הוי גזילה למיקם ברשותיה עד דעביד השבה. דקסבר שואל שלא מדעת בעלים גזלן הוא. כדאיתא בגמרא. ועיין בסוף פרקין (בבא מציעא דף מ"ג) דלהשתמש דהכא. היינו ונשתמש:

אם משהניחה וכו' פטור. כתב הר"ב רבי ישמעאל היא דאמר בגונב טלה מן העדר וכו' לאו בגנב מרשות בעלים דמ"ח בפרק בתרא דב"ק אומר. דהתם דוקא בבעלי חיים משום דלמודה ללכת חוץ. וצריכה שמירה יותר כדפירש הר"ב שם. והכא בחבית איירינן. אלא

הכא ברועה ששומר ברשותו וגנב מרשות עצמו היא. וסבירא ליה לר' ישמעאל דלא בעינן דעת בעלים דעדיין שומר הוא עליו. וסגי בדעתיה. גמרא פרק בתרא דבבא קמא דף קי"ח:

ובין משהניחה לצרכו חייב. כתב הר"ב רבי עקיבא היא דאמר בגונב טלה וכו' חייב עד שיודיע לבעלים דכיון שנשתמש בה לצרכו כלתה לו שמירתו. שלא היו רוצין הבעלים שיהיה עוד שומר עליהן ולא הויא חזרה כלל. [רש"י]:

משנה י

צררן וכו'. כתב הר"ב ואם בבית הוא אין להם שמירה אלא בקרקע. גמרא. ותמיהני דהא תנן ונעל בפניהם שלא כראוי חייב. משמע הא כראוי פטור. וראיתי בנימוקי יוסף שכתב דהא דאמרינן בגמרא אין להם שמירה אלא בקרקע. דוקא להנהו דרי. ובהנהו אתרי דשכיחי גנבי. וכדמוכח בגמרא. והכי איתא בהדיא בירושלמי נעל כראוי וכו' נגנבו או נאבדו פטור מלשלם. עכ"ל:

הקטנים. כתב הר"ב אבל לגדולים נשבעין הם וכו' אחר שישבע הנפקד שבועת התורה שנתן אותו הדבר להם כמ"ש הרמב"ם:

ונעל בפניהם שלא כראוי חייב. כתב נ"י ונעל בפניהם. רש"י פירש [לעיל ד' ל"ו] דאקטנים קאי. וכן משמע פשט הלשון. ואין נראה מדאמרינן בגמרא בשלמא כולהו וכו'. אלא צררן ולרש"י לא שייך לומר כולהו דהא ליכא אלא חדא. אלא על כרחך תרתי נינהו והכי קאמר או שלא מסרן לבנו ולבתו כלל. אלא הניחן בביתו ובתיבתו ונעל בפניהם שלא כראוי. חייב:

משנה יא

אם צרורין. פירש הר"ב וחתומין וכו' אבל אינם חתומים וכו' אע"פ שצרורין. גמרא. ופירש רש"י דהמפקיד אצלו יודע שהוא צריך מיד למעות. ולפיכך כשהפקידן צרורין*) נמי ישתמש בהן. דדרך כל אדם לצור מעותיו. אבל החתומים גלי דעתיה שאינו חפץ שישתמש בהם:

חייב באחריותם. פירש הר"ב בגניבה ואבידה. גמרא. ואע"ג דבפרק דלעיל משנה ז' פרשינן דבדמי אבדה הוי שואל עלייהו אפילו קודם שנשתמש. תירץ הרא"ש בשם הראב"ד דהנאת שמוש דהכא גריעא מהנאת שמוש של דמי אבדה. לפי שירא לשלוח בהן יד לקנות בהן סחורה שמא יבא המפקיד לתבוע פקדונו. אבל דמי אבדה יודע שישהה אצלו ימים רבים. ע"כ:

לפיכך אם אבדו אינו חייב באחריותם. והוא שיטמין בקרקע. רמב"ם פ"ז מהלכות פקדון. ועיין במשנה דלעיל:

משנה יב

השולח יד כפקדון. שחייבו הכתוב אפילו נאנסו. דכתיב (שמות כ"ב:י') או מת או נשבר או נשבה שבועת ה' תהיה בין שניהם אם לא שלח. דמשמע הא שלח נתחייב שוב במיתתה ובשבירתה. רש"י דף מ"א:

כשעת הוצאה. פירש הר"ב מבית בעלים. גמרא. ופירש"י כשעת הגזלה:

רבי עקיבא אומר כשעת התביעה. פירש הר"ב דכתיב ביום אשמתו. גמרא ותמהו בתוספות מאי קסבר. אי סבר שינוי קונה למה ישלם כשעת התביעה [דאין לומר דקרא מליף דלא ליקני דא"כ נילף מיניה לכל התורה] ואי סבר לא קנה א"כ [כשגזזה] לאחר התביעה נמי יהא הכל דנגזל. דבמאי קנה. ותירצו דבית שמאי דאמרי בחסר ויתר מיירי אף ביוקרא וזולא. דאם הוקרה משלם כשעת הוצאה מן העולם ואם הוזלה משלם כשעת הגזלה. ובית הלל לא פליגי [נמי] בהא. אלא בית שמאי מיירי נמי בשינוי. [כדפירש הר"ב] כדאמרינן בגמרא מדלא קתני בזול וביוקר. ובהא פליגי בית הלל דשנוי קונה. ור' עקיבא פליג אזול ויוקר. דאמר משלם כשעת התביעה. בין הוזל בין הוקר. ע"כ:

החושב לשלוח יד בפקדון. לשון הר"ב אמר בפני עדים וכו'. וכן לשון רש"י. וזה לשון התוספות הך מחשבה הוה דבור כדיליף מעל כל דבר. וכן מחשבת פגול נמי הוי דבור ולא בלב כדמוכח פרק ב' דזבחים [ד' ל'] וכו' [*ותמוה לי על מה שתמהו בפרק ב' דחולין דף ל"ט. דאי מחשבה בלא דבור לא אתיא ההיא סוגיא [כהוגן]. והא הכא מפשט פשיטא להו דדוקא על ידי דבור. ואתיא הסוגיא כהוגן ומה להם להסתפק ולעשות תימה]. וכן כתוב בפרשת שופטים לא תזבח כל דבר רע. אזהרה למפגל בקדשים על ידי דבור רע דלא כהרא"ם שכתב דדבור לאו דוקא. [*ועליו תימה הסוגיא דפרק ב' דחולין דלעיל]. ועיין בלשון הר"ב במשנה ב' פ"ה דפסחים [*וריש זבחים].

עד שישלח בו יד. כתב הר"ב והאי על כל דבר פשע דרשי ביה בית הלל אמר לעבדו וכו' קרא אפקי' מכללא דאין שליח לדבר עבירה שכתבתי במשנה ד' פ"ו דב"ק כמו דאפיק מעילה. וכן טביחה כמ"ש ריש פ"ו דמסכת מעילה. הכי איתא בהדיא בגמרא פ"ב דמסכת קדושין דף מ"ב ואשתמיטתיה למהר"ר ואלק זלה"ה שכתב בש"ע סימן רצ"ב על זה הדין וז"ל נראה דהיינו דוקא כשלא ידע השליח שהוא של אחרים או שאינו בר חיובא. או שאין לו לשלם. דהא אין שליח לדבר עבירה. עכ"ל. ותו אשתמיטתיה גמרא אחרת פרק קמא דמכילתין דף י' האומר לאשה ועבד צאו גנבו לי אע"ג דהשתא לית

להו לשלומי. כיון דבני חיובא נינהו לכשיהא להם כדתנן בפרק החובל (בבא קמא דף פ"ז) נתגרשה האשה וכו' לא נתחייב שולחן. דשמעינן בהדיא דאע"ג דאין לשליח לשלם פטור המשלח. ואין לומר דדברי מהר"ר ואלק כשאין לו לעולם. דהיכי ידעינן השתא שלא יהיה לו. והא נשתחרר העבד. כיון שיוכל להיות שיקנה נכסים. פטור משלחו. ועל מ"ש שלא ידע וכו'. עיין מ"ש במשנה ו' פרק ז' דבבא קמא:

הגביהה ונטל. כ' הר"ב לאו דוקא נטל דמכי אגבהה על מנת ליטול כו'. גמרא. ומיהא על מנת ליטול בעינן. דשליחות יד אע"פ שאינה צריכה חסרון. על מנת לחסרו בעינן. ולא דמי למשנה ט' דלא בעינן ע"מ לחסרו אלא בתשמיש בעלמא מחייבינן ליה דהתם משום שואל שלא מדעת מחייבינן ליה. ולפיכך כתב הטור סימן רצ"ב דלא מחייב [במשנה ט'] אלא משעת תשמיש ולא משעת הגבהה שהרי אינו שולח בו יד. כיון שלא מחסרו. כלומר שאינו רוצה לחסרו:

ונשברה. כתב הר"ב ואם נטל רביעית וכו' והחמיץ וכו' שהוא גרם ליין שהחמיץ. שכן דרך יין להחמיץ בכלי חסר. רש"י:

פרק ד

משנה א

הזהב קונה את הכסף וכו'. כתב הר"ב מי שאין טבעו חשוב וחריף דין פירות יש לו ומשיכתו היא קיום דבר וכו' כלומר שיתחייב לו בדינרי כסף שהתנה עמו. ולא בתורת חליפין. דהיינו שכשמשך זה נקנים לו דינרי כסף וברשותו הם. דהא פירש הר"ב במשנה ו' פרק קמא דקדושין שאין קונין בפירות. ושאין המטבע נקנה בחליפין. אלא בתורת דמים איירינן. כלומר לחייבו בדינרי כסף. ומפרשינן הכי בגמרא דף מ"ה ע"ב. ואמרינן נמי דהא דתנן הזהב קונה את הכסף. תני הזהב מחייב. ומ"ש הר"ב קנה השני דינרי כסף בכל מקום שהם. לישנא דברייתא נקט. ומפרשינן בגמרא דלאו למימרא דקנאן להיות ברשותו בכל מקום שהם כדין חליפין. אלא בכל מקום שהוא כמות שהוא כדאמר ליה אי א"ל מארנקי חדשה יהיבנא לך לא מצי יהיב ליה מארנקי ישנה אע"ג דעדיפא מינייהו. מ"ט דא"ל לישנן קא בעינא להו:

הנחשת קונה את הכסף. גמרא. השתא לגבי דהבא דחשיב מיניה אמרת כסף טבעא הוי. לגבי נחשת דאיהו חשיב ואיהו חריף מיבעיא. איצטריך. סלקא דעתך אמינא הני פריטי באתרא דסגיי אינהו חריפי טפי מכספא אימא טבעא הוי. קמשמע לן. כיון דאיכא דוכתא דלא סגייא בה פירי הוו:

מעות הרעות. פירש הר"ב שנפסלו. וכתבו התוספות [ד"ה הזהב] תימה אמאי איצטריך למתני דמקרו פירי השתא נחשת דסגי טובא הוי פירי כל שכן מעות שנפסלו. לכך נראה דהמעות הרעות היינו שיוצאות קצת. ע"כ:

אסימון. פירש הר"ב שנעשה במדת המטבע וכו'. ואיצטריך לאשמועינן דהוי פירי אע"ג דאינו חסר כי אם מעט דבדבר מועט יטביעו הרבה מהם. תוספות [שם]:

מטלטלין קונים את המטבע וכו'. אשמועינן דקונין אפילו מטבע כמו מעות רעות ואסימון ודמקרי פירא לגבי כספא]. והם אינן קונין מטלטלין דמקרי טבעא לגבי מטלטלין. תוספות:

זה הכלל כל המטלטלין וכו'. בספרי הרי"ף והרא"ש ל"ג זה הכלל. וכן נראה דלא גרסינן ליה דזה הכלל משמע לכלול הדינין האמורין כבר. ולהוסיף עליהן בזה הכלל ודינין האמורין ליתנהו במטלטלין בלבד כדאמר זה הכלל אלא במטלטלין ומטבע ביחד. וכן בגמרא דף מ"ו תנן כל המטלטלין וכו' ואמר ריש לקיש ואפילו כיס וכו'. והיינו דכתבו הר"ב ורש"י והאי כל לאתויי ולא כתבו והאי זה הכלל לאתויי:

משנה ב

כיצד. הוא פירושא דזהב ונחושת קונים לכסף. וכסף אינו קונה אותם. ומפרש משום שאלו פירות לגבי כסף. ובפירות עושין המשיכה. נמוקי יוסף:

נתן לו מעות וכו' יכול לחזור. כתב הר"ב דדבר תורה מעות קונות כדאשכחן גבי הקדש וכו'. כך פירש רש"י דף מ"ו ע"ב [ד"ה סבר] וכן כתב בריש פרק ב' דבכורות דף י"ג [ד"ה הניח]. ומסיים בה דגמר הדיוט מהקדש ע"כ. ותימה לומר כן ועיין מ"ש בריש פ"ב דקדושין] וכן כתב נ"י דלא ילפינן הדיוט מהקדש. והכא לאו מקרא יליף אלא מסברא בעלמא. דבדין הוא שיהיו קונות. כיון שרוב הקנינים נעשים בכסף. ע"כ. והתוספות דבכורות [שם סוף ד"ה ד"ת] כתבו דשפיר יליף מקרא. מדכתיב (ויקרא כ"ה) או קנה מיד עמיתך. ואשכחן סתם קטן דקרא במעות. כדכתיב (ירמיה ל"ב) שדות בכסף יקנו. וכתיב (ויקרא כ"ה) מכסף מקנתו. ע"כ. [*ומ"ש הר"ב דכתיב ונתן הכסף וקם לו. כבר כתבתי בזה פ"ק דקדושין משנה ו' בשם התוספות פרק מפנין דף [קכ"ח] ומ"ש הר"ב גזירה שמא יניח וכו' ותפול דליקה וכו' כלומר באונס דליכא לאשתלומי מבעל הדליקה. גמרא. ומ"ש לפיכך העמידום ברשותו לחזור בו ומשום הכי הפקיעו חכמים קנין דאורייתא כדתני רישא משך ולא נתן מעות קנה [*ולא תקנו שיצטרך שניהם מעות ומשיכה] דאימשיכה לבדו לא תקנה יאמר לוקח למוכר נשרפו חטיך בעליה. תוספות [ד"ה נשרפה]. וכ"כ בפ"ק דקדושין סוף ד' כ"ח [ד"ה שמא]. וכתבו עוד וא"ת כיון דמעות

אינן קונות. ניחוש שמא יאמר המוכר נשרפו מעותיך בעליה. ויש לומר דלהא ליכא למיחש דלכל הפחות יהא המוכר כשומר חנם*) [ומעות] וכספים אין להם שמירה אלא בקרקע. והתם לא שייך למימר נשרפו מעותיך. ע"כ. ותמיהני על מהר"ר ואלק כהן ז"ל שחלק בסימן קצ"ח דבמעות אין טרחא בהצלתן כמו בפירות. דזו מנין לו דלפעמים יש טרחא יותר במעות מבפירות. וגם התוספות לא חלקו בכך. [*ושוב הראוני שכדברי מהר"ר ואלק כ"כ התוספות דסוף פרק חלון [עירובין דף פ"א ד"ה שמא] וז"ל דמעות נוח לשומרן. ואין טורח בהצלתן כמו פירות. דאין יכול להציל אלא בטורח גדול. ע"כ]. ומ"ש הר"ב דכיון דאם יתיקרו וכו'. וכ"כ רש"י דף מ"ו ע"ב. וכתבו התוספות דף מ"ז ע"ב וא"ת וכי תקנו משיכה בשביל שאין מהוגנים. דטרח ומציל לפי שאם יוקירו יחזור ויקבל עליו מי שפרע שצדיקים לא יחזרו לעולם אפילו אם יוקירו. וי"ל דודאי לא תקנו אלא משום שאינם מהוגנים שיניחו פירות חבריהם לשרוף. ע"כ. וטעמא דלוקח יכול ג"כ לחזור כמ"ש הר"ב יכול לחזור בו זה וזה. פירש"י סוף ד' מ"ז דכל שכן כי מוקמת לחזרה נמי ברשות לוקח מסר נפשיה המוכר וטרח ומציל. שאם יראה הלוקח דליקה באה יאמר חוזרני בי. ע"כ. ומהשתא דמוקמינן לחזרה אף ברשות לוקח. לא היה צריך הר"ב לזה הטעם. ורש"י לא כתבו אלא קודם דאתמר הא דאמר רב חסדא כדרך שתקנו משיכה למוכרין כך תקנו משיכה ללקוחות. דאכתי לא ידעינן אלא דמוכר יכול לחזור. וכן פירש הטעם הזה בדרבי שמעון. כמו שאעתיק לקמן. אבל הר"ב שכבר כתב דשניהם יכולין לחזור. לא הוה ליה לכתוב זה הטעם. ואפשר דסבירא ליה דתחלת התקנה היתה למוכר בלבד. וכן כתב הרמב"ן בספר מלחמות ה'. לפיכך כתב טעם תחלת התקנה. אבל במשנה ד' פרק ה' דחולין לא כתבו. עיין מה שכתבתי במשנה ה' פ"ק דקדושין בטעם שאר קנינין. הגבהה. ומסירה. וחליפין:

מי שפרע מאנשי דור המבול וכו'. וכן הלשון בדברי הפוסקים בכמה מקומות ולפי שהשי"ת אינו מקבל הפרעון שאם חטאו לפניו מה פעלו לו לפיכך לא אמרו מי שנפרע מאנשי וכו' אלא שפרע מאנשי וכו' כלומר שפרע מהם חובם ולא לו:

רבי שמעון אומר כל שהכסף בידו וכו'. כתב הר"ב דאתא רבי שמעון למימר דזמנין דמי שהכסף [בידו] דהיינו המוכר וכו' כגון שהיתה עלייתו וכו' דטעמא מאי וכו' הכא דעלייה דלוקח היא וכו'. ואין הלכה כרבי שמעון. אלא אף על פי שעלייתו וכו' דבריו הללו אינם בעיני אלא דברי תימה דכיון דעלייתו מושכרת ביד המוכר. וליכא למימר גזירה שמא יאמר כו' למה אמרו שהמוכר יכול לחזור דכיון דבטל טעמא דיאמר נשרפו וכו'. ומשום הכי לוקח לא יכול לחזור. ואוקמא על דין תורה. דמעות קונות. הכי נמי

מוכר לא יוכל לחזור. ואוקמא על ד"ת. שאם חכמים לא עשו תקנתא דמשיכה גבי לוקח. היכא דלא שייך טעמא. ה"נ לא יעשו תקנתם גבי מוכר היכא דלא שייך טעמא. ועוד דמה שפירש דזימנין דמי שהכסף וכו' אינו במשמע לישנא דרבי שמעון אלא משמעות דבריו הן. דלעולם כל שהכסף בידו וכו'. ועוד תימה על פסק שלו שאף על פי שעלייתו וכו' שניהם יכולים לחזור דאמאי כיון דבטל טעמא דגזירה שמא יאמר וכו'. ליבטל תקנתם לגמרי. ואי משום דאין הלכה כרבי שמעון לגבי תנא קמא. לא קשיא דתנא קמא לאו בהכי מיירי כלל בדין עלייה מושכרת. ורבי שמעון דאמר שאם היתה עלייתו מושכרת וכו'. דמוכר יכול לחזור ולא לוקח. אפשר דת"ק לא סבירא ליה כוותיה וס"ל דבכי האי גוונא אף המוכר אינו יכול לחזור. כיון דבטל טעמא דתקנתא. אבל אין ספק אצלי (אלא) שהטעה להר"ב ברייתא שבגמרא דף מ"ט ע"ב. תניא אמר ר"ש אימתי בזמן שהכסף והפירות ביד מוכר. אבל בכסף ביד מוכר ופירות ביד לוקח אינו יכול לחזור. ומוקמינן לה כגון שהיתה עלייה של לוקח מושכרת ביד מוכר. טעמא מאי תקינו רבנן וכו'. וסבור היה הר"ב דברייתא זו פירושא דדברי ר"ש דמתניתין היא. ודקאמר אימתי וכו' על דברי ת"ק. והיינו דכתב הר"ב דאתא ר"ש למימר דזמנין וכו'. ולא היא דברייתא זו לאו פירושא דמתניתין היא אלא ר"ש מהדר על דברי עצמו שבמשנה וקאמר אימתי וכו'. והשתא דבריו שבמשנה כמשמען כל שהכסף בידו וכו' כלומר לעולם לא תקנו חזרה אלא למי שהכסף בידו דהיינו המוכר. אבל לוקח לא יכול לחזור כלל. וכן אמרו בהדיא בגמרא סוף ד" מ"ז דאיכא בינייהו לר"ש ורבנן [הא] דאמר רב חסדא כדרך שתקנו משיכה למוכרין [לחזור בו המוכר כל זמן שלא משך הלוקח] כך תקנו משיכה בלקוחות [לחזור בו בשביל אותה תקנה עצמה דנשרפו חטיך דכל שכן וכו' כמ"ש לעיל] ר"ש לית ליה דרב חסדא [דסבירא ליה דיינו אם אמרינן חזרה במוכר דמכי מוקמת להו ברשותיה לחזור בו אם הוקרו. מסר נפשיה לאצולינהו. מימר אמר עדיין שכרי תלוי בהם שאם יתיקרו אחזור בי] ורבנן אית להו דרב חסדא. שמעינן מהכא דדברי ר"ש שבמשנה אמורין בעיקר תקנתא שלא תקנו אלא למוכר. ואהא קאמר ר"ש בברייתא דאימתי תקנו למוכר כשהכסף והפירות בידו. אבל כשהפירות ביד לוקח דהיינו שהעלייה מושכרת וכו' לא תקנו אף למוכר כלל ולא שייך כאן שום חזרה לשום אחד משניהם. ואהא לא שמעינן דפליגי רבנן עליה. ואדרבה כל הפוסקים כתבו דבנדון דעלייה מושכרת נשמע מדרבי שמעון לרבנן. דאף רבנן סבירא להו כיון דלא שייך טעמא דשמא יאמרו נשרפו וכו' דליכא תקנתא דמשיכה כלל אלא מעות קונות ושניהם אינם יכולים לחזור. ונמצאת למד שאין פירוש דברי ר"ש כפירוש הר"ב כלל. וגם הפסק שפסק בעלייה מושכרת וכו'

ליתא כלל. ובטעמא דעלייה מושכרת דאמרינן לוקח טרח ומציל. פירש נמוקי יוסף בשם רבינו ירוחם לפי שהוא דר בבית תחת העלייה. וכ"כ תלמידי רשב"א שהוא דר באותו חצר. ע"כ. וכן נראה לי שהוא דעת הטור מדהתנה בדין אם המוכר השכיר ללוקח שיהא דר בו וכו'. והשוה דין זה לנדון דידן שהרי כתב וכן וכו'. ומהר"ר ואלק כהן ז"ל כתב דסברת הטור אע"פ שאינו דר בו. אלא טעמא דמסתמא מצוי הוא אצל ביתו. ולא ידעתי זו מנין לו. אלא נראה לי דלכולי עלמא אף לדעת הטור צריך שידור אצל העלייה:

[*__כל שהכסף בידו וכו'__. פירש הר"ב דהיינו המוכר וכו'. וקשה מאי תיבת כל. ונ"ל דה"ק כל נושא שיזדמן. מן הראוי הוא מי שהכסף בידו וכו' הלכך מוכר שהכסף בידו מצי הדר ביה. כך מצאתי כתוב. וזה על דרך מה שאמרו בפ"ג דקדושין [דף ס"ד ע"ב וכן בפ"ב נ"א ע"ב] מאי בוגרות בוגרות דעלמא. עכ"ל בעל הב"י בספר הכללות שחבר על הליכות עולם]:

משנה ג

__האונאה__. עיין בריש מתניתין דלקמן:

__ארבעה כסף מכ"ד לסלע__. הוה מצי למתני כסף משש כסף לדינר. ויש לומר דמשום מתניתין ז' דקחשיב האונאה ד' כסף והטענה שתי כסף. וההודאה שוה פרוטה וכו' דפוחת והולך. ולא ניחא ליה למיתני הטענה ב' כסף. והאונאה כסף וההודאה שוה פרוטה. דבעי למתני הטענה וההודאה בהדי הדדי ושלא להפסיק ביניהם:

__ארבעה כסף__. משקל ס"ד שעורות. הרמב"ם משנה ז':

__שתות למקח__. פירש הר"ב אם היה המקח בדמי הסלע כו'. וכן לשון רש"י כלומר שהוא שוה סלע וליכא לפרושו דזבניה בעשרים דלפי זה נתאנה המוכר ובסיפא תנן עד מתי מותר להחזיר ומפרשינן לה בלוקח דמוכר לעולם חוזר אלא דזבניה בכ"ח. דבכלל שתות למקח בין שנתאנה מוכר דזבן שוה כ"ד בעשרים ובין דנתאנה לוקח דזבין שוה כ"ד בכ"ח הכי מסקי' בגמרא אליבא דרב דסבר שתות מקח דוקא. אבל שמואל סבר שתות מעות נמי שנינו ולפי דלישנא דשתות מקח דייק טפי אליבא דרב פירשו רש"י והר"ב אליביה. אע"ג דהלכה כשמואל בדיני:

__שתות__. דאילו פחות משתות הוי מחילה. לפי שכן הוא דרך מקח וממכר שאין הלוקח והמוכר יכולין לכוין דמי המקח בצמצום. ודרך העולם למחול טעות עד שתות. טור סימן רכ"ז בשם הרא"ש:

__מותר להחזיר__. כתב הר"ב המקח או שיתן לו אונאתו. ועיין בפירושו למשנה דלקמן:

כדי שיראה לתגר וכו'. וא"ת א"כ נתת דבריך לשיעורין דלפעמים שהם רחוקים ממנו. ופעמים שהם קרובים. וי"ל דלעולם יש שיעור אחד לפי מה שמצוי רוב פעמים שיכול להראות לתגר או לקרובו ואם הם קרובים או רחוקים בשביל כך לא יתנו לו שהות לא פחות ולא יותר. תוספות:

משנה ד

אחד הלוקח ואחד המוכר וכו'. דתנו רבנן וכי תמכרו ממכר לעמיתך אל תונו. (ויקרא כ"ה:י"ד) אין לי אלא שנתאנה לוקח נתאנה מוכר מנין. ת"ל או קנה אל תונו. וצריכא. דאי כתב רחמנא מוכר. משום דקים ליה בזבינתיה [כמה נתן בה ובמזיד הוא עושה] אבל לוקח דלא קים ליה בזבינתיה. אימא לא אזהריה רחמנא בלא תונו. ואי כתב רחמנא לוקח משום דקא קני. דאמרי אנשי זבנת קנית. אבל מוכר דאבודי אוביד דאמרי אנשי זבין אוביד [שיכלו המעות בהוצאה] אימא לא. צריכא. גמרא:

רבי יהודה אומר אין לתגר אונאה. כתב הר"ב מפני שהוא בקי. לישנא דברייתא. ומפורשת בגמרא דהיינו תגר ספסר שהוא קונה ומוכר מיד תמיד. דמידע זבינתיה כמה שוה שהרי לא שהה בין קנייתו למכירתו [רש"י]. ואחולי אחיל וכו':

תן לי מעותי. כתב הר"ב אם נתנאה לוקח. וה"ה למוכר כדתני רישא אחד הלוקח ואחד המוכר. אלא הכא שיורי שייריה. גמרא. ומ"ש הר"ב דהלכה שתות קנה. עיין במשנה ה' פי"א דכתובות. ועיין במשנה ו' פ"ה דב"ב [מ"ש בשם הרשב"ם. תו"ח]. ומ"ש יותר משתות בטל מקח. עיין בפירושו רפ"ה דב"ב:

משנה ה

כמה תהא הסלע חסרה. דלא דמי מטבע לטלית. דסלע כיון דלא סגי לא מחל. כדמפרש אביי בגמרא [משא"כ טלית דמחיל עד שתות. תו"ח].

כמה תהא וכו'. לשון הר"ב מטבע היוצא ותמיד הוא שוחק [וחסר] כמה תחסר וכו'. כן ל' רש"י. ונתכוין למאי דאמרינן בגמרא דתנא מלמטה למעלה קחשיב סלע הפוחתת והולכת עד כמה וכו' דאי הוה חסרה כשיעור דתנינן למר כדאית לי' ולמר כדאית ליה הוי אונאה:

שני פונדיונים לדינר. והא דלא אמר מעה לדינר משום דרבי יהודה נקט פונדיון קאמר איהו שני פונדיונין תוספות:

משנה ו

עד מתי מותר להחזיר. דלא דמי לטלית דכל אינש קים ליה בגויה. כדמפרש רבא בגמרא [דף נ"ב ע"ב] :

משנה ז

האונאה ארבעה כסף כו'. כתב הר"ב חזר ושנאה משום דבעי למתני הטענה שתי כסף. גמרא וגם הרמב"ם לא העתיק יותר אבל בגמרא [פריך] דהא נמי תנינא במשנה רפ"ו דשבועות הטענה שתי כסף. ומשני סיפא איצטריכא ליה דקתני ה' פרוטות הן ולאו דכולהו אצטריכו דהודאה תנינא בשבועות וקדושי אשה בריש קדושין ומעילה בריש פ"ה דמס' מעילה. ונשבע לשקר משנה ה' פ"ט דב"ק אלא מציאה בלבד לא תנן לה בשום דוכתא. ועוד נ"ל דה"ק ה' פרוטות איצטריכו ליה כלומר לאשמועינן דתו לא ומש"ה אמר רב כהנא זאת אומרת אין אונאה לפרוטות. וללוי דאמר יש אונאה מתרץ הרא"ש אליביה דאיתא בכלל גזל:

פרוטה. פירש הר"ב ריש קדושין חצי שעורה כסף:

והטענה שתי כסף. ל' הר"ב שטענו שוה שתי מעות כסף וכו' ויכפור השאר. או זה יודה לו הכל כלומר יודה לו כל השאר. ועיין מה שאכתוב בכל זה ברפ"ו דשבועות. כי שם פירש הר"ב בענין אחר:

והמוצא שוה פרוטה. כתב הר"ב דכתיב אשר תאבד ממט פרט וכו'. הכי תניא פ"ב ד' כ"ז אשר תאבד פרט וכו' ופירש"י אשר תאבד שתהא קרויה אבדה:

יוליכנו אחריו וכו'. ל' הר"ב ולא ליד שלוחו. דכתיב ונתן לאשר אשם לו. ובפרשת נשא כתיב שנשנה שם דין נשבע לשקר משום *) גזל הגר שנתחדשה בו. וגם רש"י ונ"י כתבו לזה המקרא. ותמה אני דלא נקטי מקרא שבפרשה ראשונה דהוא בפרשת ויקרא לאשר הוא לו יתננו. וכן כתבוהו בפ"ט דב"ק מ"ה. וכן הוא שם בגמרא דף ק"ג [ע"ב]:

משנה ח

חמשה חומשין הן. הני כולהו מתניין בדוכתייהו אלא לאשמועינן דאין דין חומש אלא בהנך אי נמי איידי דחמש פרוטות דאיצטריך בהו משום מציאה כמ"ש לעיל:

ותרומת מעשר של דמאי. בגמרא אמרינן טעמא דמתניתין ר"מ היא דאמר עשו חכמים חזוק לדבריהם כשל תורה. ומייתי לה ממאי דשמעינן ליה כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בניטין יוציא והולד ממזר. ואע"ג דאיסור אשת איש במיתת ב"ד ואיסור אכילת תרומה לזר במיתה בידי שמים. שם מיתה חד הוא [ובירושלמי שכתבתי ברפ"ב דערלה מייתי לה מדמחמיר ר' מאיר בכתמים ואין איסור נדה אלא כרת לא בידי ב"ד] אבל בחלול כסף על נחושת דאמר ר"מ במשנה ב' פ"ק דדמאי דמחללין אפילו שלא מדוחק אע"פ שאין כן בשל ודאי משום דמעשר שני דודאי ליתא אלא בלאו דלא תוכל לאכול בשעריך. הכי איתא בגמרא. ואין להקשות אמאי לא מייתי רישא דההיא דמחללין דתנן דמאי

אין לו חומש [ופירשה הר"ב בפודה] משום דאיכא למדחי דאין לו חומש בין בפדיון מעשר בין באכילת זר לתרומת מעשר. ועל כרחך רבנן היא ולא ר"מ. והכי אמר רבי אימי בירושלמי דהתם. דההיא אף באכילה ורבנן היא. ודהכא ר"מ היא. אבל הר"ב לא פירשה כן. משום דכיון דלפי האמת ר"מ לא החמיר בלאו כדמוכח סיפא דמחללין הילכך ניחא ליה לפרשו בפדיון ואתיא אפילו כר"מ. והכי מתרץ לה ר' זירא בירושלמי דהתם. דההיא בפדיון והכא באכילה. אבל מסיים בה הכין. בדין היה תרומת מעשר של דמאי שלא יפריש עליה חומש. ולמה אמרו שיפריש. גדירה שאם את אומר לו שלא יפריש אף הוא אינו נוהג בה בקדושה. בדין היה מעשר שני של דמאי שיפריש טלו חומש. ולמה אמרו שלא יפריש מפני גדירו. שאם את אומר לו שיפריש אף הוא אינו מפריש כל עיקר. ולדבריו ככולי עלמא תרתי מתניתין. ולאו משום חומרא דר"מ חייבו בחומש דהכא אלא כדי שלא ינהגו בה שלא בקדושה. והא דקאמר בדין היה מעשר שני שיפריש עליו חומש היינו נמי כדי שלא ינהגו וכו' ולפיכך נראה בעיני שהר"ב תופס דברי ר' זירא דירוש' עיקר. משום דהשתא מתניתין דדמאי ודהכא ככולי עלמא. ותדע שכן הוא דעתו מדלא פירש בכאן דר"מ היא כדברי הבבלי. אלא משום דסבירא ליה דככולי עלמא היא ומטעם הירושלמי. וכן היא ג"כ דעת הרמב"ם שפסק למשנתינו זאת דהכא [פ"י מה"ת] בתרומת מעשר של דמאי לחייבו בחומש. וסיים בה בטעמא דר' זירא שאם לא יתחייב עליה חומש יזלזלו בה ולא יהיב טעמא דעשו חזוק וכו'. כגמרא דידן. משום דאי הכי מתניתין ר"מ היא. ולא היה פוסק כמותו כמו שכבר כתבתי ברפ"ב דערלה אדתנן התם התרומה ותרומת מעשר של דמאי עולים במאה וא' ומצטרפים וכו'. שהרמב"ם בפט"ו מה' מאכלות אסורות [הל' י"ז] השמיט ותרומת מעשר של דמאי מהאי טעמא. דבירושלמי אמרו ר"מ היא שאמר החמירו בדבריהם וכו' [דהיינו עשו חזוק דבגמרא דהכא] ולפיכך יהיב טעמא של הירושלמי דלפום האי טעמא מתניתין כך"ע והלכתא היא. ולא דק הכ"מ שעל הטעם הזה שכתב הרמב"ם הראה מקום שהוא בפרק הזהב וכלומר בבבלי. דליתא אלא ר' זירא דירושלמי דדמאי היא. ואיכא בינייהו טובא. דלבבלי ר"מ היא ואינה הלכה. ולר' זירא דירושלמי. כך"ע ואין חולק. ולא עוד אלא דלדבריו דברי הרמב"ם קשיין אהדדי דבהלכות תרומות פסק כר"מ. ובהל' מאכלות אסורות לא פסק כוותיה. אלא עיקרן של הדברים כמו שכתבתי:

וחלה ובכורים. כתב הר"ב כל הני חמשה חד נינהו דכולהו איקרו תרומה כמ"ש בפירושו ברפ"ב דערלה. ומשנה ב' פ"ד דמעילה:

נטע רבעי. כתב הר"ב גמר קדש קדש כמ"ש בפירושו משנה ו' פ"ז דפאה:

[*הנהנה. פירש הר"ב חייב קרבן מעילה וכו'. וכ"כ רש"י ולא ידעתי אמאי הוצרכו לפרש שחייב קרבן. ועוד דלפ"ז קשה למה לא פירשו כמו כן לקמן בהגוזל שחייב קרבן שכמו כן חייב אשם גזילות כמו שחייב אשם מעילות. ומיהו בזה י"ל דאינו חייב אשם גזילות עד שישבע לשקר]:

והגוזל וכו' וכן [כופר] בפקדון וכו'. כדתנינן להו במ"ז פ"ט דב"ק והואיל ובחד קרא כתיבי בהדי הדדי לא הוצרך לשנותן כלל. ואע"ג דכופר בפקדון כתיב ברישא בקרא נקט גוזל משום דבלשון גוזל כלליהו נמי לכל כופר בין בפקדון בין בהלואה וכו'. ועוד דהכא נקט לה כלישנא דמתניתין [ז'] דפ"ט דב"ק והתם כדין שנאו לגזל ברישא משום ההוא פירקא דדיני גזילה. ובקרא נמי דוהשיב את הגזילה. כתיב גזל ברישא:

משנה ט

העבדים והשטרות והקרקעות. כתב הר"ב דאמר קרא וכי תמכרו וכו' מיד [ליד] יצאו קרקעות וכו' יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות וכו'. ויש לתמוה על סדר השנוי במשנתינו דכיון דעבדים וקרקעות כחדא אימעוטי לא הוה ליה להפסיק ביניהם בשטרות. [*וגם כיון שעיקר מיעוט דמיד על הקרקעות. ועבדים הוקשו להם הוה ליה להקדים קרקעות לעבדים] ועוד דשטרות הוי ליה להקדים קודם לכולן. דהא בקרא גופיה נדרשים בממכר דקדים למיד. ועוד מטעם שכתבו תוספות בפ"ז דבבא קמא [דף ס"ג ע"א] דשטרות דמו טפי למעוטי כדמוכח בפרק בתרא דב"ק דלמאן דדריש רבויא ומיעוטא לא הוי ממעט אלא שטרות. ע"כ. ונ"ל דתנא דידן מסרך סריך בלישנא דמתניתין ה' פ"ו דשבועות דתנן על אלו אין נשבעין על העבדים וכו' והתם אמינא טעמא רבה דכבר כתבתי ברפ"ז דב"ק דהא דממעטי אלו מכפל [ואיתא התם בגמרא [דף מ"ב ע"ב] דכן בשבועה] משום דעיקר דרשא הוא דכל רבויא. וריבה הכל ודנקטיה בכלל ופרט וכלל משום שהיא דרשא שגורה וכמ"ש שם. ואמרינן התם דממעטינן לעבדים. ושטרות. וקרקעות. מחמור. שור. ושה ופירשו התוספות דאיצטריך מיעוט באפי נפשה לעבדים ולא סגי בהיקשא כיון דכתיב כל רבויא. ע"כ. ואמינא אנא דהא אתא תנא לאורויי לן והכניס שטרות בין עבדים לקרקעות. להורות באצבע לומר דטעמא דעבדים לא אמעיטו מהיקשא דקרקעות אלא צריכי מיעוט בפני עצמם משום דעיקר דרשא דכל רבויא הוא. וכבר כתבתי דשטרות יש להן דין קדימה לקרקעות לפיכך לא היה יכול לשנות ג"כ קרקעות. שטרות. ועבדים:

העבדים. כתב הר"ב שהוקשו לקרקעות כדפירש מ"ג פ"ק דקדושין:

והשטרות. המוכר שטרות לגבות חוב שבתוכן. רש"י:

והקרקעות. עמ"ש במ"ה פ"יא דכתובות:

אין להם תשלומי כפל. כבר כתבתי ברפ"ז דב"ק דכלל ופרט וכלל שכתב הר"ב אינה עקרית אלא כל רבויא וג' מעוטי איתנהו לעבדים שטרות וקרקעות. וכפל ושבועה. תרוייהו מחד קרא נפקי. וכמ"ש לעיל בסמוך. וכתבו התוספות דהתם. וא"ת וגניבה בקרקעות היכא שייכא. וי"ל במשיג גבול. א"נ במחובר לקרקע כי ההיא דעשרה גפנים טעונות [מ"ו פ"ו דשבועות] וטוען שנגנבו לו חמשה ונמצא שהוא גנבם. ע"כ. וההקדשות. כתב הר"ב אמר קרא רעהו. רעהו ולא הקדש. וכתבו התוספות ובריש מרובה ממעט מוגונב מבית האש ע"כ. וכ"כ הר"ב שם משנה ד'. ובפ"ו דשבועות דף מ"ב כתבו התוס' די"ל דעיקר קרא לא אתא אלא לדרוש וגונב מבית האיש ולא מבית הגנב. וארעהו הוא דסמיך בפרק מרובה. א"נ התם בגנב עצמו. והכא איצטריך לטוען טענת גגב ע"כ. ול' הרמב"ם פ"ב מה' גניבה כתירוצם הראשון שכתב וז"ל גנב נכסי הקדש אינו משלם אלא הקרן בלבד שנא' (שמות כ"ב:ח') ישלם שנים לרעהו. לרעהו ולא להקדש. וכן הגונב קדשים מבית בעליהן. בין קדשי קדשים. בין קדשים קלים. בין שאין הבעלים חייבים באחריותן וכו' הרי זה פטור מן הכפל וכו' שנאמר וגונב מבית האיש ולא מבית הקדש. ע"כ. וז"ש בין בקדשים קלים צריך לי עיון למאי דתנן במ"ב פ"ק דב"ק דנכסים שאין בהן מעילה והיינו קדשים קלים מרבינן להו דהוו ממונו. ופסקה הרמב"ם ברפ"ח מה' נזקי ממון. וכן נמי דייקינן אמ"ח פ"ב דקדושין המקדש בחלקו לאפוקי מחיים דמקרי ממונו. ומה לי בין נזקין וקדושין לתשלומי כפל. [*ואין סברא כלל לומר דמיתורא דוגונב מבית האיש נפקא ליה דהא איצטריך ללא מבית הגנב]:

ולא תשלומי ארבעה וחמשה. כתב הר"ב אם גנב וטבח וכו'. ומשום הקדשות דשייך בהו שור ושה נקט. דאילו בעבדים וקרקעות לא שייך ד' וה' דאין תשלומי ד' וה' נוהגת אלא בשור ושה בלבד [כדתנן רפ"ז דב"ק. נימוקי יוסף. וכ"כ התוספות פ"ו דשבועות דף מ"ב:

שומר חנם אינו נשבע. הה"נ שאינו משלם במקום שהיה חייב בתשלומין במקום אחר דהיינו אם פשע בה אלא משום דבכתוב לא נאמרו תשלומין כלל בשומר חנם משום הכי לא הזכירו במשנה אלא אינו נשבע שהוא מה שנזכרבכתוב בשומר חנם. זו היא מסקנת הפוסקים:

אינו נשבע. עיין בפירש הר"ב פ"ו דשבועות מ"ה ובפירש הר"ב רפ"ב דשקלים:

ונושא שכר אינו משלם. ושואל ושוכר לא הוזכרו. עיין בפירש הר"ב פ"ו דשבועו' [מ"ה]:

רבי שמעון אומר קדשים שהוא חייב באחריותן. יש להן אונאה. וכן חולק ב[תשלומי] ד' וה' במשנה ד' פ"ז דב"ק. וממילא דחולק נמי בכפל דאי ליכא כפילא ליכא ארבעה וחמשה:

אמרו לו לא אמרו אלא את אלו. עיין מ"ש בסוף משנה א' פרק ה' דבבא בתרא:

משנה י

כך אונאה בדברים. כתב הר"ב שנאמר ולא תונו וגומר ויראת מאלהיך וכו'. שאין טובתן ורעתן מסורה להכיר אלא ללבו של מדבר וכו' שיכול הוא לומר לא עשיתי כי אם לטובה שהייתי חפץ לקנות מקח זה. ואין דייני בני אדם יכולין לדון עליו. לפיכך נאמר ויראת מאלהיך. הוי ירא מן היודע מחשבות אם לטובה אם לאונאה:

לא יאמר לו זכור מעשה אבותיך. היינו זו אף זו דאפילו מעשה אבותיו אין לו להזכיר. תוספות:

משנה יא

באמת ביין התירו וכו' מפני וכו'. בכאן למדו בגמרא דכל באמת הלכה היא כמ"ש הר"ב בריש פרק ב' דתרומות. ופירש"י מדיהיב טעם למלתיה מפני שמשביחו ואין לגמגם בדבר. ונקט בה למחייב באמת שמע מינה כל היכא דתני באמת הלכה ואין לחסום ולגמגם בדבר:

מפני שהוא משביחו. לשון הר"ב קשה משביח את הרך פירש הרא"ש שמתקיים יותר. ע"כ. ובגמרא דבין הגתות שנו. ופירש"י שתוססין זה עם זה ונעשין טעם אחד. אבל לאחר הגתות שכבר כל אחד קלט ריחו וטעמו אין משביחו אלא פוגמו. עד כאן. ועיין בסיפא. מכל מקום אמרינן בגמרא דמקום שהכל טועמים קודם שיקנו שרי. שהרי יטעימנו תחלה:

אין מערבין שמרי יין ביין. פירש הר"ב שמרי יין של חבית זו וכו'. לפי ששמרי חבית זה מקלקלין חבית אחר. טור סימן רכ"ח:

מקום שנהגו להטיל מים ביין. כתב הר"ב דוקא בין הגתות. כדלעיל. וז"ל המגיד [פרק י"ח מה"מ הלכה ו'] שבזמן הגתות קולטות המים טעם היין. אבל שלא בין הגתות הוא נחשב כאילו הוא מזוג:

משנה יב

וחכמים מתירין. דאמר ליה אנא מפליגנא אמגוזי. ואת פליג שיסקי. גמרא:

בגונב את העין. אפשר דלהכי לא קרי ליה גונב העין ממש לומר שאע"פ שמודיעו שלא בירר אלא מעל פי מגורה דאפ"ה אסור לפי שאפשר שע"י שרואה בשעת המכירה על

פי המגורה שכולן יפות ואין בהם פסולת מתוך כך לא יעלה על לבו תמיד שיש פסולת בו ולפיכך לא קורהו אלא כגונב את העין.

פרק ה

משנה א

מפני שהוא נושך. הכי גרסינן בס"א וכן ברי"ף ורא"ש. ולא גרסי אסור מפני וכו':
המרבה בפירות. כתב הר"ב ובין בהלואת כסף. ובין בהלואת פירותהוירבית. דכתיב (ויקרא כ"ה:ל"ז) את כספך לא תתן לו בנשך. ובמרבית לא תתן אכלך ולא כתיב את כספך לא תתן לו בנשך. ואכלך במרבית [דכמו שהקדים כסף לנשך. הוי ליה להקדים אוכל למרבית] קרי ביה הכי את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית. ובנשך ובמרבית לא תתן אכלך. ולמה חלקן הכתוב לעבור עליו בשני לאוין. גמרא. ומ"ש הר"ב שהרי ממונו מתרבה. וכן פירש"י והוא טעם למה אסרה התורה הלואת פירות כמו הלואת כסף וקאמרי דהא בפירות נמי מתרבה ממונו וכדאמרינן בעלמא שוה כסף ככסף ולא ידעתי למה הוצרכו כלל לפרש טעם במה שנאסר בתורה בפירוש. [*ולכן נראה דלא קיימי אהלואת פירות דסמיך ליה אלא אהלואת כסף. וכלומר דתרבית דקרא קאי נמי עליה. שהרי ממונו מתרבה. וכן בסוגיא אדמקשינן ומי איכא נשך בלא תרבית. מפרש רש"י מי איכא נשך שנשך את חבירו ואין ממונו. מתרבה]. ומ"ש הר"ב אלא דבסיפא רבית דרבנן קא מפרש וכו'. וחלקן בשמות דלרבית דאורייתא קורא נשך דכתיב ברישא ולרבית דרבנן קורא תרבית שכתוב אח"כ:
וכן השער. כתב הר"ב והותר לו לתת מעות עכשיו וכו' וכפירש"י ולא קאי אסור אלא איין. ונקט רישא לרבותא דסיפא דיין אסור אע"ג שבא מכח פסק הראשון של חטין שהיה דרך מקח וממכר ולא דרך הלואה. כ"כ התוספות [דף ס"ב ע"ב] . אבל הקשו עליו מסוגית הגמרא ופירשו דלקח חטים דתנן נמי בהעמדת מלוה שהיתה לו עליו כבר ואסור קאי גם אחטין. ואין להאריך בזה:
ויין אין לו. כתב הר"ב דאי הוי ליה יין הוה קנוי לו מעכשיו וכו' ואע"ג דלא משך כי מוקרי ברשותיה מוקרי ולא הוה ליה רבית הואיל ואם בא לחזור קאי עלייהו במי שפרע. כך פירש"י בגמרא [דף ס"ג ד"ה יש לו]. ועיין עוד בפירש משנה ז'. ונראה שר"ל שיש לו מעות עכשיו. ולפיכך יש עליו מי שפרע. וכן נראה שמפרש הב"י בי"ד סימן קס"ד. ואפילו הכי כי אין לו יין אסור. אע"פ שיש לו מעות. ולא דמי ללוקח ממנו חטין וכו' דלא בעינן יש לו חטין דהתם יהיב ליה מעותיו לקנות והוי דרך זביני. והכא שאין נותן

לו דמים. אלא שעושה עליו החטין בדמים כלומר שזקפן עליו במלוה והוי דרך הלואה ואסור כשאין לו יין וכ"כ רש"י בהדיא בגמרא [ד"ה ומאי לקח] דאין לו יין אסור. שמחמת הלואה בא עליו שהיו כבר דמי חטין מלוה עליו. אבל גבי חטין אפילו אין לו שרי דאיסרו בא לידו. ע"כ. כלומר שנתן לו מעותיו ולא בדרך הלואה. ומעתה סברת רש"י דע"י מעות הלואה קונין במי שפרע [ועיין מ"ש במשנה ז'] היא כדעת הפוסקים. ומהם הרמב"ם בפ"ז מהלכות מכירה [הלכה ד']. אבל השיג הראב"ד מהא דשמעינן במתניתין דרפ"ב דקדושין המקדש במלוה אינה מקודשת משום דלהוצאה נתנה כמו שכתבתי שם. וכתב דהכא לאו לענין קנייה מיירי אלא לאיסור רבית. ע"כ. ור"ל שאף ע"פ שלא קנה מדין קנייה כיון שאין כאן אלא איסור רבית דרבנן יכלו רבנן למימר דקנה ושוינהו כאילו זכה בהם וקנאם. כדאמרינן בעלמא עשו את שאינו זוכה כזוכה. ועיין מ"ש במשנה ז'. וגם לענין ההשגה לא מצאתי בדברי המגיד מה שתנוח דעתי עליו שיהא מספיק לקונה בדמי הלואה לא בפרק ז' ולא בפ"ה מהלכות מכירה ומכל מקום האחרונים כתבו כהרמב"ם. נראה דאפילו לסברת רש"י והרמב"ם לאו דוקא שיש לו מעות אלא דאפילו אין לו מעות עכשיו מותר כשיש לו יין. לפי שקנאו במי שפרע מכח הדמים שנתחייב לו שנתן על החטין. דלא גרע נתינת דמים שנתן לקנות בו כבר מהדמים שזקוף עליו במלוה:

משנה ב

מרבין על השכר. כתב הר"ב דשכירות אינה משתלמת אלא בסוף ואף על פי דקיימא לן בקדושין [משנה ו' פרק ג'] דישנה לשכירות מתחלה ועד סוף היינו לומר שבכל יום ויום מרויח כנגד יום. נ"ל:

מכר לו שדהו. ולא תנא חצרו כמו ברישא. דמלתא אגב אורחיה קמשמע לן שאם הגיע לידי כך למכור קרקעותיו שימכור שדהו ולא חצרו. כדמוכח קראי בסוף פרשת בהר כי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו וגו'. והדר ואיש כי ימכור בית מושב עיר חומה:

משנה ג

הלוהו על שדהו וכו' הרי היא שלו. כתב הר"ב וכגון דאמר ליה קני מעכשיו וכו'. עיין מ"ש במ"ה פרק בתרא דבבא בתרא. ומ"ש הר"ב והפירות יהיו מונחים ביד שליש וכו' וכן ברישא. ובגמרא אריש הוא דאיתמר. וא"ת וכיון דרישא וסיפא שוין הן מאי שנא ברישא דנקט ליה בענין האסור ובסיפא נקט ליה בענין המותר. ויש לומר דרישא מיירי בזביני הוה רבותא למנקט בגונא דאיסורא ובסיפא דבהלואה הוה רבותא למנקט בגונא דהתירא. ועוד י"ל דסיפא לא נקטה הכא אלא לאשמועינן מעשה דביתוס דמעשה רב.

ומעשה שהיה בהלואה היה שהיה נותן לו כל מעותיו בתחילה ועיין [בפירוש הר"ב] במ"ג פרק בתרא דערכין:

משנה ד

ולא יתן לו מעות וכו' וצריכא. דאי תנא חנוני. חנוני הוא דסגי ליה כפועל בטל משום דלא נפיש טרחיה אבל מעות ליקח בהן פירות דנפיש טרחיה אימא לא סגי ליה כפועל בטל. ואי תנא מעות ליקח בהן פירות ה"א התם הוא דבעי כפועל בטל משום דנפיש טרחיה אבל חנוני דלא נפיש טרחיה. אימא סגי ליה במשהו בעלמא דאפילו לא טיבל עמו אלא בציר ולא אכל עמו אלא גרוגרת אחת זהו שכרו צריכא. גמרא:

כפועל. לשון הר"ב כפועל בטל דבגמרא תנא כפועל בטל ומ"ש של אותה מלאכה וכו' ולעשות מלאכה קלה כפי' רש"י. והקשו בתוספות דהא אמרן דלהכי איצטריך למיתני מעות משום דנפיש טרחיה אימא לא סגי ליה כפועל בטל. והלא למה שהיא כבדה נוטל יותר אמאי סלקא דעתך דלא תסגי כפועל בטל. ופירשו כפועל בטל היינו כיושב ובטל לגמרי. ופליגי ב"י וח"ש בפירוש דבריהם שהב"י סימן קע"ז מפרש דאומדין כמה רוצה ליטול פועל אחד כדי לבטל ממלאכתו לגמרי דהשתא בין שנותנים לו מלאכה קלה. בין שניתנים לו מלאכה כבדה שיעורו שוה. ע"כ. וחכמת שלמה הסכים פירוש דבריהם כמ"ש הטור רואין אדם שבטל ואין לו שום מלאכה כמה היה רוצה ליקח ולהתעסק בזה העסק. אפילו היה לו מלאכה מרובה ע"כ. ואני מצאתי בתוספות פ"ד דבכורות דף כ"ט לענין נוטל שכר לדון וכו' שכתבו וז"ל כפועל בטל של אותה מלאכה וכו' שנותנין לו שכר בטלה מאותה מלאכה ובטל לגמרי ואינו עושה בשום מלאכה דהשתא אינו נוטל שכר על זו המלאכה שעושה. ע"כ. וזה מסכים כפירש הב"י. ומה שהקשה החכמת שלמה מהסוגיא אין כאן מקומו להאריך. וכתבתי בזה בספר מעדני מלך. המקום יהא בעזרי להשלימו ולהוציאו לאורה. ומ"מ לעיל בספ"ב לענין השבת אבדה הפירוש כמ"ש הר"ב שם. ונותן לו שכרו שעל ההשבה. וכתבתי מילתא בטעמא בשם הטור. אבל הכא באבק רבית הקלו חכמים ובדבר מועט שהוא נותן לו לא מחזי כרבית. כ"כ הרא"ש:

אין מושיבין תרנגולים. איצטריך לאשמועינן דיהיב ליה מזונות דאפרוחים אע"פ שהוא דבר מועט ולא תימא דבמזונות דאפרוחים לא קפדי אנשי [ועיין במ"ט בדבור וכן היה הלל וכו']. והיינו טעמא שהקדימו רש"י והר"ב ופירשו מזונו שלא במקומו השנוי במשנה:

ואין שמין וכו'. משום סיפא דאבל מקבלין וכו' תני ליה:

אלא א"כ נותן לו שכר עמלו. פירש הרמב"ם בשכר עמלו דהיינו כפועל בטל [*וכן הר"ב נקט לעיל עמלו על שכרו כפועל. וכן פירש"י שם] וז"ל התוספות הכא לא שייך למתני כפועל בטל דאין מתבטל להאכילם ולהשקותם אלא רגע אחד ביום. אבל חנוני כל עסקו בכך דתניא בתוספתא המושיב חנוני בחנות אם היה אומן לא יעסוק באמונתו:

אבל מקבלין עגלים וסייחים. כתב הר"ב בלא שומא וקמ"ל דבסתמא אין מקבל עליו שום אחריות. ולא הוי עסקא כיון דבתחילה כשקבל עגלים לא שמו אותם אלא לאחר שגדל ובאין לחלוק השבח אז שמין אותם כמה השביחו. ולהכי תנא ברישא שמין ובסיפא מקבלין. וכששמין בשעת קבלה בסתם מקבל עליו חצי האחריות כמו בשאר עסקא. תוספות. וכתב נ"י וכן הדין בביצים ובכל דבר שלא קבל עליו באחריותו:

וסייחין. בני אתונות. ועיין במ"ג פ"ה דב"ב ומ"ש שם:

[***עד שיהו משולשין**. פירש הר"ב כשיעמדו על שליש גדולן שאז הוא עומד בעיקר טעם בשרו. ואמרינן נמי מותר שליש בשכרך [*לקמן דף ס"ט]. רש"י פרק הדר (עירובין דף ס"ג)]:

וחמור עד שתהא טוענת. כן מצינו בכמה מקומות ששונה חמור והכונה לנקבה. בפרק דלקמן מ"ג ובפ"ה מ"ג דב"ב. ור"פ בתרא דע"ז. ובפ"ק דבכורות מ"ב. וגם בכתוב נאמר פטר חמור ובסוף שמואל ב' י"ט אחבשה לי החמור וארכוב עליה פירש הרד"ק אתון היתה. וחמור כולל זכר ונקבה:

משנה ה

רבן שמעון בן גמליאל אומר שמין עגל עם אמו. כתב הר"ב וא"צ ליתן שכר עמל ומזון לעגל. דאיכא גללים ואידך גללים אפקורי מפקיר להו. גמרא ד' ס"ח. ומ"ש הר"ב ואין הלכה כרשב"ג. עיין בפ"ח דעירובין [משנה ז']:

משנה ו

אין מקבלין צאן ברזל וכו'. פירש הר"ב כל אחריות הנכסים על המקבל וכו' ונקראים צאן ברזל מהטעם שפירש ברפ"ז דיבמות. ומ"ש ואע"ג דמשנה יתירה היא וכו' נקט לה משום סיפא. אבל מקבלין צאן ברזל מן העכו"ם כ"כ רש"י. ונ"י פירש דהכא אתא לאשמועינן דאין מקבלין כלל. ואפילו יהיב ליה אגרא הואיל דכולה מלוה:

מדעת העכו"ם. כתב הר"ב כגון ישראל שלוה מעות מהעכו"ם וכו' מצאו ישראל כו' ואני אעלה לך וכו'. אף ע"פ שישראל נותנן לו במצות העכו"ם מותר. ופרכינן בגמרא דהא אין שליחות לעכו"ם. מה אתם בני ברית אף שלוחכם בני ברית. ולכל התורה כולה ילפינן לה [עיין ברפ"ב דקדושין] ומסקינן כגון שנטל העכו"ם ביד וקבלו מן הראשון וקמשמע לן

דלא תימא העכו"ם גופיה כי עביד אדעתא דישראל קא גמר ויהיב. וכתבו התוספות [ד"ה מצאו] דמשום הכי תני. שאמר ליה ואני אעלה לך. [משום העמידו דסיפא לאשמועינן] שזה ג"כ מותר שיקבלם הישראל:

אבל לא מדעת ישראל. כגון עכו"ם שלוה מישראל ברבית ובקש לחזירם לו מצאו ישראל אחר ואמר לו תנם לי ואני אעלה לך כדרך שאתה מעלה לו מותר ואם הטמינו אצל ישראל אסור. הכי מסיים ברייתא דלעיל. ולרש"י ורבינו חננאל טעמא דאסור משום דיש שליחות לעכו"ם לחומרא מדרבנן ורבינו תם [ד"ה כגון] מעמיד הסיפא כמו הרישא. בנטל ונתן ביד:

משנה ז

אין פוסקין. אין נותנין מעות לישראל חבירו ע"מ ליתן לו בהם פירות לסך כך. לזמן פלוני. דכיון שלא יצא השער בכמה נמכרים. שמא יתיקרו כשיצא שער שלהם. נמצא שהיה משתכר זה בהמתנת מעותיו. שיתן לו פירות. כפי מה שפסקו בזול. נ"י:

יצא השער פוסקין אע"פ שאין לזה יש לזה. [עיין לקמן בדבור ופוסק וכו'] בגמרא דף ס"ג ע"ב דאמר ליה שקיל לטיבותך ושדיא אחיזרי. מאי אהנית לי. אי הוה לי זוזי בידי הוי מזביננא בהיני ושילי. והתוספות דף ס"ב כתבו וזה לשונם. אע"פ שאין לזה יש לזה. אע"ג דלא משך אין זה רבית. כיון שאם היה בא מוכר לחזור הוה קאי במי שפרע. ולכך חשיבי כנתיקרו ברשות לוקח. ע"כ. נראה שדעתם שאין להוציא מידי איסור רבית אלא אם כן שנוכל לומר שהיו קנוים לזה שנתן המעות וברשותיה אייקור. דליכא למימר ד[דוקא]. לענין איסור רבית סגי. שהרי כתבו הוה קאי במי שפרע. משמע דדינא הכי בקנייה דעלמא. וזהו כדעת רש"י שכתבתי בריש פרקין. ומסתייע לדברי המגיד בר"פ כ"ב מהלכות מכירה. שעל שכתב הרמב"ם הפוסק על השער וחוזר בו מקבל מי שפרע כתב דמפרקין יצא לו כן. והכ"מ דחה זה לפי שאינה שנויה אלא לענין רבית ומנלן ללמוד משם לענין קיום המקח. ובספרו ב"י ח"מ סימן רי"א כתב. שאע"פ שיש ללמוד כן מהתוספתא לענין קנייה דעלמא. מכל מקום אין ראיה. ע"כ. וזה כסברת הראב"ד דלעיל בדבור ויין אין לו. דסבירא ליה דהכא לא מטעם קנין התירו אלא מטעם שיש ביד החכמים להקל בדבר שמדבריהם. ורבית דע"י מקח וממכר מדבריהם הוא אבל כיון שגם דעת התוספות ורש"י בטעם שריותא דהכא לפי שנקנה לו לענין מי שפרע. ולא הביאו ראיה לזה. וכמו שכתבתי לעיל. שמע מינה דממקומו דהכא הוא מוכרע. ולכך לא הוי ליה להכ"מ לדחות דברי המגיד בפירוש דעת הרמב"ם:

היה הוא תחלה לקוצרים וכו'. כתב הר"ב ואע"ג דלא משך וכו'. כי יש לו. לא גזור. וכ"כ רש"י. וכלומר הואיל ולענין מי שפרע מיהא קנה. וכמ"ש לעיל בדבור ויין אין לו:

ופוסק עמו [כשער הגבוה]. אריש קאי יצא השער פוסקין ואע"פ שיש נוסחא דלא גריס לאותה בבא כמ"ש התוספות דף ס"ב מ"מ מדיוקא שמעינן לה ועלה קאי ופוסק עמו. וכן מבואר בל' הרמב"ם פ"ט מהלכות מלוה ובל' הטור סימן קע"ה דארישא קאי. ורש"י והר"ב כתבו בריש פרקין דתנן יצא השער וכו'. ש"מ דגרסינן לה במשנה:

תן לי כזה. כתב הר"ב כשער הזול. ואע"פ שאין לו. וגם מתחלה כשנתן לו המעות לא התנה לא הוה כרישא גבי יין אין לו. דהתם זקפו עליו בהלואה כמ"ש שם אבל הכא בתורת מקח נותן לו. וכ"כ התוספות [ד' ע"ד ד"ה יכול]:

משנה ח

ביוקר והוזלו או בזול והוקרו נוטל מהן כשער הזול. שאם היו ביוקר והסאה עומדת בשני סלעים. והוזלו. שסאה עומדת בסלע היה נוטל רק סאה. אע"פ שבשעה שנתן. היה נותן לו מה ששוה שני סלעים ואם היה בזול כשנתן ועמד סאה בסלע. ואח"כ עמד סאה בשני סלעים לא היה נוטל אלא חצי סאה שבשעה שנתן לו. לא היה נותן אלא מה ששוה סלע אחד. והר"ב שהעתיק שאם הוזלו נוטל וכו' וכן בפרש"י בבא הראשונה נקטי אבל בזול והוקרו הוה רבותא טפי. דהשתא מקבל חטין מועטין ממה שנתן. ובנ"י העתיק שאם הוקרו:

משנה ט

ואני אתן לך לגורן. דחיישינן שמא תתיקר אע"פ שאז אין רגיל להתיקר. תוספות. ולהרמב"ם פירוש אחר:

הלויני עד שיבא בני. כתב הר"ב דלא גזור רבנן אלא כשאין לו. דסאה בסאה דרבנן הוא. ולאו נשך דאורייתא. רש"י. ומ"ש הר"ב ואפילו אין לו אלא סאה אחת וכו' דכל חדא וחדא וכו'. וביד הלוה למכרה ולאכלה. מסיים רש"י ונמצאת אותה שלוה נזקקת על פירות שבשוק [כלומר על פירות אחרים ולא בעי למימר שיצא השער. דכשיצא השער אפילו אין לו מותר. נ"י]. וזו פנויה ללות עליה וכשלוה כל אחת ואחת לוה בהיתר דהא אילו לוה סאה אחת ואכלה. ואכל גם הראשונה הואיל כשלוה בהיתר לוה ישלם חטין. ה"נ כשלוה בהיתר לוה כל סאה וסאה שהרי זו עומדת. ע"כ. והמגיד כתב [פ"י מהמ"ו ה"ב] וז"ל. הטעם שאנו רואין כאילו לוה סאה כנגד סאה שיש לו ונמצא לו שתים. ואח"כ לוה שתים כנגד שתים. וכן לעולם. ע"כ. והכא סאה בסאה התירו כן. אבל בריש פרקין. ביין אין לו. דהא יש לו שרי. כתב הרמב"ם אם יש לו חיטין [*בברייתא נשנה כך גם על

חטין. והיינו נמי פירוש התוספות שכתבתי שם בדבור המתחיל וכן השער וכו'] כשיעור מעותיו פירש המגיד [שם הלכה ו'] שאין המוכר כלוה:

וכן היה הלל אומר וכו'. משום דשמעינהו לרבנן בסאה בסאה ביש לו. וככר בככר אפילו באין לו. (פליג עלייהו בתרתי) וטעמא דשאלת ככר שהוא דבר מועט לא בעינן שער שבשוק. דאע"פ שאין לזה יש לזה. א"נ משום דלא קפדי שכנים בהא מילתא. ואתא למפליג עלייהו בתרתי. ויש אומרי' דרבנן לא שרו כשלא יצא השער אלא כשיש לו. ולא שנא סאה בסאה או ככר בככר. והלל שאמר לא תלוה אשה ככר. לאו משום דשמעינהו לרבנן דשרו בככר טפי מבסאה אלא הלל לישנא דרבותא נקט דאפילו לככר אחד לא סגי שער שבשוק ויש לו. ואיהו לא איירי על הלויני כור חיטין עד שיבא בני וכו'. אלא תנא הוא דתני על מלתא דת"ק בכור חיטין והלל אוסר. שכן היה הלל אומר לא תלוה וכו'. ב"י סימן קס"ב:

משנה י

ולא יאמר לו נכש עמי. כתב הר"ב פעמים וכו' ויש כאן אגר נטר ליה בשכר שממתין לו על שכר פעולתו עד אותו זמן הוא מקבל עליו מלאכה שהיא קשה מזו. רש"י:

גריד. כתב הר"ב ימות החמה. וז"ל רש"י. גריד לשון יובש שהארץ יבשה ואין גשמים יורדין:

רביעה. כתב הר"ב ימות הגשמים. והטעם פירש ברפ"ח דפאה. ובמשנה ו' פ"ט דשביעית:

לא יאמר לו חרוש עמי בגריד וכו'. כתב הר"ב שימי רביעה קשים למלאכה שבשדות. וז"ל הרמב"ם הקרקע בימות החמה קל לחפור לתקן למעוט הטנוף. ואורך היום:

יש רבית מוקדמת וכו'. ל' הרמב"ם מה שאמר ר"ג ור"ש הכל הלכה. אבל צריך שתדע הדברים האלה וכיוצא בהם הם דברים שראוי להתרחק מהם בלבד. ע"כ. וכלומר שאין בהם איסור דאורייתא. אבל הוא רבית דרבנן. וכן כתב בחבורו [בפ"ה מהמ"ו הל' י"א] שאם עבר ועשה כן. הרי זה אבק רבית:

לא יאמר לו דע כי בא איש וכו'. נראה בעיני שהם דברי הלוה למלוה שמודיעו שבא איש פלוני וכו'. וכל לא יאמר דמתניתין בלוה הם אמורים. ואיירי שמבשרו בכך והיינו דתנן דע. וטעמא כדתניא ר' שמעון בן יוחאי אומר מנין לנושה בתבירו מנה ואינו רגיל להקדים לו שלום שאסור להקדים לו שלום. ת"ל (דברים כ"ג) כל דבר אשר ישך. אפילו דבור אסור. אבל הטור סימן ק"ס כתב וז"ל ולא יאמר המלוה ללוה הודיעני אם בא איש פלוני וכו'. ונראה שגירסתו היתה דע אם וכו' ומפרש מלת דע כלומר שיחקור וידע

להודיע לו אם בא וכו'. וגם גרסת הרמב"ם הוא דע אם בא וכו'. ומפרש על המלוה. שכ"כ בפ"ה מה"מ [הי"ב] . המלוה את חבירו לא יאמר לו דע אם בא וכו'. כלומר שתכבדו ותאכילו ותשקהו כראוי. ע"כ. והקשה ב"י וכי זה רבית דברים והרי ממון מחסרו. ותירץ דר"ש תרתי קאמר. חדא. דיש רבית דברים. כלומר שלא יקדים לו שלום או דברי כבוד יותר ממה שהיה עושה קודם שהלוהו: ותו קאמר דלא יאמר לו דע אם בא וכו'. דסלקא דעתך אמינא כיון שאינו מהנה למלוה כלל וגם לא התנה כן מעיקרא שרי. קמ"ל. ע"כ. ושוב מצאתי בנוסח משנה שבירושלמי דגרס דע אם בא:

משנה יא

המלוה. כתב הר"ב עובר בכולן. גמרא. ופירש רש"י בכל הני דחשיב במתניתין דהוא נותן בנשך בשעת הלואה. והוא לוקח בשעת פרעון. והוה לו כנושה כשתובעו ודוחקו והוא שם עליו נשך בשעת פיסוק התנאי. ונותן מכשול. לפני הלוה להעבירו על לא תשיך לאחיך שהיא אזהרה ללוה. ע"כ. ומ"ש והוא לו כנושה כשתובעו ודוחקו. דחיקא מלתא לפרושי הכי דהא משמע דלעולם עובר. ולדבריו אינו עובר אלא כשדוחקו. והמגיד בפ"ד מהלכות מלוה פירש שלאו זה כולל כל שדרך הנושים לעשות והוא שאין מלוין ממונם בחנם. וכשמגיע זמן פרעון רוצים מעותיהם ונוגשים בחזקה. ועל שניהם הזהירה התורה. ובודאי שלא אסרה [הנגישה] בלוה עשיר אלא בעני. אבל הרבית נאסר בכל. ע"כ. [*וכן יש לפרש ל' רש"י שכן רגילות שכשתובעו דוחקו].

והלוה. כתב הר"ב משום בל תשיך לא תשיך לאחיך:

והערב והעדים. כתב הר"ב על לא תשימון בלבד. גמ'. וכתבו התוס' זמנין דעברי נמי אלפני עור לא תתן מכשול כגון שלא היה מלוה בלא ערב ועדים. אבל לא תשימון פסיקא ליה. אבל לפני עור זמנין דלא עברי. כגון שהיה מלוה לו בלאו הכי וכו':

אף הסופר. פירש הרמב"ם משום לא תשימון. ע"כ. ונ"ל דה"ה בלפני עור כשלא הלוהו בלא שטר:

לא תתן. את כספך לא תתן לו בנשך:

פרק ו

משנה א

האומנין. משמע ליה בין בשכיר יום בין בקבלנות. אבל בפרקין דבתר הכי נקט פועלים משום דפועלים לא משמע אלא שכירי יום. דבהכי מיירי כדאמר התם. בזמן שאמר להשכים ולהעריב. תוספות:

והטעו זה את זה. כתב הר"ב אחד מן האומנין ששלחו בעל הבית. גמרא. ומתניתין אורחא דמלתא נקטה שכן דרך העולם ששולח א' מן האומנין וה"ה לאחר. ול' הרמב"ם פ"ט מהלכות שכירות אמר לשלוחו וכו'. ומ"ש הר"ב פירוש אחר שחזרו בהם. והאי תנא חזרו נמי הטעו קרו ליה. גמרא [דף ע"ו ע"ב] . ועיין ריש פ"ת:

הקדר. כתב הר"ב ברי"ש גרסינן. לשון תוספות בשני רישי"ן. ולספר דגרס קדר יש לומר דלהכי נקט קדר לפי שקדרין רגילים להיות להם קרונות. ע"כ:

פרייפרין. דבר האבד חשיב ליה שעתה זמנו הוא לעשות. תוספות:

חלילים. לשון הר"ב למת או לחתן נראה דלא גריס ליה במשנה. ולשון רש"י חלילין לכלה לשמת חתן וכלה. או למת לקונן:

מקום שאין שם אדם. פירש הר"ב שהוא אינו מוצא פועלים לשכור כלומר עכשיו אינו מוצא פועלים. אבל ודאי כששכר אלו היה מוצא. דאלת"ה מה הפסידו עליו. מגיד בשם הרשב"א:

וחזרו בהן. בכאן לא פירש הר"ב לאחר שעשו מקצת כדפירש לקמן דהכא אפילו קודם שהתחילו מיירי דומיא דרישא דאוקמינן בגמרא בהדיא בשלא הלכו [כמ"ש הר"ב בפירוש השני] הרא"ש בשם הראב"ד:

[***שוכר עליהן**. פירש הר"ב כשיעור שכרן. גמרא. ופירשו הרא"ש והטור סימן של"ג עד כדי הכפל משכר הראשונים דבהכי סמכו דעתייהו ופירש מהר"ר ואלק כהן ז"ל כי היכי דמצינו בערבוני יקון דמהדר ליה אם אחזור בי אכפול ערבתך]:

משנה ב

השוכר את האומנין. פירש הר"ב בקבלנות. דאילו פועל דהיינו שכיר יום. יכול לחזור בו אפילו בחצי היום דאמר רחמנא (ויקרא כ"ה:מ"ב) עבדי הם ולא עבדים לעבדים. והאי טעמא לא שייך אלא בשכירות. אבל בקבלנות אין זה עבד אלא לעצמו. אבל בדבר האבד אפילו פועל יש לו דין השנוי במתניתין דלעיל. גמרא:

אם בעל הבית חוזר בו ידו על התחתונה. פירש הר"ב אם הוזלה וכו'. רש"י. ולא רצה לפרש כשהוקרו פועלים ויתן להם סלע וחצי על חצי שעשו כמו ששוה עכשיו שאין זה סברא. כי למה יתן להם בעל הבית יותר ממה שהתנה עמהם כיון שאין מפסידין בחזרת בעל הבית ואדרבה יותר מרויחים שעתה ימצאו שיתנו להם סלע וחצי לקצור חצי קמה והוא לא היה נותן להם כי אם סלע. תוספות:

כל המשנה וכו'. [כתב הר"ב] כגון נתן צמר וכו' אין נותן לו אלא דמי יציאות וכו'. דסתם לן תנא כר' יהודה דפ"ט דב"ק משנה ד'. גמרא:

משנה ג

להוליכה. עיין מ"ש בפרק דלעיל משנה ד' [ד"ה וחמור]:

אפילו זו י' מילין וכו'. וה"ה אפילו זו שהלך בה קצרה יותר אלא שלא חש להאריך. תוספות:

חייב. כתב הר"ב כשמתה מחמת אוירא וכו' אלא מחמת שלא היתה למודה. וכו'. וכן לשון רש"י. ודוחק לומר כן שדרך הבהמות ללכת בהר ובבקעה. וז"ל התוספות [ד"ה כגון] מחמת אוירא פירוש שידוע שאותו היום היה אויר משונה בהרים יותר מבבקעה או איפכא משלג או ממטר. והוי תחלתו וסופו בפשיעה. ולהכי נקט להוליכה בהר והוליכה בבקעה ולא נקט להוליכה בהר זה. והוליכה בהר אחר. משום דאין רגילות להשתנות אויר אלא מהרים לבקעה. אבל מהר להר. ומבקעה לבקעה אין דרך אויר להשתנות:

השוכר את החמור והבריקה וכו'. בפירוש הר"ב מפורשת זו הבבא אחר שאחריה וכן הוא הנוסח במשנה שבגמרא. והכי מסתברא. אלא שראיתי בירושלמי במשנה ובגמרא דגרסי' לה כמו בספר ולפיכך לא שלחתי בו יד להגיה:

והבריקה. לשון הר"ב והבדיקה נסמית בדוק שבעין. שגירסתו *) והבדיקה בדלי"ת. אבל בגמרא ברי"ש ואמרו בפירושו נהוריתא כלומר על דרך סגי נהור. וכן בירושלמי פירשו דבזק:

שנעשית אנגריא. שכשפוגעים בדרך לוקחים ואין מחפשין בבתים. ולפיכך אומר לו הרי שלך לפניך דמצי אמר ליה מזלך גרם שאילו היתה בבית לא היתה ניטלת. ולפיכך אפילו אינה חוזרת. דלא דמי למתה דהכא מוכח דמזלא דידיה גרס. כך פירשו בתוספות אליבא דשמואל דהלכתא כותיה בדיני:

אומר לו הרי שלך לפניך. כתב הר"ב ודוקא וכו' אבל אם שכרו לרכוב וכו' לא קאי אאנגריא. המגיד פ"ה מהלכות שכירות:

חייב. כתב הר"ב למכור וכו' ולהוסיף וכו' שהרי חמור זה וכו'. וכן לשון רש"י. וכתב עליו הרא"ש לשון זה הוא מגומגם מדכתב שהרי חמור זה שיעבד לו אלמא משמע דאמר לו חמור זה. ומדכתב ולהוסיף לו מעות וכו' אלמא מיירי בחמור סתם דאי בחמור זה אין חייב להוסיף משלו. אלא בדמי הנבלה יקח או ישכור. והאי מתניתין בחמור סתם. מדקתני חייב להעמיד לו חמור אחר. ומבואר בדבריו דטעמא משום דבמשיכת החמור משתעבדין נכסי המשכיר להעמיד לו חמור אחר:

פטור. ולא הוי תחלתה בפשיעה וסופה באונס שכתבתי במשנה ג' פרק ב' דבבא קמא דחייב. דלא חייבוהו אלא כשבא האונס מחמת הפשיעה. והכא אילו לא פשע והוליכה בהר כל שכן שהוחלקה. תוספות. ועיין כיוצא בזה משנה ו' פ"ה דבבא קמא:

אם מחמת המעלה. הוחמה בעלותה מרגלי ההר לראשו. רש"י. וכתבו התוספות והיכי ידעינן ברישא דקתני הוחמה בהר פטור. דשלא מחמת המעלה הוחמה. וי"ל דראינו שלא הוחמה בעלייתה. שעלתה בלא טורח. והלכה אחר כך הרבה ולא היתה מזיעה. ובתר הכי הוחמה א"כ שלא מחמת מעלה היה ופטור:

משנה ד

השוכר את הפרה וכו'. כתב הר"ב וכל כלי מחרישה לבעל הפרה ונעריו הולכים עם בהמתו וחורשים בה. וז"ל רש"י וזה אוחז הדרבן לכוון פרה לתלמיה וזה הולך אחר המחרישה. ומכביד היתד בקרקע שבו הברזל שקורין *) קולטר"א בלעז והוא קנקן דמתניתין. ע"כ:

פטור. רצה לומר שלא ישלם השוכר לבעל הפרה אלא האומן שחרש והיה תופס המחרישה ושברה. הוא ישלם לבעל הפרה. הרמב"ם. ונ"י כתב דתנן פטור להדיא מפני שאלו הנערים אינם שכורים למלאכה זו עכשיו. ע"כ. ולשון עכשיו לא הבינותי. ונראה דבלאו דוקא אלא כלומר שהם נעריו דהיינו בניו. ולא הגיעו לכלל חיוב. עיין פרק החובל מ"ד. [*ויותר נ"ל שר"ל דהשתא מיירי שאינם שכורים]:

משנה ה

חייב. ל' הר"ב אם הוסיף וכו'. וכן ל' רש"י ואליבא דאביי בגמרא. ועיין לקמן. וכתבו התוספות דאליביה סיפא דקתני כמה יוסיף קאי לפרש רישא:

מפני שהנפח קשה למשאוי. ל' הר"ב כמשאוי. וכן לשון רש"י ואליביה דאביי פירשו כן. ומדרבא קאמר למשאוי תנן. וידוע דהלכה כרבא לגבי אביי. שמע מינה דגירסתם כמשאוי. דאל"כ ב) לא הוי מפרשי דלא כגרסא ודלא כהלכתא. וכן מצאתי בנמוקי יוסף שכתב שהגירסא היא במשנה כמשאוי ומשום הכי פירש"י כאביי. ע"כ. ואין ספק שאיזה תלמיד הגיה הספרים אליבא דרבא למשאוי:

שהנפח קשה למשאוי. בין לאביי בין לרבא יש לי מקום עיון במ"ו פ"ו דפיאה דחשבינן נפח סאתים שהוא כבד להגביה יותר מארבעים סאה. כמבואר ממה שכתבתי שם בס"ד. וזה צ"ע:

משנה ו

וכולן שאמרו טול את שלך והבא מעות. כתב הר"ב שכבר גמרתיו ואיני מעכבו לתפסו וכו'. כלומר דהכי משמע כשאמר טול את שלך והבא מעות. ולא אמר הבא מעות וטול את שלך. דהוי משמע שעדיין תופסו. וזהו שכתב הרמב"ם בפירושו אם אמר הבא מעות וטול את שלך. שומר שכר. והא איצטריך לאשמועינן בטול את שלך והבא מעות דלא תימא דרוצה לעכבו בשביל המעות. אבל כשאומר בהדיא גמרתיו לא איצטריך למתני. דפשיטא דשומר חנם הוא דכיון דאודעיה שכלתה מלאכתו הוי כשואל שכלתה ימי שאלתו דפטור מאונסים כדפירש הר"ב במ"ג פ"ח והתם לא בעי לאודעיה דהא ידע שלכך וכך ימים השאילה לו. גמרא:

שמור לי ואשמור לך. כתב הר"ב שמור לי היום וכו' אבל שמור לי אתה זה כו' זו שמירה בבעלים היא. גמרא. ופירש"י בעליו של חפץ זה שנגנב במלאכתו של שומר היה שאף הוא משמר היה לו. וכתיב (שמות כ"ב:י"ד) אם בעליו עמו לא ישלם ודרשינן לקמן עמו במלאכתו. ואע"ג דבשואל כתיב לקמן דרשינן ליה נמי אכולהו שומרין פרק השואל [דף צ"ה]:

הנח לפני שומר חנם. ובפרק דלקמן מ"י כתב הר"ב דשומר לא נחית בשמירה עד דמשיך. מיירי הכח דמונח במקום שקונה. נ"י בשם הראב"ד:

משנה ז

הלוהו על המשכון שומר שכר. כתב הר"ב בין הלוהו ואחר כך משכנו בין משכנו וכו'. עיין מ"ש בריש פרק בתרא דשביעית:

שומר שכר. כתב הר"ב שכר מצוה. כדמפרש בגמרא פרק ו' דבבא קמא דף נ"ו [ע"ב]. בההיא הנאה דלא בעי למיתב ליה רפתא לעניא כלומר בשעה שמלוה עליו דהעוסק במצוה פטור מן המצוה ובההיא הנאה נעשה שומר שכר כל זמן שהמשכון אצלו. ופירש נ"י בשם רשב"א מידי דהוה ככל שומר שכר שבשכרו שמקבל תחלה או בסוף נעשה עליו ש"ש לעולם ע"כ. וכתבו התוספות דף פ' ע"ב [ד"ה דקא] דלא סגי הכא בטעמא דבההיא הנאה דתפיס ליה אחוביה הוי שומר שכר כמו באומנין דמתניתין דלעיל. דהכא לא אתהני מלוה מידי דאין מרויח במה שהלוה ממה שלא היה מלוה ולא הוה ליה משכון:

מותר אדם להשכיר. לשון הר"ב לאחרים וכן ל' רש"י וכלומר אבל הוא לא ישתמש בהן וינכה לו שכרו בחובו וטעמא כתב טור ח"מ ריש סימן ע"ב משום חשדא כדרך שאמרו פורטין לאחרים ואין פורטין לעצמן. פירש גבאי צדקה כשפורטים הפרוטות שגבו

לעשותן סלעים. הכא נמי דכוותה שיחשדנו שמשתמש בו ואינו מנכה. ובעל הטורים שכתב הא דלאחרים. מסברא דנפשיה אשתמיטתי' דאקדמיה רש"י. וכן אשתמיט להבית יוסף:

משנה ח

ישבע. כ' הר"ב קא סלקא דעתיה וכו'. כלומר רבי אליעזר דתמה משום דקס"ד וכו':
זה וזה ישבע. כתב הר"ב כלומר אף אני שמעתי מרבותי כר"מ. דסתם מתניתין ר"מ היא:
ותמה אני וכו'. כתב הר"ב דשומר שכר היאך פטור וכו' שאין זה אונם אלא דומיא דגניבה ואבידה וכו'. עיין [בפירוש הר"ב] בפרק דלקמן מ"ח. ומ"ש הר"ב ור"מ סובר שבועה זו לא מן הדין היא אלא תקנת חכמים וכו' לטעמיה דס"ל נתקל פושע הוא לעיל רפ"ג דב"ק ולפיכך משביעין דשלא בכונה שברתיה אבל לר' יהודה דהתם והלכתא כוותיה דסבר דנתקל לאו פושע הוא. משביעין ליה שבועה שלא בפשיעה נשברה בין שומר חנם בין שומר שכר. הרי"ף והרא"ש. ונראה מלשונם דכל נתקל לאו פושע. ואפילו שלא במקום מדרון. וזה שתמה ר' אליעזר משלא במקום מדרון. לסברא דנפשיה תמה כן. ולרבי יהודה ליתא ההוא סברא וזה דלא כמו שכתב הטור ר"ס ד"ש. דשלא במקום מדרון שלומי בעי:

פרק ז

משנה א

הפועלים. עיין מ"ש בריש פרק דלעיל:
ואמר להם להשכים ולהעריב. אומר ר"י כששכרן סתמא ואמר להם אחר שהשכירן כבר להשכים ולהעריב. אבל אם התנה מעיקרא הכל לפי תנאו. תוספות:
אינו רשאי לכופן. כתב הר"ב ואע"ג דטפא להו וכו' דאמרי ליה וכו' אדעתא דעבדינן לך עבידתא שפירתא כלומר שזו המלאכה היא עבידתא שפירתא. ואדעתא דהכי טפאת לן ועיין ריש פ"ט:
הכל כמנהג המדינה. כתב הר"ב לאתויי דוכתא וכו' אלא עתה נאכל וכו'. ואם אין האוכל מזומן נמתין בבית ולא נצא השדה למלאכתנו. תוספות [דף פ"ו] :
שהן בני אברהם יצחק ויעקב. כתב הר"ב וסעודת אברהם גדולה וכו'. דאילו אברהם שלשה פרים דכתיב (בראשית י"ח:ז') ויקח בן בקר רך וטוב ואמר רב יהודה אמר רב. בן בקר א' רך שנים. וטוב שלשה. גמרא. ונ"ל דאע"ג דמאברהם לחוד דייק איצטריך למימר נמי יצחק ויעקב. משום דאם כן אפילו פועלים שהם מזרע ישמעאל ועשו. נמי

לא יצא ידי חובתו. להכי נקט שהם בני אברהם יצחק ויעקב כלומר כי ביצחק יקרא לך זרע. ביצחק ולא כל יצחק:

הכל כמנהג המדינה. הכל לאתויי השוכר את הפועל ואמר ליה כאחד וכשנים מבני העיר. משמנין ביניהן ופירש"י שנותנין להם כמו שנותנין לבינונית. והרמ"ה ז"ל פירש מחשבין לגדול שבשכירות. והקטן שבשכירות. ומה שביניהם נותן החצי כגון אם גדול בששה וקטן בארבעה נותן להם חמשה. טור סימן ש"א ולשון משמנין ביניהן אפרש בס"ד בסוף פ"ז דב"ב ע"ש:

משנה ב

אוכלין מן התורה. משום דאיירי מעיקרא בפועלים שאוכלים על ידי שפסקו להם מזונות או על ידי מנהג המדינה. להכי נקט ואלו אוכלין מן התורה בלא פסק ובלא מנהג. תוספות. וכן בגמרא דף צ"ג דאלו אוכלין מן התורה. ויש שאין אוכלין מן התורה אבל אוכלין מהלכות מדינה. [*והיינו הא דתנן במ"ח]:

גמר מלאכה. כתב הר"ב כשתולשין אותו. כלומר שנגמר מלאכת בשולן שאינן צריכין עוד לקרקע. ומ"ש הר"ב דכתיב ואל כליך לא תתן. ובפועל הכתוב מדבר. נאמר כאן ביאה ונאמר להלן (דברים כ"ד:ט"ו) לא תבא עליו השמש. גמרא:

ובתלוש. מ"ש הר"ב או עד שלא נגמרה מלאכתו לחלה וכו'. כלומר ואין שעת גמר מלאכתו למעשר פוטרתן. ומ"ש הר"ב מדלא קאמר לא תדוש בחסימה דהא שור לאו דוקא דכל מילי איתנהו בחסימה כדילפינן בסוף פרק ה' דבבא קמא. גמרא. ומ"ש [הר"ב] ומה חוסם וכו' הכי קאמר בגמרא ומה חוסם אוכל במחובר. אף נחסם אוכל במחובר. ומ"ש ומה דיש וכו' ובשעת גמר מלאכה. הכי תניא ועיין מ"ש בריש פ"ג דמעשרות ואהכי קאמר יצא המנכש בבצלים וכו'. שאין זו שעת גמר מלאכה. פירש רש"י דעיקר פעולה משום תיקון גדולים הם. שהם מחוברים ועומדין ולא ממעט מאל כליך לא תתן. דהא איכא נתינה לכלים [של בעל הבית] אלו הקטנים שמנכש וממעט להו מדיש. ע"כ. וא"ת והיאך ממעט להו מדיש שהוא בתלוש. ויש לומר דהא איתקש מחובר לתלוש במה חוסם וכו' כמו שכתבתי. ומכל מקום איצטריך למכתב ואל כליך אע"ג דמדיש נפקא לן (לממעט) [למעט] שלא בשעת גמר מלאכה. כמו שכתבו התוספות דאי לאו ואל כליך לא הוה דרשינן מדיש אלא מה דיש מיוחד שלא נגמרה מלאכתו למעשר. אבל לשעת גמר מלאכתו שאין צריך לקרקע לא הוה דרשינן ליה. אבל השתא דכתיב ואל כליך למדרש בשעת גמר מלאכה. דרשינן נמי מדיש להני. ע"כ. ומ"ש הר"ב יצא החולב וכו' הקשו התוס' דבריש פרק ג' דעירובין [וכן בריש מס' מעשר שני] בעינן גדולי קרקע וחשיב

בעלי חיים גדולי קרקע. ותירצו דהתם קרי ליה גדולי קרקע. לפי שנזונין מן הקרקע. אבל הכא מפיק שפיר חולב ומגבן. דלא הוי בכלל דיש שהוא גודל וצומח מן הקרקע:
ואלו שאין אוכלים. אפילו מהלכות מדינה. גמרא דף צ"ג:

משנה ג

אפילו בכתפו. דאינו מזיז ידיו ורגליו. רש"י:
הרי זה אוכל. גמרא מאי טעמא כי תבא בכרם רעך בכל מאי דעביד. ונראה לי דמפיק ליה מדלא כתיב כי תבא לבצור בכרם רעך:

משנה ד

היה עושה בתאנים וכו'. שנא' (דברים כ"ג:כ"ה) בכרם ואכלת ענבים. הרמב"ם פרק י"ב מהלכות שכירות. ומצאתי כן בספרי ענבים ולא תאנים מכאן אמרו היה עושה בענבים לא יאכל בתאנים וכו' ע"כ [*וכן הוא בירושלמי פ"ב דמעשרות. ושם [מ"ח] הביא הר"ב ללשון הירוש'] ומהר"ר ואלק כהן בסימן של"ז [ס"ק כ"ב] כתב דדרש מואל כליך ממה שאתה נותן וכו' ולא ידעתי מנין לו [*וחכם אחד אמר לי שמהר"ר ואלק כ"ץ למד כן מהגמרא דאמר איבעיא להו עושה בגפן זה מהו שיאכל בגפן אחר פירש"י שיקוץ אשכול גפן יפה וילך למקום שהוא עושה שם ויאכל. ע"כ. ממין שאתה נותן לכליו של בעל הבית [בעינן] והא איכא. או דלמא ממה שאתה נותן לכליו של בעל הבית בעינן והא ליכא. ע"כ. ומהיכא נפקא ליה הך דממין וכו' לכליו וכו' אלא מן המקרא הזה של ואל כליך לא תתן ולפי זה תיבת ממה שכתוב בסמ"ע צ"ל ממין. והשיבותיו דמשם ראיה שצריכין למקרא אחר היינו לדרשא דבספרי דהא הבעיא לא אפשיטא והבעיא היא או דלמא ממה וכו' בעינן ולא קאמר נמי בעינן. א"כ הספק של הבעיא דדלמא מן ואל כליך וגו' אין למדין אלא ממה וכו' ולא איכפת לן בממין וכו'. הלכך מוכרח דמן ואל כליך לא נוכל ללמוד עושה בתאנים לא יאכל בענבים וצריכים לדרשא דספרי כך נראה לי ברור. אע"פ שהאמת עם אותו תכם לפי דעתו ג"כ שמהר"ר ואלק למד כן. אבל למודו בזה אינו עולה יפה. והאמת עם הרמב"ם שצריכין לדרשא דספרי ואין להקשות דהשתא דאיכא דרשא דכפרי לממין וכו' א"כ תפשוט הבעיא דקרא ואל כליך אתיא לממה וכו' דליתא שהרי אפשר דקרא דואל כליך אתא לממין וכו' וליתא לדרשא דספרי. וזיל הכא קא מדחי ליה וזיל הכא קא מדחי ליה. נ"ל]:
בתאנים לא יאכל בענבים וכו'. ואפילו שכרו לעשות בשניהם טור סימן של"ז. ועיין ספ"ב דמעשרות:

וכולן לא אמרו אלא בשעת מלאכה וכו'. לשון רש"י וכלן לא אמרו שיאכל אלא בשעה שהוא עוסק במלאכה ולא שישב לו ויאכל לומר הרי מנעתי עצמי ע"כ ולא נטלתי לאכול. עכשיו אשב לי ואוכל:

אמרו. התקינו. נ"י:

מאומן לאומן. פירש הר"ב שורה וכו' ועיין מ"ש במ"ה פ"ד דפאה:

וחמור כשהיא פורקת. ל' הר"ב עד שתהא פורקת דבגמרא מקשו בה כשהיא פירקת מהיכא אכלה [כל משאה פורקין בבת אחת והולכין] אימא עד שתהא פורקת ופירשו התוספות דסד"א שאינה אוכלת אלא כשהיא רואה הגפן בפניה. אבל כשאינה רואה. שהגפן עליה או בעגלה אינה אוכלת. ואע"ג דטעמא דחסימה לאו משום דחזיא ומצטערא הוא. קמ"ל. ולא קאי אמפני השבת אבדה דמן הדין אוכלת. אלא מלתא באפי נפשה היא:

וחמור כשהיא וכו'. עמ"ש במ"ד פ"ה:

משנה ה

וחכמים מתירין. והא דכתיב כנפשך שבעך מפרש בגמרא דדרשינן ליה מה נפשך אם חסמת פטור אף פועל אם חסמת פטור. והרמב"ם פרק י"ב מהלכות שכירות כתב בטעמייהו דחכמים שנאמר כנפשך שבעך וקשיא מאי משמע. ועוד דבפרק י"ג [הל' ב'] פוסק שהחוסם את הפועל פטור. ולא העיר המגיד בזה. ומצאתי בספרי פרשת כי תצא וחכמים אומרים שבעך. מלמד שאוכל פועל יותר על שכרו והשתא נקט הרמב"ם דרשא דספרי דדייקי רבנן משבעך ואפילו הכי דרשא דגמרא איצטריך משום כנפשך:

משנה ו

על ידי בנו וכו'. עד אשתו ומדעתן טור סימן של"ז. ומש"ה לכולי עלמא גדולים ממש ולא פליגי אמוראי כמו אמתניתין ה' דפ"ק:

עבדו ושפחתו. פירוש כנענים. המגיד [פי"ב מה"ש]:

מפני שאין בהן דעת. שהפועל משל שמים הוא אוכל. ולית להו למרייהו זכייה באכילתן עד שיתנהו לתוך פיו. גמרא ד' צ"ב [רש"י ד"ה א"א]:

משנה ז

הרי אלו לא יאכלו. דלא אמרינן שהיו סבורים שיפדה אותם כדי שיאכלו. אלא מדלא אתנו בהדיא לא אכלי דאדעתא דהכי נחתי כאילו קצץ כן עמהם. נ"י:

אם לא הודיען. לא ששכרן סתם לעשות לו מלאכה דבכי האי גוונא אמאי פודה ומאכילן. אלא כגון ששכרן לבצור כרם ולא הודיען שהוא נטע רבעי ולפיכך [פודה] ומאכילן שאם הודיען שמא לא היו נשכרין עמו והרי זה כמקח טעות. המגיד פי"ב מהלכות שכירות:

נתפרסו עגוליו וכו'. רישא בעושה במחובר. וסיפא בעושה בתלוש:
אם לא הודיען. כגון שא"ל תחלה השתכר לדרום בעיגולין סבורין שזו היא תחלת דריסתן ועדיין לא נגמר מלאכתן ואם לא יאכלו יהיה מקח טעות. לפיכך מעשר ומאכילן. המגיד:
נתפתחו חביותיו. לשון הר"ב שנפתחו ושכר פועלים לסותמן וכן ל' רש"י בגמרא דף צ"ב [ע"ב]. ופריך בגמרא מאי מקח טעות איכא. מידע ידע דאטבול למעשר [כדתנן במשנה ז' פ"ק דמעשרות. היין משיקפה פירש הר"ב משיקפה בבור] אמר רב ששת שנתפתחו חביותיו לבור שנשפכו לבור פירש"י וסבורין היו שלא הוציאוהו משם משירד מן הגת לתוכו ובאתרא דההוא גברא דנגיד איהו מקפה. דלא מצי למימר איבעי להו לאסוקי אדעתייהו דלמא מקפה. ולפי זה ששכר לסותמן דקאמר הר"ב נראה לי לפרש שכך דרך לקרות למלאכת מילוי חביות יין בשם סתימה על שם סופן שסותמן אבל [*אפשר לפרש דלסותמן אתיא כמשמעה]. ואליבא דמסיק כרב זביד דמתני היין משישלה בחבית [*ששולה הרתיחות שעלו ומשליכן] נגמר למעשר ונתפתחו נמי כמשמעו. *ובאתרא דההוא דשריק וסותם המגופות ההוא משלם]:

משנה ח

ארבעה שומרין הן [**שומר חנם כו'**]. גמרא. ודיניהן שלשה. כדמפרש הר"ב דשוכר ככושא שכר:
שומר חנם והשואל וכו'. עיין טעם סדורן בפרק ד' דב"ק:
שומר חנם נשבע על הכל. פשיעה לא חשיב דבהא כולהו חייבים. תוספות ריש פרק דלקמן [דף צ"ד]. ומ"ש הר"ב דפרשה ראשונה נאמרה בשומר חנם שכן פטר בו גנבה ואע"ג דהשתא מחייב בכפילא כשטען טענת גנב ובאו עדים שהוא גנבו. כדתנן במשנה ח' פ"ט דב"ק ופרשה שניה דמחייב בגנבה לא אתי לידי כפילא. שכשטען שנגנב מתחייב בקרן. אפילו הכי קרנא בלא כפילא עדיפא. דהא שואל דחמיר ואינו משלם אלא קרן. גמרא ריש פרק דלקמן:
והשואל משלם את הכל. מה שהוזכר בפרשה אבל מתה מחמת מלאכה לא. תוספות שם. וכדפירש הר"ב בריש פרק ח' דשבועות ומה שהוזכר בפרשה היינו בכל הפרשה דגנבה ואבדה ושבויה לא כתיב בפרשת שואל. אלא וי"ו וכי ישאל מוסיף על ענין ראשון. גמרא פרק דלקמן דף צ"ה:
והשוכר. כתב הר"ב כיון שאין כל הנאה שלו. לאפוקי שואל. דמשכחת לה דכל הנאה שלו. בקיימא באגם דלא בעי מזונות. ובנטר מתא דלא בעי נטירותא. אי נמי בשאילת כלים. גמרא שם:

משנה ט

זאב אחד אינו אונס. כתב הר"ב דכתיב הטרפה לא ישלם. יש טרפה וכו'. במכילתא דייק לה מדלא אמר טרפה. כדפירש רש"י בפירוש החומש:

הלסטים הרי זה אונס. פירש הר"ב חד לסטים ובגמרא אמאי ליקום גברא כלפי גברא ומוקי לה בליסטים מזויין ואפילו רועה מזויין פטור דהאי מסר נפשיה שעל מנת כן בא להרוג או ליהרג או ליקח ממון אבל הרועה אין לו למסור נפשו על כך:

והברדלס. פירש הר"ב בסוף פ"ק דבבא קמא:

משנה י

סגפה. פירש הר"ב עינה אותה וכו' ומסיים רש"י לענות נפש מתורגם לסגפא נפש:

אינו אונס. לשון התוספות תימה דפשיטא דפשיעה גמורה היא. וי"ל דקמשמע לן דאפילו יש לתלות ולומר שמתה גם בשביל דבר אחר. אפילו הכי חייב דלא הוה ליה לסגפה. ע"כ. והרא"ש כתב ואפילו לאמתה מיד דכיון שסגפה תלינן שמאותה שעה התחילה להתקלקל. ע"כ. וכ"כ המגיד [פ"ג מה"ש] בשם הר"ר יונתן דשמא באותו יום שעינה נולד באחד מאבריה הפנימים חולי שממנה מתה אחר זמן. ע"כ. וכתב עוד אע"פ שלשון המשנה אינו אונס. לאו למימרא אונס לא הוי ופשיעה נמי לא הוי. ושומר שכר חייב ושומר חנם פטור. אלא אפילו שומר חנם נמי חייב דפשיעה היא ואיידי דתנא רישא מתה כדרכה הרי זה אונס תנא סיפא סגפה ומתה אינו אונס וזה פשוט. ע"כ. והרמב"ם והטור נמשכו אחר לשון המשנה והעתיקום בשומר שכר אבל ה"ה בשומר חנם:

עלתה לראשי צוקין. כתב הר"ב שתקפתו ועלתה. גמרא פ"ג דף ל"ו. ופירש רש"י שתקפתו על כרחו ועלתה. ולא יכול להחזיק בה שחזקה היתה ממנו. ע"כ. וכל שכן דנפילה היתה שתקפתו ונפלה והכי איתא בהדיא שם בגמרא. וטעמא דאין זה בשומר חנם אלא דוקא בשומר שכר שיש לו לשמור שמירה מעולה. וכן כ' המגיד ונ"י ולפיכך אי לא תקפתו בנפילה לא הוי ליה אונס. וא"נ תקפתו בנפילה אי לא תקפתו בעלייה הוה ליה תחלתו בפשיעה וסופו באונס דחייב כשבא האונס מחמת הפשיעה כמ"ש במשנה ג' פרק דלעיל:

העלה וכו' או שעלתה מאליה והוא יכול למונעה ולא מנעה. הרמב"ם פ"ג מהלכות שכירות:

ונפילה אעפ"י שתקפתו ונפלה. הרמב"ם שם:

ומתה כן הגרסא ג"כ במשנה שבגמרא. ובספר מדוייק וכן במשנה דירושלמי לא גריס ומתה. גם בגמרא פ"ג דף ל"ו מייתי למתניתין ולא גרם ומתה ודייקינן עלה [התם] הא

מתה כדרכה הרי זה אונס ופטור. דלא בא האונס דמיתה מחמת הפשיעה. דמלאך המות מה לי הכא מה לי התם. ואפילו הכי אין למחוק הספרים דגרסי הכי משום דלדידהו ומתה לאו מלתא באפי נפשיה היא. אלא כלומר שמתה מחמת הנפילה. וזה ל' הרמב"ם ונפלה ומתה או נשברה חייב ע"כ. הוסיף או נשברה לפרש זה שאמרתי. אבל בזה יש לדקדק אמאי לא גריס ה"נ ברישא ומתה. ואף הרמב"ם לא העתיק ברישא ומתה:

מתנה שומר חנם וכו'. כתב הר"ב והאי לאו מתנה על מה שכתוב בתורה וכו'. עיין בפירש הר"ב דמתניתין דלקמן מתניתין ר' מאיר היא כדאיתא בגמרא. ומ"ש הר"ב ושומר לא נחית לשמירה עד דמשיך. וכן לשון רש"י בגמרא. וטעמא דאמרינן בגמרא פרק דלקמן דף צ"ט דכדרך שתקנו משיכה י בלקוחות כך תקנו משיכה בשומרים. ותמיהני על התוספות שם שכתבו בפשיטות דלא להתחייב באונסים. אלא לענין חזרה (דבעל) [קאמר] כשהשכיר או השאיל ולא הזכירו דלרש"י מתפרש לענין שעבוד וגם הרמב"ם העתיקו בפ"ב מהלכות שומרים לענין שעבוד השומר ועיין בפרק דלעיל משנה ו':

משנה יא

כל המתנה וכו'. כתב הר"ב כולה מתניתין רבי מאיר היא וכו' ואינה הלכה וכו' ולא מצי לפרושי דמתניתין בדבר שאינו של ממון משום דכל תנאי שיש בו מעשה וכו' שמעינן בעלמא דרבי מאיר אמרה. הכי איתא בגמרא ואפילו הכי הרמב"ם כתב בפירושו משנתינו זו בדבר שאינו של ממון. ומ"ש הר"ב דבדבר של ממון וכו' תנאו קיים עיין מה שכתבתי ריש פרק ה' דכתובות. ומ"ש במשנה ה' פ"ח דבבא בתרא:

כל תנאי שיש מעשה בתחלתו. כתב הר"ב שהקדים מעשה שיש עליו לעשות וכו'. כגון הרי מעשה זה שלך אם תעשה וכו'. וכן לשון רש"י ובין עשה מעשה שנתן לה קודם התנאי. או לא נתן לה עד אחר התנאי. כל שהקדים אמירת המעשה הרי זה וכו' קודם התנאי. התנאי בטל. וכתב המגיד בפרק ו' מהלכות אישות והא דתנן הרי זה גיטך אם לא באתי וכו' [מ"ז פ"ז דגיטין] אין הלשון ההוא מדוקדק אלא צריך שיקדים התנאי ויאמר אם לא באתי וכו' ולשון המשניות והגמרא בכמה מקומות איכו מדוקדק לפי זה. והרמב"ם מחלק דהתם כשנתן הגט לידה אחר התנאי דהוי התנאי קודם למעשה ולדבריו כל תנאי שיש בו מעשה [בתחלתו] עשיית המעשה בפועל והשיגו עליו האחרונים וכך כתב הר"ן בפרק האומר:

פרק ח

משנה א

ושאל בעליה עמה. גמרא מדקתני סיפא ולאח"כ שמע מינה עמה עמה ממש. וכתב נ"י ואשמועינן דאם אמר ליה הרי פרתי ואני נשאלים לך אעפ"י ששניהם נשאלים בבת אחת. ואפילו הוציא בלשונו הפרה תחלה פטור כאילו היו נשאלים תחלה הבעלים ואח"כ פרה. והיכי דמי שיהיו שניהם בבת אתת פירשו בגמרא דקיימא פרה בחצירו של שואל. ולא מחסרה משיכה. נמצא דבשעת אמירה היו שניהם נשאלים בבת אחת. אי בעית אימא כגון שואל כשאמר ליה משאיל פרתי ואני נשאלין לך א"ל שואל את גופך לא תתשול לי אלא עד שעת משיכת פרתך. ואמירה מהני בבעלים. דאמירה דידהו כהתחלת מלאכה היא ובאמירה בעלמא חשיב נשאל דכתיב (צפניה ג':י"ג) שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב וכל שקבל עליו לעשות מלאכתו בעליו עמו קרינא ביה. שאין כאן ענין לקנין אחר. כ"כ נ"י. ומכל מקום לאו כהתחלה ממש היא כההיא דמתניתין ב' פ"ו. והתוספות מצריך עוד דבאמירה דהכא מיירי שהזמין עצמו לילך לעשות. וכן דעת הרא"ש:

חייב שנאמר בעליו אין עמו [שלם] ישלם. ובגמרא איפך אנא מסתברא שאלה עדיפא שכן חייב במזונותי' ע"י השאלה ולפיכך אותה שעה פוטרתו. רב אשי אמר אמר קרא וכי ישאל איש מעם רעהו ולא רעהו עמו שלם ישלם. הא רעהו עמו פטור. ואי לאו אם בעליו אין עמו וכו' הוה אמינא האי אורחא דקרא הוא:

משנה ב

שאלה חצי היום וכו' שאלה היום וכו'. [לא] זו אף זו קתני לא מיבעיא שאלה חצי היום ושכרה חצי היום דספק גמור דאיכא למטעי שהכל ביום אחד. וחשיב דררא דממונא [פירוש שבלא טענותיהם יש ספק לבית דין. תוספות ריש פרק קמא] ולהכי קתני בסיפא זה אומר איני יודע. וזה אומר איני יודע יחלוקו. אלא אפילו שאלה היום ושכרה למחר. אית לן למימר יחלוקו. ולא מיבעיא בפרה אחת דספיקא רבה הוא. אלא אפילו בשתי פרות יחלוקו. תוספות. [*וכלומר דאף בזו איכא ספיקא לב"ד. ודררא דממונא הוא. ועיין במשנה ד' מ"ש בדבור המתחיל זה אומר וכו']:

שאולה מתה. אשאל אחת ושכר אחת קאי. ביום שהיתה וכו' קאי אשאלה היום ושכרה למחר. בשעה שהיתה וכו' קאי אשאלה חצי היום. ושכרה חצי היום. רש"י:

חייב. כתב הר"ב הא מתניתין לא אפשר לאוקמה כמשמעה דהא קיימא לן מנה לי בידך. והלה אומר איני יודע ישבע וכו'. פירש איני יודע אם הלויתני. דאיני יודע אם החזרתי תנן

בהגוזל בתרא [ד' קי"ח] דחייב. והכי נמי הוה כאינו יודע אם נתחייבתי לך דלא נשתעבדו נכסי השואל לאונסים עד שעת האונס. וכשאומר איני יודע מתי נאנסו. הרי הוא כאומר איני יודע אם נתחייבתי לך. והתוספות נדחקו ליישב משום לשון הסובר [בגמרא ר"פ הגוזל בתרא] דנכסי שואל נשתעבדו משעת שאלה. ע"כ בנ"י. ומ"ש הר"ב היסת. לא מדין המשנה. ועיין רפ"ו דשבועות. ומ"ש הר"ב להכי מוקמינן כגון שיש עסק שבועה וכו'. כגון דאמר ליה שתי פרות וכו'. וע"י גלגול ליכא לאוקמיה כדמוקי לבבא דזה אומר שאולה וכו' ישבע וכו' דיש לומר דהא גלגול שבועה מסוטה ילפינן כדפירש במ"ה פ"ק דקידושין. ולפיכך אין מגלגלין אלא על טענת ברי שלא זינתה שאם היתה מסופקת לא היתה שותה. תוספות והרא"ש. ועיין לקמן דעת הרמב"ם. וכתבו עוד התוספות ואם תאמר אפילו בטוען ודאי לא נגלגל. מגו דאי בעי אומר איני יודע. וי"ל דאין זהמגו. דאין אדם עושה עצמו ברצון מסופק. כי אז נראה. שהתובע אומר אמת. שטוען ברי. והוא אינו יודע. ע"כ. ולהרמב"ם בפ"ב מהלכות שכירות שכתב מגו לאפטורי משבועה לא אמרינן. דדוקא בממון פטרוהו מלהוציא במיגו. אבל בשבועה לא הקילו. לא קשיא ולא מידי. ומ"ש הר"ב כגון דאמר ליה שתי פרות וכו'. זהו שאלה חצי היום וכו' אבל שאל אחת ושכר אחת מוקמינן בשלש פרות ומתו שתים. בחדא מודה ששאולה היתה וחייב בדמיה. והיא מחייבתו שבועה על השניה. ומ"ש ומתו תרוייהו וכו'. פירש"י דאי בדקיימא חדא. וקאמר ליה אחדא שקלה. ואחדא איני יודע וכו'. הוה ליה ההיא דמודה הילך ואיכא מאן דאמר הילך פטור משבועה. ע"כ. ועיין לקמן דקי"ל הכי. ומ"ש הר"ב ומתוך שאינו יכול לישבע משלם. דדרשינן בפ"ז דשבועות דף מ"ז. שבועת ה' תהיה בין שניהם ולא בין היורשין ואי בטוען היורש ברי שאין חייב לו אלא חמשים. מה לי הוא. מה לי אבוה. אלא בטוען חמשים ידענא. וחמשים לא ידענא. דאבוה חייב לשלם. דשבועת ה' תהיה בין שניהם ואינו יכול לישבע. ולא בין היורשים דלא הוה ליה לידע ופטורין. ועיין מ"ש רפ"ה דב"ק:

השוכר וכו'. משום דאומר שכורה מתה ובעי למפטר מדין שאלה קרי ליה שוכר. אע"ג דמתניתין מתחלת השואל וכו':

פטור. אפילו משבועה מדלא קתני ישבע כמו בסיפא. וטעמא דמלתא משום דמשאיל טוען שמא. ולא דמי לשבועת השומרים והשותפים שתקנו עליהם שבועה. אע"ג דטענו שמא [כדתנן סוף פ"ז דשבועות] משום דמורי אנפשייהו התירא. מש"ה רמו רבנן שבועה עלייהו. אבל בהא מלתא לא שייכא בה הוראה. דמידע ידע אי שאולה אי שכורה. נ"י. וא"ת וישבע ע"י גלגול דהא משתבע דכדרכה מתה. וי"ל שאין מגלגלין שבועה כטענת

שמא של התובע. אלא בדבר *) הדומה] קצת אמת כגון אריסין ושותפין דמורו מקצת התירא להנות מממון חבריהם. כדאיתא בשבועות [דף מ"ח]. וכגון גלגול שבועה דסוטה. שרגלים לדבר שהיא זונה. שהרי קינא ונסתרה. ולכך יש לחוש שמא זינתה אף באירוסין. אע"פ שאז לא היה רגלים לדבר. כי הוכיח סופה על תחלתה. אבל הכא אין רגלים לדבר שמתה השאולה יותר מן השכורה. הלכך מספיקא אין יכול לגלגל עליו לשבע ששכורה מתה. תוספות והרא"ש. ועיין לקמן דעת הרמב"ם:

ישבע השוכר ששכורה מתה. כתב הר"ב הא נמי לא אפשר לאוקמה כמשמעה וכו'. פירש"י ונ"י דלמאי דמוקמינן למתניתין בשיש עסק שבועה ביניהם. כגון שתי פרות. הכי נמי מוקמינן לה. כגון שטענו שתי פרות שאולות. והודה באחת שמתה בפשיעה. וכפר באחת. דהשתא ישבע שפיר משום מודה מקצת. ומיהו הרמב"ם בחבורו סוף פ"ג [מה"ש ופקדון] כתב להך אוקימתא דעל ידי גלגול אע"פ שכתב ברישא לאוקימתא דשתי פרות. וכתב הכסף משנה משום דס"ל דאפילו הכי איצטריך לאוקמא הך בבא דהכא דעל ידי גלגול. ע"כ. ולא ביאר אמאי איצטריך. וצ"ע. ולפיכך נראה לי דודאי לא איצטריך אלא משום דפירושא דע"י גלגול הוא קרוב למשמעות המשנה יותר מאוקימתא דשתי פרות וכו'. להכי העתיק כן הרמב"ם על ידי גלגול. וכן הר"ב בפירושו. וכתב עוד נמוקי יוסף והא דלא (משמע) [מוקמי] שטוענו השתי פרות דמתניתין אחת שכורה ואחת שאולה. דהשתא הוה ליה מודה מקצת כשהודה לו ליתן האחת דמה שטענו הודה לו. משום דמה נפשך אם מודה שאחת קיימת הוה ליה הילך. וקיימא לן דהילך פטור משבועה ואם לומר שמתה בפשיעה ומיחייב לשלומי. הא לא משמע מתניתין הכי. דבשאולה קתני מתה. ובשכורה לא מיירי ולא מידי משמע דשכורה כדקיימא קיימא. ולפיכך הקשו הכי מה שטענו לא הודה לו. ע"כ. ומ"ש הר"ב דהא קי"ל טענו חטין וכו' מפורש במשנה ג' פ"ו דשבועות:

יחלוקו. כתב הר"ב מתניתין סומכוס היא וכו' ואינה הלכה. והא דסתם לן תנא בסומכוס משום דבעי למיתני כולהו דיני חייב ופטור. וישבע. ויחלוקו. ולא משכח בה חלוקה אלא אליבא דסומכוס. כ"י. ומ"ש הר"ב ישבע הנתבע שאינו יודע ופטור. וז"ל הרמב"ם ישבע הנתבע שבועת היסת שאינו יודע. או ישביעו אותו על ידי גלגול שאינו יודע. ע"כ. וזה דלא כשיטת התוספות והרא"ש שכתבתי לעיל דאין מגלגלין בטענת שמא דתובע. אלא כשיש רגלים לדבר. ואם תאמר כיון דסבירא ליה להרמב"ם דאפילו בכי האי גוונא מגלגלים. אם כן ה"ל מחויב שבועה ואינו יכול לישבע דהא איהו נמי טען איני יודע וישלם. כתב המגיד שתירצו ז"ל דלא אמרינן מחויב שבועה וכו' אלא כשטוען התובע

ברי על עיקר התביעה. והכסף משנה כתב [שם הלכה ד'] ולי נראה דעל גלגול אין אומרים מתוך שאינו יכול לישבע משלם. ע"כ. ולאו דנפשיה היא דאשתמיטתיה שהרא"ש כתב כן בתירוץ אחד ויהיב טעמא דמשבועת ה' ילפינן הלכך אין לנו אלא כיוצא בזה שנתחייב שבועה על עיקר טענתו. ע"כ. ועיין מה שאכתוב במ"ד בס"ד להכריח שזו היא דעת הרמב"ם גם שם דעת הרמב"ן. ואם תאמר להרמב"ם בבבא דתנן פטור אמאי אין מגלגלין. תירץ מהר"ר ואלק בש"ע סימן שד"מ דמוקים לה לאותה בבא כשמאמין המשאיל לשואל דמתה כדרכה. וכמ"ש התוספות בחד תירוץ. ע"ש. ועיין לקמן דעת הרמב"ם בחבורו. אבל מ"ש דישבע היסת. וזה נראה שהוא דעת הר"ב ג"כ מדכתב סתם ישבע ואי על ידי גלגול הוה ליה לפרש. ולפיכך פירשתי כל המשנה כשטת הרא"ש. ותימה בעיני שהר"ב והרמב"ם פירשו במ"ז פרק בתרא דבבא קמא דבטוענו התובע בשמא פטור מדיני אדם לגמרי ותלמוד ערוך הוא כמ"ש שם. וזה באיני יודע אם החזרתי. אבל באיני יודע אם הלויתני. כה"ג דלא תבע ליה בברי פטור אף לצאת ידי שמים כמ"ש שם הרא"ש וכ"כ בח"מ סימן ע"ה. והכא כאיני יודע אם הלויתני הוא כמ"ש לעיל. וצ"ע. וכן צ"ע בלשון הרמב"ם בפ"ג מהלכות שאלה והעתיק לשונו הטור סימן שד"מ שכתב ג' חלוקות. אחד. משאיל ברי ושואל שמא. שנית. שואל ברי והמשאיל שמא. שלישית. שניהם שמא. וכתב המוציא מחבירו עליו הראיה. ואם אין לו ראיה ישבע השובר וכו'. דמשמע בהדיא דבטענת שמא דמשאיל משביעין נמי היסת לשואל. שוב מצאתי למהר"ר מרדכי יפה זלה"ה בספר הלבוש שנדחק ליישב זה. וכתב שחששו בכאן שיהא מורה היתר לומר כיון שבשעה אחת נטלתי. ובתביעה אחת וטענה אחת בא עלי. מי החליט לומר שזו שאולה וזו שכורה. איפוך אנא. או יאמר כבר נשלם זמן השאלה. והתחיל זמן השכירות. וכה"ג. לכך הטילו עליו שבועת היסת. שידקדק בענינו קודם שישבע שלא ישבע לשקר. עכ"ד. ועדיין לבי נוקפי שאחרי שדין חדש הוא אשר כבר לא היה. אלא שהרמב"ם מתוך לשונו השמיענו בכאן דמשביעין היסת אפילו בטענת שמא דמשאיל. ואילו מדעת עצמו ומסברא דנפשיה הוא שכתב כן. הוה ליה לכתוב יראה לי וכיוצא בזה. שכן הוא דרכו בכל החבור. ולכך נראה בעיני יותר שאין דעת הרמב"ם. שכל החלוקות שוות אלא בדין המוציא מחבירו עליו הראיה. אבל בדין ישבע וכו' אינם שוות. והא כדאיתא והא כדאיתא. וסמך על מה שביאר במקומו בהלכות טוען פרק א' שאין משביעין היסת על טענת ספק. ולא כלל אלו ג' חלוקות. אלא לאפוקי מהחלוקה הרביעית ששניהם טוענים ברי שכתב דמגלגלים. משא"כ בשלש חלוקות אלו דיש כאן שמא. או לתובע או לנתבע או לשניהם דאין מגלגלין כלל. והנה כמו שעינינו הרואות שבחבורו חזר בו

ממה שכתב בפירושו בששניהם טוענים שמא דמגלגלים שהרי בחיבורו לא כתב דין גלגול אלא בששניהם טוענים ברי. אף אני אומר שגם מדין שבועת היסת שכתב בפירושו בטענת שמא דתובע. חזר בו בחבורו. ואם כן דברי הר"ב שכתב ישבע וכו'. נמשך לדברי הרמב"ם בפירושו. אבל אפשר שכפי חיבורו אינם. והדבר צריך תלמוד:

משנה ג

ביד שלוחו של שואל. כתב הר"ב איכא דמוקי לה בשכירו ולקיטו שדר בביתו. אבל לא עשאו שליח בעדים. דאי איכא עדים דשליח שוויה חייב השואל וכו'. נראה דלהכי בעי עדים כשיש הכחשה. אבל כשהלה מודה שעשאו שליח. סגי ושלוחו הוא. דלא אברי סהדי אלא לשקרי. וכן נראה לשון התוספות דפרק הגוזל קמא בדבור המתחיל אי דלא עשאו וכו'. והרא"ש בפרק הגוזל קמא כתב שליח שעשאו בעדים ואמר ליה בפני עדים לך והבא לי מעות שביד פלוני ולא אמר ליה שישלח לי. אבל אמר ליה אמור לפלוני שישלח לי על ידך מעותי שבידו בהא ליכא מאן דפליג דפשיטא דהוי שליח *). ע"כ. ודלא כנ"י דסובר דדוקא טרחא דטרח לעשותו בעדים שריה שליח. ונדחק ליישב ביד עבדך. ביד שלוחך. דמיירי דאמר ליה המשאיל פלוני אמר לי להשאיל על ידך דזכה לו. ואי נמי לאו מדין שליח נתחייב אלא מדין ערב:

וכן בשעה שמחזירה. כתב הר"ב ומתניתין דוקא וכו' אבל אם החזירה לאחר ימי שאלתו וכו'. עיין מ"ש במ"ו פ"ו:

משנה ד

וכן המוכר שפחתו. כתב הר"ב דעבד כנעני נקנה בכסף כדתנן במשנה ג' פ"ק דקדושין:

זכה בגדול. נראה לי פשוט דהכא נמי בשזה אומר דמי עבד גדול וכו' כדפירש הר"ב לקמן. אלא שהר"ב נמשך אחר הגמרא דפירשו נמי בסיפא ומהטעם שאכתוב בס"ד. והשתא דטוענו דמי עבד וכו' והמוכר אומר איני יודע הוה מודה מקצת ובאידך לא ידענא. דמחויב לשלם כדלעיל. ובגמרא דנטר לה לפרש באידך בבא משום שנויא דרב הושעיא דמוקי לה התם בטוענו עבד בכסותו [כלומרבגד הראוי לכסותו] ושדה בעומריה ומתוך שישבע על הכסות נשבע על העבד. דקיימא לן זוקקין נכסים שאין להם אחריות לישבע וכו' בפ"ק דקדושין [דף כ"ו] והך אוקימתא אי אפשר לאוקמא בבבא זו משום דאכתי לא זכה בגדול דכיון דשבועה שעל העבד לא באה אלא על ידי גלגול ליכא למימר בה דמתוך שאינו יכול לישבע משלם. כמו שכתבתי לעיל במ"ב בשם הרא"ש. ונמצאת למד דהך בבא דזכה בגדול כ"ע מודו דליכא לאוקמי אלא בזה אומר דמי עבד וכו' ולא נקט רבי הושעיא אוקימתא דעבד בכסותו בסיפא אלא לרווחא דמלתא דבהכי

נמי. מצינו לאוקמה ההיא סיפא. ובעל נימוקי יוסף שרוצה לדייק מבבא זו דזכה בגדול וסובר דלמאי דמוקמינן לקמן בעבד בכסותו דבבא זו נמי מוקמינן בהכי. ושמעינן דזכה בגדול משום דאינו יכול לישבע. ואע"פ ששבועה זו על ידי גלגול היא באה לו שמע מינה דאף בשבועה שעל ידי גלגול אמרינן מתוך שאינו יכול לישבע משלם. לאו דיוקא הוא. ואדרבה תקשה לדידיה אמאי נטר ליה גמרא בהני פירכות שכתב הר"ב בסיפא מדקיימא לן דאין נשבעין וכו'. ועוד מה שטענו וכו' דהוי ליה למפרך אדהכא אמאי זכה בגדול וכו' מתוך שאינו יכול לישבע. והא לא מתחייב שבועה דקיי"ל אין נשבעין וכו'. ואפשר לתרץ דכיון דעיקר הקושיא על השבועה נטר לה לפרוך אדתנן בהדיא ישבע. ומ"מ דיוקא דדייק נ"י לאו דיוקא ולעולם אמינא כדעת הרא"ש. דעל הגלגול אין אומרים מי שאינו יכול לישבע משלם. והכא מיירי בזה אומר דמי וכו'. ואני תמה על בעל הטורים שבסוף סימן רכ"ג כתב ואם יש עסק שבועה ביניהם כגון שתבעו שני עבדים בכסותם. ומודה על אחד. ועל השני אומר איני יודע מתוך שאינו יכול לישבע משלם. ע"כ. והרי זה סותר דברי אביו הרא"ש ז"ל דסובר דשבועה שעל ידי גלגול אין אומרים בה מתוך שאינו יכול לישבע משלם וכבר כתב הוא כן בשמו לפסק הלכה בסימן ע"ה. אחר שכתבתי זה ראיתי בספר המאור שכתב דזכה בגדול היינו בכסות. אבל לא בעבד דכיון דאינו נשבע בעבד אלא על ידי גלגול אין אומרים מתוך שאינו יכול לישבע משלם. והרמב"ן במלחמות ה' דוחה דבריו מטעם דמידי כסות קתני עבד קתני דמשמע עיקר זכות בעבד. ועוד דאי הכי לאו זכות הוא וכו'. ונראה מדעתו שהוא סובר כדעת נ"י דאמרינן מתוך שאינו יכול לישבע משלם אף בגלגול. אבל להרא"ש ודאי דאין לפרש כן ולפיכך דברי הטור בזה תמוהין הן. והרמב"ם בפרק עשרים מהלכות מכירה לא העתיק לבבא זו דזכה בגדול. ולזה נוטה דעתי שהוא סובר כהרא"ש דאין אומרים בשבועה שעל ידי גלגול מתוך שאינו יכול לישבע משלם. וא"כ מיירי בזה אומר דמי וכו' ומטעם חמשים ידענא וחמשים לא ידענא כו'. ולפיכך לא הוצרך להעתיקה שאין בה שום חדוש ומתניתין דשנאה כדי לשנות כולהו גווני וזו היא הראיה שרמזתי במשנה ב' שדעת הרמב"ם בזה כדעת הרא"ש היא:

זה אומר גדול וכו'. כתב הר"ב זה אומר דמי עבד גדול. רש"י פירש נתתי לך דמים לקנות עבד גדול. והקשו בתוספות דלא הוה ליה למנקט במתניתין לוקח ומוכר. אלא שליח ומשלח. אלא י"ל דמיירי כגון שאמר ליה המוכר בפני עדים עבד גדול אמכור לך בכ"ה דינרין ועבד קטן בעשרים דינרין. ולא ידעינן מה קבל מלוקח. ע"כ. [*ומ"ש בפני עדים דאי לאו הכי א"ל יחלוקו כיון דליכא דרא דממונא כמ"ש במשנה ב' בדבור המתחיל

שאלה חצי היום וכו']. ומ"ש הר"ב דאילו עבד ממש הא קיימא לן דאין נשבעין וכו'. ועוד מה שטענו וכו'. ובגמרא פריך תו דהא הילך הוא. וליכא מודה מקצת. וכמו שכתבתי במשנה ב' אהאי דכתב הר"ב ומתו תרוייהו בעידן שאלה. ולפי שהר"ב לא הזכיר דין הילך בהדיא לפיכך השמיט קושיא זו:

משנה ה

עשו רביעית לסאה. וכל שכן יותר:

יחלוקו. לשון הרמב"ם מה שאמר בכאן יחלוקו הלכה הוא לפי שההנאה לשניהם ביחד:

שטף נהר וכו' יחלוקו. כתב הר"ב בגמרא מוקי לה כגון ששטף וכו' עם הקרקע שסביבותיהן שהן יכולין לחיות על ידו. פירש המגיד ספ"ד מהלכות שכנים. אע"פ שיכולין לחיות בהן. ומצילין אותן מן הערלה. מכל מקום אינן יכולין לגדל פירות מחמת הגושין לבד ע"כ. וז"ש הר"ב לקמן דקרקע של זה מגדלן. ומ"ש הר"ב מכל מקום אי לאו גושיהן לא הוי מצי אכיל מינייהו. ובגמרא ולימא ליה אי את נטעת בתוך ג' לא הוה אכלת השתא קא אכלת פלגא בהדאי. משום דאמר ליה אי אנא נטעי הוה קטיני. וזרענא תחותייהו סילקא וירקא. ומ"ש הר"ב אבל לאחר שלש הכל לבעל הקרקע. בגמרא תנא אמר הלה זיתי אני נוטל. אין שומעין לו. מאי טעמא. אמר רבי יוחנן משום ישוב ארץ ישראל. פירש ב"י סימן קס"ח משום דהלה כמו שהיו לו כבר זיתים בקרקע. יטע ג"כ עכשיו אחרים במקומן. ואלו ישארו בקרקע זה. ואיכא ישוב ארץ ישראל. אבל אילו היינו אומרים שיתן לו הזיתים. זה לא יטע אחרים במקומן כמו שלא היו לו קודם. ע"כ. וכתבו התוספות [והרא"ש] ובעל הקרקע יתן דמי הזיתים כמו ששוה למכור לנטיעות. ולא סגי בדמי עצים. שהרי לעשות פירות הן עומדין:

יחלוקו. כתב הריטב"א ז"ל מדלא יהיב שיעור. מכלל דאפילו בפחות מרביעית לסאה יחלוקו. ומיירי כגון שרצה בעל השדה לקיימן שאם שאלו ולא היה רוצה. היה אומר ליה עקור אילנך בין בתוך ג' בין לאחר ג' כי במה זכה בעל האילן לקיימו בשדה חבירו. נ"י:

משנה ו

המשכיר בית לחבירו. פירש הר"ב סתם. לכך וכך סך לחדש. או לשנה. שלא קבע לו זמן קבוע. נ"י. וכן כתב המגיד פ"ו מהלכות שכירות:

ובחניות וכו' י"ב חדש. פירש רש"י שחנוני מקיף הקפות למכירין ושוהין מלשלם לו ימים רבים. וכשמביאין לו מעותיו באין על פתח החנות שהקיפו שם. ואם הלך למקום אחר. אינן יודעין אנה ימצאוהו. ע"כ. וכתב בית יוסף סימן שי"ב דבחנות נמי כשם שמשכיר וכו' כך שוכר צריך להודיע י"ב חדש. כמ"ש הר"ב ברישא לפי שמשכיר לא

ימצא מי שיניח חנותו ויקח שלו אלא אם כן יניחנו שנים עשר חדש קודם כדי שיגבה הקפותיו. וגם כדי שיודיע לבעל החנות שלו שרוצה לצאת:

רבן שמעון בן גמליאל אומר כו' כתב הר"ב והלכה כרבן שמעון בן גמליאל. וכן כתב הרמב"ם. ובחבורו [שם] חזר בו. אבל הרי"ף והרא"ש פוסקין כמותו דמסתברא טעמו. עיין פ"ח דעירובין [משנה ז']:

של נחתומים. מוכרי ככרות. רש"י:

משנה ז

ובכל דבר שמעשה אומן. והם עיקר גדול בישיבת הבתים והחצרות. הרמב"ם פרק ו' מהלכות שכירות. ועיין מ"ש לקמן:

הזבל של בעל הבית. כתב הר"ב וכגון שנעשה זבל מתורי דאתו מעלמא. פירש"י וסתם גללים אפקורי מפקרינהו בעלים וקניא ליה חצרו. ועיין מ"ש במשנה ד' פרק קמא] ואפילו קדם השוכר והגביהן לא זכה בהן. ע"כ. ובמשנתנו לא שנינו אלא המשכיר בית. ומשמע דאילו החצר לא השכיר. ומשום הכי לא זכה השוכר. ובפירוש רש"י בהדיא בגמרא דמיירי שלא השכיר החצר. והרמב"ם כתב בפ"ו מהלכות שכירות דחצרו של אדם קונה לו שלא מדעתו. אעפ"י שהיא שכורה ביד אחרים. והשיגו הראב"ד. וגם בית יוסף סימן שי"ג תמה מדקיימא לן שכירות ליומיה ממכר הוא. ואפילו הכי פסק לדבריו בש"ע לפי שהמגיד כתב ראיה לדבריו מהגמרא דאמרה בחצר המשכיר ולא אמרה בחצר דלא אגירא ליה לשוכר. כדאמרה מעיקרא בחצר דאגירא. ועיין לקמן אכתוב לו ראיה מהמשנה עצמה:

ואין לשוכר אלא היוצא מן התנור וכו'. פירש הטור סימן שי"ג בשם הרמ"ה דמיירי בתנור וכירה העומדים בחצר ושכורים לו לבשל בהם. ואשמועינן כיון ששכורים לו אפילו אם באו אחרים לבשל ולאפות בהם. האפר של השוכר. ע"כ. והוי מצי לפלוג בדידה ולמתני במה דברים אמורים בחצר שאינו מושכר. אבל בחצר המושכר של השוכר. אלא שדברו בהווה דסתם משכיר בית אינו משכיר גם החצר. אבל משכיר התנור וכירים שבו לבשל ולאפות בהם. ולפירוש הרמב"ם דלעיל דמוקי למתניתין בחצרו המושכר ואפילו הכי זבל דעלמא דמשכיר. הקשה מהר"ר ואלק כהן בש"ע סימן שי"ג [ס"ק ז'] דמאי שנא אפר דתנור דשל אחרים שלא יקנה ג"כ המשכיר ותירץ דיש לומר דשאני אפר דתנור וכירה. שהם מתערבים באפר של השוכר שגם הוא מבשל ואופה שם. משום הכי אין דעתו של המשכיר עליו. ע"כ. ואין נראה בעיני כלל שזו היא דעת הרמב"ם. לפי שראיתי בחבורו שהשמיט בבא זו דאפר תנור ולא כתבה כלל. ואם

כדבריו למה השמיטה ולא השמיענו דשאני אפר דתנור מזבל. אלא ודאי דלא שאני ליה להרמב"ם בין זבל לאפר כלל. ובאפר נמי לא שנינו שהוא של השוכר. אלא דשל עצמו כמו בזבל ולפיכך לא הוצרך להעתיק כלל. לפי שהוא כבר ביאר בדבריו בדין זבל החלוק דאתו מדעלמא. לזבל דמתורי דידיה. והוא הדין והוא הטעם באפר תנור. אבל המשנה שלא ביארה החלוק דבזבל של עצמו. שנאה היוצא מן התנור שהוא דשוכר. אבל דוקא דשל עצמו. והשמיענו זה בתנור משום דסתם תנור וכירים המושכר אין רגילים לאפות ולבשל בו אלא השוכר בלבד. ומקפיד המשכיר שלא להניח לבשל בו אחרים. כדי שלא יתקלקל. מה שאין כן בחצר דלא מקפיד בעל החצר על השוכר. שלא להניח תורי דעלמא ללכת בה. ולפיכך השמיענו בחצר דהזבל דמשכיר מתורי דעלמא. ומתניתין דייקא הכי מדתנן ואין לשוכר אלא היוצא וכו'. ולא תנן היוצא וכו'. אלא להכי תני בלשון שלילה לשלול כל דבר חוץ מהיוצא וכו' לפי שהוא אינו אלא משל עצמו. ואי בתנור הוה של שוכר אף דאחרים. לא הוה ליה למתני בלשון שלילה ולהאריך בלשון. אלא הוה ליה למתני היוצא וכו'. ונ"ל דזו היא ראיה מהמשנה לדברי הרמב"ם במאי דס"ל דאפילו בחצר המושכר הוה דמשכיר. דמדהוצרכה להאריך בלשון ואין לשוכר אלא וכו'. שמע מינה דאתא למעט דאין לשוכר כלל מדעלמא. ואפילו השכורה בידו. זה נראה לי ברור בדעת הרמב"ם דאף ביוצא מן התנור לא ס"ל דהוה של השוכר. אלא ממאי דאתא מדידיה ולא משל אחרים. ומהרמא"י שהגיה על הש"ע שהולך בשיטת הרמב"ם בזבל דעלמא דהוה דמשכיר. אפילו כשהחצר שכורה ביד אחרים. והוא הגיה באפר היוצא דמיירי אפילו אחרים וכו' נראה דשלא בדקדוק הגיה כן. לפי שאין לסמוך סברא זו על סברת הרמב"ם כלל כמו שכתבתי. ומהר"ר ואלק ז"ל שהוא מיישב על פי סברת הרמב"ם. דנפשיה היא. ולא דהרמב"ם כלל:

משנה ח

לשנה. עיין לקמן:

השכיר לו לחדשים. לשון נ"י הך בבא פשיטא אלא דמתניתין דיני דיני קתני. ע"כ. ולי נראה למאי דכתב נ"י על דברי הריטב"א דס"ל דרישא דמשכיר לשנה. דוקא באומר שנה זו או שנה פלונית. אבל באומר שנה סתם. אין לו אלא י"ב חדש. והקשה הוא עליו דא"כ מתניתין הוה ליה לאשמועינן הכי. ולא הוה ליה למימר לחדשים. ע"כ. דהשתא טובא אשמועינן מתניתין במאי דתנן השכיר לו לחדשים לגלויי דרישא אפילו בהשכיר לשנה סתם. ומהר"ר ואלק בש"ע סימן שי"ב [ס"ק כ"ד] כתב השכיר לחדשים פשיטא. ומשום סיפא נקטה. אי נמי ללמדנו בא דלא תימא מאחר שחדש העיבור אינו אלא למלאות

חדשי הלבנה. ה"ה שישלם לו בעד כל י"ב חדש מהשנה הוה אמינא גם חדש העבור הבא למלאותן. ולהשוותן. יהיה בכללו. קמ"ל. ע"כ. והוא ז"ל מסכים עם הריטב"א בעומד בראש השנה ואומר שנה סתם. דמדלא אמר שנה זו שמע מינה דרצה לומר שנה סתם. ולא לזו שהיא מעוברת [או שאפשר שתתעבר כפי זמן המשנה שעיברו ע"פ ב"ד] ומסתייע מדקדוק לשון הטור דהכא ודטור יו"ד סימן ר"כ ע"ש. אבל הר"ן לא חילק בכך כמ"ש הוא ז"ל. וגם הרא"ש לא חילק כמו שכתבתי במשנה ה' פרק ח' דנדרים. ע"ש. [*ומהר"ר ואלק כ ה ן ז"ל הוכיח כל זה מהטור. וא"כ דעת הטור דלא כאביו ז"ל. והוא דוחק]:

מעשה וכו' ולפני רבי יוסי ואמרו יחלוקו. כתב הר"ב דלא ידעינן אי תפוס לשון ראשון. הקשו התוספות מדרפ"ה דפסחים [דף ס'] דס"ל לר' יוסי אף בגמר דבריו אדם נתפס [כמ"ש שם [במשנה ב'] בס"ד] וכן בפ"ק [צ"ל בפ"ב] דזבחים [דף ל' ע"ב]. ופ"ק [צ"ל בתרא] דמנחות [דף ק"ג ע"ב]. ועוד דבפרק ה דתמורה [דף כ"ה ע"ב] ס"ל תפוס לשון שניהם. ותירצו דהכא מסתפקא ליה שאי אפשר לומר דעת שניהם. שהרי סותרים זה את זה. אבל בתמורה דאינם סותרים סבר ליה תפוס לשון שניהם. ובפסחים דמפרש דבריו. קאמר דבגמר דבריו אדם נתפס. והכי נמי קאמר בנזיר פ"ב [דף ט']. האומר הריני נזיר מן הגרוגרות. והרי עלי מנחה מן השעורים. דמפרש דבריו. קאמר דבגמר דבריו [אדם] נתפס. ע"כ. ומ"ש הר"ב ואין הלכה וכו' אלא הלך אחר פחות שבלשונות דקרקע וכו'. וכך כתב במ"ג פ"ז דבבא בתרא. כתב נ"י בשם הריטב"א ברם צריך את למידע דעל כרחך לא איירי אלא [בב'] לשונות הסמוכים זה לזה. אבל אינם סמוכים זה לזה כולי עלמא אחרון עיקר. כדתנן [במ"ב פ' בתרא דבבא בתרא] כתוב בו מלמעלה מנה ומלמטה מאתים הכל הולך אחר התחתון. ע"כ. ובפ"ז דב"ב כתב נ"י וז"ל וקשיא לי היאך אפשר לומר בשתי לשונות סמוכין שלא יהא חזרה. וי"ל דחיישינן כיון דאמר הלשון האחרון ולא בירר יותר כי חזר וניחם על הלשון האחרון. ורוצה בלשון הראשון. הריטב"א ז"ל. ע"כ:

משנה ט

חייב להעמיד לו בית. לימי שכירתו. רש"י. וטעמא דנכסיו נשתעבדו לו בחזקה שהחזיק זה בבית דומיא דחמור במ"ג פ"ו. טור:

היה קטן לא יעשנו גדול וכו'. כתב הר"ב והוא דהראה לו בית ואמר ליה כזה רכו'. דאי דאמר ליה בהדיא בית שמדת ארכו כך וכך מאי למימרא. אבל כשאמר בית כזה קמ"ל שאינו יכול לומר לא היה ענין דברי אלא שיהיה קרוב לנהר. ולשוק. או למרחץ כזה. אלא חייב להעמיד לו כמדתו וכצורתו. דאיכא דקפיד בקטן. ואיכא דקפיד בגדול. ומה שכתב

הר"ב אבל אמר ליה בית זה וכו' ונפל אינו חייב לבנותו ולא דמי לחמור זה ומת. שאם יש בדמיו ליקח יקח וכו'. כדפירש הר"ב במשנה ג' פ"ו. ועיין מ"ש שם בשם הרא"ש. משום דבחמור כשמת לזבוני קאי וליקח אחר. מה שאין כן בבית כשנפל שאין דרך למכרו. המגיד פ"ה מהלכות שכירות. וכן כתב נ"י וכן כתבו התוספות פ"ו דף ע"ט. [ד"ה ואם] והוסיפו ביאור דאף על גב דבית שנפל עומד לבנות אי אפשר לבנות אלא בתוספות יציאה בבנין. והוא לא קבל עליו להוסיף יציאה בבנין בית זה. אלא בית זה כמו שהוא. השכיר לו. ע"כ. ונראה לי דמה שכתב חמור שמת עומד למכור. לא דוקא אלא ה"ה חמור שהבריקה ועומדת לרכיבה. עומד כמי למכור לאחר שאינו רוצה בה לרכיבה. דאי לא תימא הכי תקשה אדכתב הר"ב שם דהבריקה ושכרה לרכוב חייב להעמיד לו חמור. והיינו כשאמר חמור סתם. וכשאמר חמור זה ודאי דינא דאם יש בדמים ליקח יקח כמו שכתבתי במתה בשם הרא"ש. שמע מינה דאף בחייה כשהבריקה והיא עומדת לרכיבה. עומדת נמי למכר. כמו במתה. וכבר כתב הטור בסימן שי"ב בשם הרא"ש. דאף בית שלא נפל. אלא נתקלקל עד שמסוכן לדור בו. שחייב המשכיר לתקנו. דהוי כמו חמור שמת. דהשתא בית נמי עומד לתקן. ע"כ. ולפי מה שכתבתי יש לו ראיה יותר מבוארת מחמור עצמו דכשנתקלקל עד שמסוכן הוא לרכוב עליו. שאם יש בדמיה ליקח יקח וכו'. וה"ה לבית המסוכן לדור וכו'. ומ"ש הר"ב אינו חייב לבנותו. עיין בפירוש הר"ב משנה ג' פרק י"ב דכתובות לענין מדור אלמנה. דה"ה נמי הכא. וכ"כ ב"י:

פרק ט

משנה א

המקבל. פירש הר"ב באריסות וכו' או וכו'. לשון רש"י בחכירות. בכך וכך כורים. והוי מצי לפרושי נמי בכך וכך מעות. כמ"ש הר"ב ורש"י בפירוש משנה ח'. וזה נקרא שוכר כמ"ש הרמב"ם בפירושו ואין בין שוכר לחוכר לענין דינא כלל. אלא חלוק השם כמ"ש בחבורו [פ"ה מה"ש הלכה ה'] . וכן הטור ריש סימן ש"ך. ובמשנה ו' מחלק רבי יהודה בינייהו. ואין הלכה כמותו:

מקום שנהגו לקצור יקצור וכו'. דלשניהם יש קפידא דאם המקבל רוצה לעקור במקום שנהגו לקצור יכול בעל הקרקע לומר בעינא דתתזבל ארעאי מהקש שישאר בו אחר הקציר. ואם הבעל [הקרקע] רוצה לעקור. יאמר המקבל לא מצינא דאטרח שהקצירה נוחה. וכשהמנהג לעקור. והמקבל רוצה לקצור. יאמר הבעל [הקרקע] בעינא דתינקר ארעאי. ואם הבעל [הקרקע] רוצה לקצור. יאמר המקבל בעינא לקושש הקש לבהמותי.

גמרא. ונ"י תמה מ"ש דבכולי גמרא אמרינן הכל כמנהג המדינה. ולא יהיב טעמא. ע"כ. ונראה לי דאפשר דבשאר דוכתי הטעם מבואר יותר. אבל מנהג בלא טעם. אין הולכין אחריו לעכב שכנגדו. דלא הוי אלא מנהג סדום. ויש לי ראיה לדברי דבמתניתין ח' דמחמיר רבן שמעון בן גמליאל שלא לשנות. ודחינן למאן דאמר בגמרא דטעמיה משום שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב אלא בעי דנפקא ליה מיניה. וכדפירש הר"ב. א"כ כל שכן לתנא קמא דבעינן דנפקא מיניה בשינוי. ואי לא. שרי:

לחרוש אחריו יחרוש. פשיטא לא צריכא באתרא דלא מנכשי. ואזיל איהו ונכיש. מהו דתימא מצי אמר ליה האי דנכישנא אדעתא דלא כריבנא לה. קמשמע לן דאיבעי ליה לפרושי ליה. גמרא:

הכל כמנהג המדינה לאתויי הא דתנו רבנן מקום שנהגו להשכיר אילנות על גבי קרקע. שיטול האריס חלקו בפירות האילן. אף על פי שאינו טורח בהן שאינן צריכין לעבודה. משכירין. כלומר מסתמא הן מושכרין. וקמשמע לן דאף על גב דכולי עלמא נותנין קרקע לאריס על מנת שיקחו הן שליש ואריס ב' חלקים. ואזיל איהו ויהיב בריבעא מהו דתימא דאמר ליה האי דבצרי לך אדעתא דלא יהבינא לך באילנות. קמ"ל דאבעי ליה לפרושי ליה. גמרא. ועיין ריש פרק ז':

כשם שחולקים וכו'. ליתא אלא בקבלנות. דאי בחכרנות. לא שייכא חלוקה. רש"י:

בתבן ובקש. אותו שנקצץ עם השבולת קרוי תבן. והנשאר בארץ קרוי קש. שקורין אשטובל"א כדכתיב (בראשית כ"ד:כ"ה) גם תבן גם מספוא רב עמנו. ואותו שנשאר בקרקע. אין נותנין לבהמות לאכול. וכתיב נמי (שמות ה':י"ב) לקושש קש לתבן. שהיו מלקטין בשדות הקש הנשאר שם תחת התבן. כי התבן כבר הוליכוהו הבעלים איש לביתו. תוספות. ולשון הר"ב במ"ג פרק כ' דשבת התבן שהיו עושין מן הקש. שמחתכין אותם במוריגים ונעשה כל זנב השבולים תבן. ע"כ. והוא לשון רש"י דהתם*). [*ולשון רש"י בפירוש החומש סוף פרשת שמות. קש לשון לקוט על שם שדבר המתפזר הוא. וצריך לקוששו קרוי קש בשאר מקומות. ע"כ. ורצה לומר שנאמר (שם ט"ו) יאכלמו כקש. והיה בית עשו לקש (עובדיה א':י"ח) כקש לפני רוח (תהלים פ"ג) שכל אלו הם מענין תבן עצמו. והוא התבן הדק שדרכו שיתפזר וצריך ללקטו. ומכל מקום תבן יקרא להנשאר בארץ. דלשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד. כמו שכתבתי בפרקי"א דחולין סוף מ"א] ועיין עוד בפירוש הר"ב ספי"ז דכלים [*ומ"ב פרק י"ח דאהלות]:

משנה ב

בית השלחין. כתב הר"ב קרקע יבשה וכו'. ובריש מועד קטן מפרש הר"ב דשלחין כמו משלהי ע"ש. ומהר"ר ואלק כהן כתב בשולחן ערוך סימן שכ"א [סעיף א] אמתניתין דהכא על שם שנאמר (איוב ה':י') ושולח מים על פני חוצות. ע"כ. וזה תימה בעיני דזה הכתוב במי הגשמים נאמר. וכן הביאו הגמרא. וכן לשון רשב"ם בפ"ד דב"ב דף ס"ח על כל השדות. ושדה הבעל שדי לו בימי הגשמים בכלל. וכמ"ש שם במ"ז בס"ד. אבל הכא דמיירי דיש בו מעין. ואינו מסתפק במי גשמים. לא איירי בבית הבעל ולפיכך הפירוש משלהי:

יבש המעין. כתב הר"ב שבה. כלומר שנמשך בה מן הנהר הגדול. דאילו יבש הנהר הגדול. הוי מכת מדינה. דמנכין מחכורו כדתנן במ"ו. גמרא:

מן חכורו. פירש הר"ב אם קבלה בחכירות וכו'.. וכן לשון רש"י ומשום דמתניתין חכורו תנן. נקטי להו נמי בקבלה בחכירות. אבל בהדיא איתא בגמרא דמתניתין בין בחכירות. בין בקבלנות. ומיהו לענין הדיוק דהא יבש הנהר הגדול דהוי מכת מדינה. איכא בינייהו לאחרונים המחברים דסברי דהכא נמי דוקא בחכירות מנכה. אבל בקבלנות לא. כמו באכלה חגב דמתניתין ו':

חכור לי בית השלחין זה. כתב הר"ב גלי דעתיה דבשביל שהוא בית השלחין טפי ליה. וכן ל' רש"י. ולישנא דגמרא הכי הוא מדקאמר זה. מכלל דקאי בגוה עסקינן. בית השלחין למה ליה למימר. דקאמר ליה בית השלחין כדקיימא השתא. משמע דלישנא יתירא דבית השלחין דייק. אבל הרי"ף העתיק בית השלחין זו למה לי. וכ"כ הרמב"ם בפ"ח מה' שכירות שלא אמר ליה הזה. אלא כמו שאמר ליה כמות שהיא עתה:

משנה ג

המקבל שדה. כתב הר"ב למחצה וכו'. אבל בחכירות לא שייך. דמאי שמין איכא. חכירתו יתן. רש"י:

המקבל. שדה מחבירו. גי' הרי"ף ומשזכה בה הובירה. וכן העתיקה הרמב"ם פ"ח מה"ש:

שכך כותב לו וכו'. כלומר שכך רגילין לכתוב. ולפיכך אע"פ שלא כתב כמו שכתב דמי. דאי דוקא שכתב פשיטא שיש לו לקיים כמו שהתנה דהא לא גזים. אלא אשלם במיטבא התנה. תוספות [פרק איזהו נשך דף ע"ד] . עמ"ש במ"ה:

שכך כותב לו. דאם לא כן פטור. ועיין [מ"ש] במשנה ג' פרק בתרא:

משנה ד

ולא רצה לנכש. ופירושו במקום שאין שם מנהג ידוע [שלא] לנכש. אבל אם נהגו שלא לנכש הכל הולך אחר המנהג כמ"ש המגיד פ"ח מה"ש וטעמו דהא בריש פרקין [כמ"ש בדבור לחרוש] אמרינן באתרא דנהיגי שלא מנכשי ואזיל איהו ונכיש מהו דתימא וכו':

ואני נותן לך חכורך. והא ליתא אלא בחכרנותא [כדפירש הר"ב בכך וכך כורין] דאי בקבלנות פשיטא מי מצי אמר ליה מאי איכפת לך. רש"י:

ומעלה לפני עשבים. כלומר אפילו אמר ליה באחרונה אני חורש אותה. מצי א"ל שמעלה לפני עשבין ע"י הזרע שנופל מהן לארץ ויצמחו לשנה הבאה. ולזו לא תועיל החרישה. גמרא:

משנה ה

המקבל שדה וכו'. פירש הר"ב למחצה וכו' כאריס דאי בחכרנותא מה לו לבעל השדה אם יחדל לו. סוף סוף חכירו הוא נותן לו. רש"י:

חייב לטפל בה. מפרש בברייתא שכך כותב לו. אנא איקום ואניר ואזרע וכו'. ואוקים כריא קדמך וכו'. ועמ"ש במ"ג בשם התוספות. ואפשר לי לומר דהיינו טעמא דתנא דידן דלא תני ליה נמי. וכדלעיל. לאשמועינן הא דאפילו לא כתב כמאן דכתב דמי:

כדי נפילה. כתב הר"ב כלומר כשיעור מה שזרע בה. ונפילה פירש"י זרע שמפזרין במפולת יד ע"כ. ועי' [מ"ש] במשנה ב' פ"ב דכלאים וברפ"ה דפאה:

משנה ו

המקבל שדה. פירש הר"ב בחכירות כך וכך וכו'. דאי בקבלנות. מאי מנכה איכא. מה שימצאו יחלוקו. רש"י:

נשדפה. לשון שדפון:

אם מכת מדינה וכו'. כתב הר"ב רוב שדות של אותה מדינה או אותה בקעה. ע"כ. ובגמרא ה"ד מכת מדינה. רובא דבאגא. ופירש רש"י רוב הבקעה שזו בתוכה. ע"כ. ותמהני דא"ה מאי או דקאמר הר"ב. ומצאתי במגיד פ"ח מהלכות שכירות שכתב לגירסת רש"י ופירושו. וכתב שגרסת הרמב"ם רובא דבאגי והוא כולל כל בקעות העיר ושכך מצא הגרסא במקצת נוסחי ההלכות. עכ"ד. ומשמע ודאי דטובא איכא בינייהו דהני שני הפירושים דלהרמב"ם אפילו נשתדף כל הבקעה שזו בתוכה לא הוי מכת מדינה עד שישתדוף רובא דכל הבקעות שבעיר מה שאין כן לרש"י. ולרש"י נמי כשנשתדפו רוב הבקעות ולא רוב דזו בתוכה לא הוי מכת מדינה מה שאין כן להרמב"ם. ואפשר לי לומר שהר"ב כתב לתרווייהו לענין דינא אף על פי שבמשנה אין לפרש

שני הפירושים דהא אי הא לא הא. מ"מ לענין דינא אפשר לדון כתרווייהו. דכל ספק ממון לקולא לנתבע והרי החוכר הוא מוחזק בחכירתו. ולעולם [הוא] מנכה לו. דאי הוה עובדא כסברת הרמב"ם אזלינן בתריה להקל עליו. וכן אי הוה עובדא כסברת רש"י אזלינן בתריה גם כן להקל עליו:

מנכה. לשון הרמב"ם בחבורו [שם]. הכל לפי ההפסד שארעו. ע"כ. ופירש מהר"ר ואלק כהן בש"ע סימן שכ"ב דרצה לומר דאזלינן בתר שדה שלו. בין להקל בין להחמיר אם אין לקוי השדות כולן שוות:

משנה ז

המקבל כו'. בעשרת כור וכו'. דבחכירות הוצרך לשנותה ולא בקבלנות דאי בקבלנות פשיטא דכל אחד זוכה ומתחייב בחלקו. רש"י:

משנה ח

המקבל וכו' פירש הר"ב בחכירות. דאי בקבלנות הא אמרינן [דף ק"ד] תכחוש ארעא ולא תכחוש מרה. והרי הוא נהנה בשינוי של זה. רש"י. ופירש נ"י ולא לכחוש מרה. מפני שהשבח יהיה מעתה בכיסו והוא טוב לו משישאר אותו שבח עצמו בקרקע. ע"כ. והמגיד בשם הרמב"ן כתב דאדרבה כשהיא בקבלנות לא ישנה. שהרי יש לו חלק בגוף התבואות ויכול לומר בזו אני רוצה. וכן מפרש המשנה *) בקבלנות עכ"ד המגיד. ולי נראה לתרץ דאי משום הא לא איריא. דהא בחכירות נמי תנן במשנה ז' דנותן לו מתוכה. ואם כן יכול לומר בפירות שהתניתי מקרקע שלי אני רוצה. אלא ודאי דזו אינה טענה כשנותן לו שיווי מדות כורין שהתנה. וכן בקבלנות כשנותן לו החלק שהתנה שהרי לפי הערך הן גדלים אם חטין חטין אם שעורים שעורים. ואדרבא מרויח דלכחוש ארעא. ולא לכחוש מרה. וא"ת מאי דוחקייהו דרש"י ורמב"ן דמוקמי למתניתין אי בחכירות. אי בקבלנות. לוקמא בתרווייהו דהא איכא אנפא בין בחכירות בין בקבלנות דמצי בעל הקרקע לעכובי. הא מלתא לא קשיא משום דבגמרא דף ק"ד אמר רב פפא ממתניתין ג' ואילך דאיתא בקבלנותא ליתא בחכרנותא. ודאיתא בחכרנותא ליתא בקבלנותא. ועיין במשנה דלקמן מה שאכתוב עוד בזה בס"ד:

רבן שמעון בן גמליאל אוסר. כתב הר"ב שקשה לקרקע כשזורעין אותה שנה ממין זה וכו'. הכא נמי פסק עמו חטין שמא הוא זרעה חטין בשנה שעברה. ואם יזרענה זה שעורין. נמצא זה מקלקלה. רש"י:

תבואה לא יזרענה קטנית. פירש"י שהקטנית מכחשת הקרקע יותר מן התבואה. ע"כ. ונ"א דגרס בהפך כן הוא הגירסא [בירושלמי ו'] ברי"ף. וכן כתב הרמב"ם בחבורו [שם]

ומהר"ר ואלק כהן תמה בש"ע סימן שכ"ד דכי פליגי בסברא הידוע לעובדי אדמה איזה מכחשת יותר. וכתב שבחלק דרישה כתב ישוב לזה. ולא זכינו עדיין לאותו חבור. אבל לכאורה אפשר לומר דהאי תנא בארץ ישראל קאי. וכדאיתא בגמרא אמתניתין דהכא. והרי"ף והרמב"ם לא היו דרים בארץ ישראל. ולפיכך לא נתפרסם אצלם טבע הארץ והעתיקו המשנה כגרסא הידועה אצלם. וכל שכן רש"י וסיעתו שהיו רחוקים הרבה מארץ ישראל:

משנה ט

המקבל שדה וכו' לא יזרענ' פשתן. פירש הר"ב שזרע פשתן מכחיש בארץ הרבה. וכן פירש רש"י ומסיים והא לא מיתוקמא אלא בחכירות. דאי בקבלנות. מאי דבעי ליזרע שהרי הבעלים חולקים בו. ע"כ. כלומר ולכחוש ארעא ולא ליכחוש מרה וכן מסיים נ"י. וכתב המגיד פ"ח מהלכות שכירות שהקשה עליו הרמב"ן מסיפא דתנן קבלה לשבע יזרענה פשתן. ואי בקבלנות אמאי יזרענה פשתן. כיון שקבלה לתבואה. הרי זה אמר ליה לתבואה אני צריך ובקב תבואה אני רוצה וכו'. ע"כ. וכבר כתבתי לעיל במשנה דלעיל ליישב פירוש רש"י. והרמב"ם בדין משנה זו כתב השוכר או המקבל. ותמה המגיד מהא דרב פפא שכתבתי לעיל דמוקי דכולהו מתניתין משלישית ואילך. אי בחכרנותא. ליתא בקבלנותא וכו' וכתב שאפשר דהוא סובר כמו שפירש הרשב"א דרב פפא לאו לענין דינא ממש קאמר. אלא יש מהן דדינא לא אשתני אלא שלא הוצרך להשמיענו הדין ההוא. אלא או בחכירות או בקבלנות. ע"כ דברי המגיד. ותמיהני דבדין השנוי במשנה דלעיל דשייכי כמו כן ב' הסברות כמ"ש שם. ולא העתיק בה הרמב"ם אלא החוכר ולא העיר המגיד בזה. והש"ע העתיק לעיל חוכר. והכא מקבל. ולא העיר עליו מהר"ר ואלק כהן. ולי צ"ע:

ויש לו בקורת שקמה. לשון הר"ב ששנה ראשונה קוצצה. וכן פירש רש"י. וזה לשון הטור סימן שכ"ה קוצץ קורת שקמה בין אם ירד לתוכה בסוף שבע משנקצצה בין אם ירד לתוכה בשנה שלישית או רביעית קוצצה כשישלימו לה שבע. שהרי יגדל לכשיצא. עד שיחזירו לכמו שהיתה כשירד לתוכה. ע"כ:

משנה י

השביעית מן המנין. כלומר חייב ליתן לו השבע מאות. ואף על פי שאין שנה שביעית שוה לשאר שנים לפירות. מכל מקום שבוע קאמר ולא תלה השוכר לפי השנים כמו בסיפא. נ"י:

משנה יא

שכיר יום גובה כל הלילה. כתב הר"ב שלאחריו שנאמר לא תלין וכו' ואי אפשר לומר וכו'. דכתיב כשכיר שנה בשנה. [ועיין מה שכתבתי במשנה ב' פרק ד' דבכורות] וכי כתיב לא תבא וכו'. לשון רש"י העתיק דקאי אברייתא דסיימא בשכיר לילה שגובה כל היום שנאמר (דברים כ"ד:ט"ו) ביומו תתן שכרו. כלומר וסיפא לא תבא וגו'. ופתח רש"י בלא תבא דסיים:

שכיר שעות וכו'. כתב הר"ב הכי קאמר וכו'. וכן פירש הרמב"ם. וכרב בגמרא ועיין לקמן:

יצא בלילה גובה כל הלילה וכל היום. פירש הר"ב דכיון דמשכה פעולתו עד שתחשך הוה ליה שכיר לילה. וכו'. וכן כתב רש"י בפירוש המשנה. ובגמרא בפלוגתא דרב ושמואל ברישא דשכיר שעות מפרש דשאני של יום משל לילה. משום דאין לילה הולך אחר היום. והיום הולך אחר לילה כששכירתו נמשך בלילה. ולא דמי לשכיר יום דאתמול. שאינו גובה אלא כל הלילה. ע"כ. אבל זה תימה דאם כן בשכיר שעות דלילה. נמי היום הולך אחר הלילה. וכן הוא בהדיא בגמרא. דסיפא דהכא יצא בלילה וכו' מוקי לה כרבי שמעון דאמר שכיר שעות דיום. גובה כל היום. שכיר שעות דלילה. גובה כל הלילה וכל היום שמע מינה דבחדא מחתא נינהו. ואע"ג דמעיקרא אמר רב בפירוש דשכיר שעות דמתניתין דלצדדין קתני. וכדפירש הר"ב והרמב"ם. היינו מקמי דאתותב מהך סיפא. אבל לבתר דאתותב משני אמר לך רב תנאי היא דתניא שכיר שעות וכו'. וראיתי להרא"ש שכ' דאע"ג דאתותב רב. מוקי למתניתין [דהיינו רישא] דלצדדין קתני. גם הרי"ף הביא סוגיא דלצדדין קתני ולא הביא מאי דאתותב מסיפא ושינויא דתנאי היא. וגם הביאו המשנה כצורתה. שוב ראיתי בספר חכמת שלמה שכתב וז"ל אמר לך רב תנאי היא אינו אומר אלא. דשינויא קמא דמוקי רב לצדדין כדקיימא קיימא. וכן דעת הרי"ף והרא"ש ובארתי כל הצורך בספרי. ע"כ. ונראה בעיני דהכי קאמר דלעולם רישא לצדדין קתני. ודלא כסיפא. ומתניתין גופא תנאי היא דסיפא כרבי שמעון ורישא כר' יהודה וניחא לרב למוקים מתניתין גופה כתנאי משום דמתניתין דייקי הכי. דאי איתא דכולה רבי שמעון. ורישא לאו לצדדין היא. אלא כמו שהיא שנויה. שכיר שעות גובה כל הלילה וכל היום. אם כן בשכיר שעות דלילה בלבד היא. ולא נשנה כלל שכיר שעות דיום. וזה דלא כסיפא ששונה יצא ביום בהדיא. הלכך מוקי לרישא דלצדדין קתני. ונשנה גם כן שכיר שעות דיום כמו בסיפא. ורישא רבי יהודה. וסיפא רבי שמעון. וממילא דהלכה כרבי יהודה בתרוייהו. דר' שמעון ורבי יהודה הלכה כר"י. והיינו

דהרמב"ם והטור פסקו בסיפא דלא כמתניתין. ועתה פירוש הר"ב והרמב"ם במשנה מכוון בפירושא דמפרשא בגמרא דרישא לצדדין וסיפא כמו שהיא שנויה. אלא דאכתי קשיא עליו ועל הרמב"ם שהיה להם לפרש דסיפא כרבי שמעון דלא כרישא ושאינה הלכה. ולא בלבד כדי לפסוק הלכה. אלא אף זו כי היכי דלא תקשה רישא וסיפא אהדדי:

משנה יב

משום ביומו תתן שכרו. כלומר משום כולה קרא דביומו. דאית ביה עשה דתתן. ולא תעשה דלא תבא וגו'. וכמ"ש לעיל בפירוש הר"ב:

המחהו. פירש הר"ב נתקו וכ"כ רש"י. ונ"ל שהוא מלשון ומחה על כתף ים כנרת דפרשת מסעי שענינו הגיע:

שכיר בזמנו נשבע ונוטל. עיין בפירוש הר"ב דריש פ"ז דשבועות:

נשבע ונוטל. כתב הר"ב משום דבעל הבית טרוד בפועליו. גמרא ולאו דוקא פועליו דאפילו אין לו אלא פועל זה. דינא הכי. אלא טרוד בעסקיו קאמרינן והכי אמרינן בירושלמי אמר רבי בון בעל הבית ע"י שעסקיו מרובין וכו'. נ"י: וכ"כ התוספות ריש פ"ז דשבועות. ומ"ש הר"ב שקלוה לשבועה מבעל הבית. ופירש אם מודה מקצת הוא דחייב שבועה מדאורייתא. ואפילו היכא דכופר הכל טפי הוה ליה לחיובי בעל הבית שעליו לשלם. שהרי אם מודה מקצת הוא נשבע. ולפי שהיתה ראויה להיות על בעל הבית. קאמר דשקלוה. תוספות [דף קי"ב]:

עבר זמנו. כתב הר"ב דכי מטי זמן חיוביה רמי אנפשיה ומדכר ולא חשיד וכו' וכתבו התוספות וא"ת א"כ בזמנו אמאי נשבע שכיר ונוטל. לימא בעל הבית איני זוכר עתה. אבל הניחני עד שיעלה עמוד השחר שאזכור אם נתתי אם לאו. כיון שאחר זמנו אנו פוטרים אותו מטעם זה. ועוד קשה במודה מקצת אמאי אין בעל הבית נשבע דרמי אנפשיה ומדכר שלא ישבע לשקר. ויש לומר דחזקת שאין בעל הבית עובר בבל תלין לא מהני. אלא היכא דאיכא חזקה דאין שכיר משהה שכרו בהדיה. ואם היה יכול בעל הבית לטעון הניחו לי עד שיעלה עמוד השחר. לא היתה כאן חזקה דאין שכיר משהה שכרו. שהרי לא השהה אותו אלא תובעו ממנו בב"ד ולא רצו ליתן לו ושיהו אותו לעמוד השחר. ע"כ:

אם יש עדים שתבעו. פריך בגמרא והא קא תבעיה [ליה] קמן ומסיק דיש עדים שתבעו כל זמנו פירש הרא"ש כגון שכיר יום בסוף הלילה. ושכיר לילה בסוף היום. ופריך ולעולם תו לא פרע ליה. וכי שכיר משהה שכרו כ"כ זמן ארוך. אמר רב *) עוקבא בר

חמא כנגד אותו יום של תביעה. פירוש אינו נשבע ונוטל אלא למחר בלבד. שהוא כנגד אותו יום של תביעה. אבל מכאן ואילך המוציא מחבירו עליו הראיה. הרא"ש:

גר תושב. כתב הר"ב דכתיב רעך וכו' ומפרש בגמרא דממעטינן גר תושב מרעך ומרבינן בהמה וכלים מאתך ולא אמרינן איפכא. משום דמסתבר לרבות בהמה וכלים שכן ישנן בכלל ממון רעך. גר תושב אינו בכלל ממון רעך:

משנה יג

לא ימשכננו אלא בב"ד. פירש הר"ב ליקח ממנו משכון בעל כרחו ואפילו בשוק. ואומר ר"י דמדרבנן הוא. כדקאמר בגמרא. בעל חוב. ניתוח נמי לא. גזירה שמא יכנס בביתו. תוספות. וכן כתב נ"י. ומהר"ר ואלק כתב בש"ע סימן צ"ז דהרמב"ם והטור סבירא להו דמן התורה עובר אפילו בחוץ. ויהיב טעמייהו. דביתו דכתיב בקרא דלא תבא אל ביתו לעבוט דלאו דוקא אלא הוא הדין או כל שכן דלא ישמיט בחזקה מה שעליו או שבידו. בפנעו בו בחוץ. ושליח בית דין שרייה קרא. דוהאיש אבחוץ תעמוד קאי. עכ"ד. וצריך לומר דבגמרא דקאמר שמא יכנס וכו'. טעמא דקרא מפרש. ולא גרס גזירה כלשון התוספות. וכן לא גרסינן בספרים שבידינו:

ולא יכנס לביתו. פירש הר"ב אפילו שליח בית דין וכו'. וכתב הרא"ש תימה ואם לא ימצא בידו היאך יכפוהו לפרוע מלוותו. ולפירוש ר"ת ניחא דמפרש דלא מיירי במשכנו לפרעון. אלא שרוצה להיות בטוח במעותיו. אבל כשרוצה ליפרע ממנו. שליח בית דין נכנס לביתו. ע"כ:

שנאמר בחוץ תעמוד. דתניא ממשמע שנאמר בחוץ תעמוד [ויוציא אליך העבוט] איני יודע שהאיש אשר אתה נושה בו יוציא. אלא מה תלמוד לומר והאיש לרבות שליח בית דין:

ומניח אחד. כלומר אחר שנטל שניהם למשכון מניח את שהוא צריך לו והדר מפרש איזהו מניח. ונקט ליה בלשון חזרה. והר"ב העתיק ומחזיר אחד. וכן הגירסא בירושלמי. ורי"ף והרא"ש. וניחא טפי:

ואת המחרישה ביום. והקשו המפרשים והלא כלי שעושין בו אוכל נפש הוא. ואין ממשכנין אותו. ותירצו במשכנו בלילה. שאינו זמן מלאכת החרישה. ולא אסרה תורה אלא שלא למשכנו בשעה שהוא ראוי לעשות מלאכה. וכן אמרו בירושלמי דגרסינן התם קרדום ומחרישה שדרכן לעשות מלאכה ביום. חובלן בלילה. ומחזירן ביום. המגיד פ"ג מהלכות מלוה. ומרבינן [בירושלמי] להשבת כלי אוכל נפש. מהשיב תשיב. נ"י. וכתב עוד לענין קושית המפרשים דמתניתין באם עבר וחבל מיירי:

ואם מת אינו מחזיר ליורשיו. פירש רש"י אלא ימכרנו ויגבה חובו. ע"כ. אבל בחייו לעולם הם בתורת חזרה. ובגמרא אמר רבי מאיר וכי מאחר שמחזירין למה ממשכנין [מעיקרא] שלא תהא שביעית משמטתו ולא יעשה מטלטלין אצל בניו. וכתבו התוס' שהקשה הר"ר אלחנן למה חוזרין וממשכנין. ויש לומר כדי שלא יוכל הלוה לכפור. וגם ימהר לפרוע חובו. ולבקש מעות כי מתבייש שבכל יום ויום יחזירו משכונו עד כאן:

אלא עד שלשים יום. כתב הר"ב זמן ב"ד. וכן כתב רש"י וטעמייהו דהכי אמרינן פרק דלקמן במשנה ד'. כמ"ש שם הר"ב:

בין שהיא עשירה. כתב הר"ב משום דאיכא למאן דאמר עניה הוא דאין ממשכנין וכו' אבל עשירה דליכא למימר הכי. דהא ואם איש עני הוא לא תשכב בעבוטו הוא דכתיב (דברים כ"ד) ועיין מה שהקשיתי לשאול בזה במשנה ה' פ"ב דיבמות:

אין ממשכנין אותה שנאמר ולא תחבול. לשון נ"י אפי' לאדם אחר הוא אסור למשכן מביתו אלא לעבור עליה בשני לאוין. כן כתב הרשב"א. ומדברי הרמב"ם ז"ל נראה דלא תחבול באלמנה אפילו בחוץ. דעל פי ב"ד נמי אין ממשכנין אותה. וכן כתב הרא"ש ז"ל *) בתוספות. דלא יחבול רחים ולא תחבול וכו' בא לאסור נתוח המותר במקום אחר. ואע"ג דסתם חבלה בבית משמע. אם אינו ענין לחבלה בבית שאסור במקום אחר. תנהו ענין לנתוח. ע"כ. וכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות מלוה שאפילו בשעת הלואה אין ממשכנין אותה. ואין זה מחוור דבשעת הלואה הרי היא כמוכרה ושרי. וכבר השיג עליו הראב"ד ז"ל. ע"כ:

החובל את הרחים. גם בזה כתב הרמב"ם ז"ל [שם] שאפילו בשעת הלואה אסור. ואינו מחוור. נ"י:

רחים. פירוש של יד שהוא מטלטלים ושייך ביה משכון אבל בתי רחיים של מים הרי הם כקרקע. ולא שייך ביה משכון. אלא גובינה כשאר קרקעות דלא שייך ביה משכון אלא במטלטלים. שאין ממשכנין ליקח קרקע למשכון. טור סימן צ"ז. וקצת קשה דבסוף סימן ק"ו. כתב בשם הרא"ש בבא להפרע שלא בפניו שיכולין ב"ד למשכן קרקע. כמו להפרע מקרקע. דמשכון יותר טוב לו ללוה:

וחייב משום שני כלים. פירוש אפילו בהתראה אחת. אם חבל בפעם אחת רחים ורכב והתרו בו משום לא יחבול רחים ורכב. לוקה שתים. דאי בשתי התראות אפילו רחים ורחים חייב. כדאמר גבי נזיר [במשנה ד' פ"ו דנזיר] אמרו לו אל תשתה אל תשתה. חייב על כל אחת ואחת. ואין לומר דלעולם איירי בשתי התראות וקמ"ל דרחים ורכב אינם כלי אחד. שלא להתחייב אלא עד שיחבול שניהם. דא"כ הוה ליה למתני החובל רחים

או רכב בלא תעשה וכו' ותו לא. אלא ודאי אתא לאשמועינן דבהתראה אחת חייב שתים. וכן משמע בהדיא בגמרא דחייב שתים וכו'. תוספות:

שנאמר לא יחבול רחים ורכב. כלומר וכיון דקרא פירש תרוייהו וכל אחד שם בפני עצמו הוא. התראותיהן חלוקות ולא הוי לאו שבכללות. וכן זג וחרצן דבמשנה ב' פ"ו דנזיר. כדמסקי התוספות. ונ"ל:

ולא רחים ורכב בלבד אמרו. כלומר מה שאמרו חכמים דחייב בשני כלים. אף ע"פ שהם למלאכה אחת ולמדו זה מן הכתוב. לא על רחים ורכב שנאמר בפירוש בכתוב אמרו חכמים שחייבו הכתוב שנים. אלא על כל דבר וכו' והיינו דתניא חבל זוג של ספרים. וצמד של בקר. יכול לא יהא חייב אלא אחת. ת"ל לא יחבול רחים ורכב. מה רחים ורכב שהן מיוחדים שני כלים. ועושים מלאכה אחת וחייב כו' אף וכו'. [ברייתא בגמרא]:

פרק י

משנה א

שניהם חולקים. כתב הר"ב לפי שאין ניכר אלו וכו'. וכ"כ רש"י ותחלת לשונו הכל לפי שהאחד הוא גבוה מחבירו ואבניו ועפרו מרובה משל חבירו חולקין. לפי שאין ניכר וכו' והגיה החכמת שלמה שכן צריך להיות הכל לפי הגובה לפי שהאחד וכו'. ועכשיו דעת רש"י כמו שאר המפרשים. וכמבואר בתוספתא דהא תנן חולקים דמשמע בשוה. בד"א בזמן שהיו שניהם שוין. אבל אם היה א' מהן גדול וא' מהן קטן זה נוטל לפי שלו. וזה נוטל לפי שלו. אבל גרסת המגיד [פ"ד מה"ש] והרשב"א בל' רש"י אע"פ שהאחד גבוה וכו'. ותמהו עליו. והלשון שכתב הר"ב שאין ניכר אלו אבניו של עליון ואלו אבניו של תחתון וכן לשון רש"י. גם המגיד העתיקו כן. גם הב"י סימן קס"ד. והחכמת שלמה הגיה במקום אלו איזו. ואין הגהתו מוכרחת שרש"י לשון משנתינו נקט דתנן נמי ורואין אלו. והמכוון איזו. והרמב"ם בדבורו פרק רביעי מהלכות שכנים העתיק רואין איזו:

שניהם חולקין. עיין מ"ש במ"ג:

חולקים. כתב הר"ב מיירי שנפל הכותל בלילה. ופנו את האבנים ואותם שפינו אזלו לעלמא דלא מצינו לשיילינהו. גמרא. ותו בגמרא דאפילו הן ברשות אחד מהם לא הוי אידך המוציא מחבירו עליו הראיה. דלא חשבינן ליה מוחזק. דשותפין לא קפדי אהדדי למקני רשותא דידיה. הלכך ברשותא דהאי נמי יתבי דהא לא קפיד עליה מלאשולה דוכתא. ועיין [מ"ש] ברפ"ק דב"ב:

ובעפר. שכן היה דרך בניניהם לחבר האבנים בעפר. כענין שנאמר (ויקרא י"ד) ועפר אחר יקח וטח את הבית:

הראויות להשתבר. אם יש אבנים שבורות. שאבניהם של לבנים היו. רש"י. [*ועיין [מ"ש] ברפ"ב דב"ב על הא דתנן ואת מי רגלים]:

אם היה אחד מהן מכיר מקצת אבניו נוטלן. כתב הר"ב וכגון שהלה טוען במקצת מהן שהוא אמת וכו' ברפ"ה דב"ק כתבתי בשם התוספות ונ"י דהיכא דלא הוה ליה למידע אין אומרים מתוך שאינו יכול לישבע משלם. ופירשו התוספות שם [ד"ה אפילו] דהכא רגילות הוא שכל אחד מכיר מקצת אבניו ע"כ. ואזדא לה מה שכתב נ"י בכאן וז"ל כתב הרנב"ר ז"ל מהא שמעינן דאפילו בשמא דלא ריע כי האי דלא הוה ליה למידע אמרינן מתוך שאינו יכול לישבע משלם. ע"כ. ואני תמה שנ"י עצמו ברפ"ה דב"ק כתב דהיכא דלא הוה ליה לידע אין אומרים מתוך שאינו יכול לישבע משלם. ומ"ש הר"ב אבל אם אמר על כולן איני יודע ישבע וכו' עיין מ"ש בסוף משנה ב' דפ"ח:

ועולות לו מן החשבון. מסקינן בגמרא לפי חשבון שלימים. דהלה נוטל ג"כ שלימים כנגדן דמדהני ידע טפי לא ידע. תו לית ליה. ומהני ליה להא שנוטל אלו שמכירן. כגון שהם גדולות וטובות יותר משאר הלבנים:

משנה ב

הבית והעליה של שנים. כתב הר"ב הבית והעליה המשכיר לחבירו עליה כו' וכתב רש"י דלא גרם הכא של שנים דהא בשוכר קאי כדאמר בגמרא והתוספות כתבו דלר"ת נראה דמ"מ שייך למתני של שנים כיון דקתני בה בעל הבית ובעל העליה ובגמ' דמוקי לה בשוכר ומשכיר משום דבאחין שחלקו אין על התתתון לבנות תקרה. ע"כ. [וע' בפירוש הר"ב במשנה דלקמן. ומ"ש שם בס"ד] ופירש הרא"ש הטעם דהתחתון אינו צריך לתקרה ולמה יתקננו לבעל העליה דכיון דהגג שלמעלה קיים. אדרבה הוא חפץ בפחיתותה מבתקונה כדי שלא ידור בעל העליה על גביו ואי בעי לסלוקי בעל העליה את הגג כדי שיצטרך בעל הבית לתקן התקרה מחינן בידיה. דהגג משועבד לבעל הבית אף כשיש שם תקרה. כי הדבר ידוע אם ירדו גשמים על התקרה יעברו לבית. ואדעתא דהכי חלקו מעיקרא שיתקן בעל העליה את גגו שלא יזיקו מי גשמים לתחתון אבל התחתון אין מחוייב כלל לתקן מעמד רגל לעליון ע"כ. ועיין עוד שם שמיישב מה שהוקשה לתוספות בזה מל' הגמרא:

נפחתה העליה. תקרת הבית שבני עליה דורסים עליה שבאה התקלה מחמת תקרת הבית וזה שעבד לו הבית כשאמר ליה שעל גבי בית זה. שכל זמן שנתקלקלה עליתו

מחמת בית. או יתקן או ידור עמו בבית. אבל אם נפלו כותלי העליה אינו חייב לתקן. ולא ידור עמו בבית. שאין זה הקלקול מחמת הבית. מגיד פ"ה מה' שכירות בשם הרשב"א:
הרי בעל העליה יורד ודר למטה. ל' הר"ב דהא שעבד ביתא לעליה. דאי לאו לשעבדו למה ליה למימר שעל גבי בית זה. והא קא חזי לה לעליה דעליה זו קאמר ליה. רש"י. ועמ"ש במשנה דלקמן:
המעזיבה. עמ"ש במ"ז פ"ק דסוכה:

משנה ג

אמר בעל העליה לבעל הבית לבנות. כתב נ"י ואם תאמר למה הוא צריך לבנות הבית יכפוהו לבעל הבית לבנות דבשלמא רישא איהו לא שעבד נפשיה כיון שאמר זו אלא דשעבדיה לבית אלא הכא יכפוהו לבנות. כבר הקשו בירושלמי ואמרו בשאינו. כלומר שהלך למדינת הים דבכי האי גוונא א"א לכפותו. שאין ב"ד יורדין לנכסיו שלא בפניו. וכן דעת הרמב"ן. אבל הרשב"א כתב דירושלמי ס"ל כרב אחא שר הבירה דאית ליה שאין נפרעין מן האדם שלא בפניו ואפילו מן התקנה. כדמוכח בפרק הכותב (כתובות דף פ"ח). אבל אנן דסבירא לן כרב נחמן דאמר התם כופין מן התקנה. כדי שלא יהא כל אחד נוטל ממונו של חבירו והולך למדינת הים. אי איתא דבישנו כופין. אפילו בשאינו נמי כופין. אלא דסברא דגמרא דידן שאין כופין אותו כלל שאין לבעל העליה שעבוד אלא על הבית אבל לא על בעל הבית שישתעבדו לו נכסיו כדי שנכוף אותו לבנות על כרחו. ע"כ. ולישב דברי הרמב"ן נראה בעיני שהוא סובר דר"נ לא אמר אלא בבע"ח כדאיתא בהדיא בגמרא דהכותב דף פ"ח דפלוגתייהו דרב אחא ור"נ בבע"ח היא. וכיון שכן. י"ל דאף ר"נ לא אמר דנפרעים שלא בפניו מן התקנה אלא בבעל חוב כדי שלא יהא וכו' וינעלו דלת בפני לווין. אבל בשאר חיובים כגון דהכא שאינו אלא משום שעבוד בעלמא. אף ר"נ מודה שלא תקנו. מידי דהוה ארב אחא דסבר בב"ח לא תקנו. ובכתובת אשה תנן התם דנפרעת שלא בפניו. ומשום חינא. גם מ"ש נ"י לחלק בין רישא לסיפא דלא שעבד נפשיה אין נראה כלל. לפי מ"ש בספ"ח בשם הרא"ש מהא דתנן המשכיר בית לחבירו ונפל חייב להעמיד לו בית:
אמר בעל העליה לבעל הבית. ל' הר"ב לבנות החומה והתקרה התחתונה. וכן ל' רש"י. ולכאורה זה דלא כדברי התוספות והרא"ש שכתבתי במשנה דלעיל דבשותפים אין התחתון חייב בהעמדת התקרה. וכן הבין דבריו הב"י סימן קס"ד. וקשה דהטור כתב בשמו בדין השנוי לעיל דדעתו כהתוספות. וכתב מהר"ר ואלק כהן דלא כתב רש"י כן אלא הכא דנפלו לגמרי שכשבאין לחזור ולבנותו. ודאי מוטל על התחתון לבנות ביתו.

ואין בית בלא תקרה. והעליון יבנה עלייתו עם תקרתו או גגו שעל גבו. אבל לעיל אף רש"י מודה כיון שלא נפלה אלא כפחתה. דמסתמא אדעתא דהכי נכנסו בתחלה. שכל אחד יתקן מה שהוא צריך לו הרי בעל הבית אין צריך להתקרה כיון שיש גג על גבו. ע"כ. ובאמת אי לאו דברי הטור שכתב כן בשם רש"י לא היינו מוכרחים לחלק דאף על גב דסבירא ליה דאף בשותפים על התחתון לעשות התקרה לא קשיא אמאי מוקמינן מתניתין דלעיל בשוכר ומשכיר משום דתרתי בשותפין למה לי. כמו שכתב נמוקי יוסף. ועוד כתב נ"י דבשותפין אף ר"י דלעיל מודה דתחתון נותן את הכל. ומביא ראיה מדתנן בר"פ חולקין. ואי איתא דעליון נותן תקרה ומעזיבה הרי יש לו תקרה ומעזיבה דגג ג"כ. והיה לו ליטול מן העפר יותר מחבירו. ע"כ. אבל ללשון רש"י בפירוש המשנה דהתם חולקים לאו דוקא הוא בלאו הכי:

רבי יהודה אומר אף זה דר כו'. פירש הר"ב קסבר זה נהנה וזה אינו חסר חייב. ועיין מ"ש במ"ד פ"ק דב"ב:

ויושב בבית התחתון. כתב הר"ב דהוה ליה זה לא נהנה שהרי עליתו מוכנת לדור בו וכן פירש"י. וכתבו התוספות וקשה דהא נהנה הוא שאין צריך לעלות. ונראה דגרסינן ומקרה את העליה ויושב בתוכה. פירוש בעליה ולא יניח לבעל הבית לכנוס בתוכו עד שיתן לו יציאותיו. ע"כ. ומ"ש הר"ב עוד וזה לא חסר דהא לא הוה בני לה וכו'. כתב נ"י וא"ת ואמאי אינו חסר והרי משחיר לו כותליו בעשן כשדר שם. לפיכך כתב הרשב"א ז"ל דמהא שמעינן דכל שזה אינו נהנה אע"ג דאידך חסר. פטור. שאינו אלא כמונעו ליכנס לביתו שהוא פטור. והביא עוד ראיה מדתנן [לעיל] פרק המקבל [בבא מציעא דף ק"ד המקבל] שדה מחבירו ומשזכה בה הובירה חייב. ואמרינן טעמא משום דדרשינן לשון הדיוט שכך כותב לו וכו' משמע דהא לאו הכי פטור. וכן דעת התוספות [ד"ה ויושב]. וכן כתב הרנב"ר ז"ל. ע"כ:

משנה ד

וכן בית הבד וכו'. פירש הר"ב בית הבד של אחד וגנה של אחר. וכן פירש רש"י בשותפין. וכתב הרא"ש דהכא על התחתון לתקן התקרה. לפי שהוא צריך לה כדי שלא יתקלקל בית הבד שלו. משא"כ בבית של שותפין שאינו צריך לתקרה. כי די לו בגג. כמ"ש במשנה ב'. ונ"ל דהיינו טעמא דתנן וכן לומר שהוא כמו הדין הסמוך דמיירי בשותפין. ומיהו לענין הדין כל שכן בשוכר ומשכיר:

וזורע למטה. משמע דלגמרי יורד וזורע למטה כשיעור כל גנתו [דאין זורעין לחצאין] ואף על פי שכל שאר בית הבד מחופה בקירוי. אפשר לזרוע זרעים שאינם צריכים לגשמים כעין חזרת כדתנן בפ"ג דעבודה זרה [מ"ח] ב"י סימן קס"ח:

כיפין. כתב הר"ב תקרה עשויה בעגול וכו'. ועל שם שהיא כפופה בעגול נקראין כיפין. לשון הלכוף כאגמון (ישעיה נ"ח):

פטור. כתב הר"ב דאנוס הוא. וכפירש"י. ומסיים נ"י וא"כ מיירי דוקא שבנאו כראוי. אבל שלא כראוי חייב דתניא בתוספתא נפל הכותל מחמת [הזועות]. מחמת הרוח. מחמת הגשמים. אם בנאו כדרכו פטור. ואם לאו חייב. וכי תנן פטור בין בנזקין דשעת נפילה. בין בנזקין דלאחר נפילה. בשעת נפילה. משום שכיון שבנאו כדרכו כדכתיבנא. אנוס הוא ופטור. לאחר נפילה נמי כל שלא היה שהות לסלקם אנוס הוא. ואפילו כשהיה לו שהות משכחת לה דפטור. במפקיר כזקיו דקיימא לן [בפ"ג דב"ק] [דף כ"ט] מפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס פטור. ע"כ:

ולאחר הזמן חייב. בין בנזקין דבשעת נפילה בין בנזקין דלאחר נפילה. בשעת נפילה דפושע הוא [שהיה ליה לסתור ולקוץ תוך הזמן] לאחר נפילה אפילו במפקיר נזקיו נמי חייב. דמפקיר נזקיו שלא בנפילת אונס חייב. נ"י. וכי תנן נתנו לו זמן לקוץ ולסתור. נתנו לו זמן לקוץ ולסתור ולפנותו קאמר. תוספות פ"ק דב"ק דף ו' [ד"ה היינו] . ושם כתבו דבשעת נפילה דומה לאש ואחר נפילה לבור. אבל הרא"ש כתב [שם] דאף בשעת נפילה הוי תולדה דבור ולא דמי לאבנו וסכינו ומשאו שהניחן בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו דרך הלוכן[שכתב הר"ב בריש פרק קמא דב"ק שהן תולדה דאש] דהנך נעשו [אש] ע"י כח אחרים. אבל כותל ואיל [מחמת ריעותא נפלו מעצמן. כי ראו שלא היו יכולין לעמוד יותר. והזהירו ב"ד להבעלים להפילן. ואי משום דהולכין ומזיקין מה שאין כן בבור. לא גריעי מחמת זה וכ"ש דיש לחייבו יותר. מידי דהוה אקושר אבו ברגלי בהמתו והלכה לרה"ר והזיקה. ואי משום דאין תחלת עשייתן לנזק. שור יוכיח. ע"כ:

משנה ה

סמוך לגנת חבירו. נקט לגנה ולא לחצר. משום דכותל חצר שביניהן. מסתמא היא נבנית משל שניהן מה שאין כן בכותל גנה דאין מחייבין אותו לבנותו בכל מקום [כדפירש הר"ב במשנה ב' פ"ק דב"ב] גם בכותל חצר שביניהם אין מדרכן לפנות האבנים משם אלא לחזור ולבנות מהן מיד כותל אחר. מהר"ר ואלק כהן בש"ע סימן קס"ו:

אמר לו הגיעוך אין שומעין לו. אע"ג דמפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס פטור כדלעיל. הכא אשתמוטיה קא משתמיט ואינו מפקירו כדלקמן. תוספות:

הילך את יציאותיך. מכלל דפנינהו הא לא פנינהו לא אמרינן קנתה לו חצרו כדאמר במ"ד פ"ק דלא מכוין לאקנויי ליה אלא אשתמוטי דקא משתמיט ליה. גמרא:
בתבן ובקש. אבל מידי דאכילה כגון חטין ושעורין שומעין לו. מרדכי בפ"ק דב"ק והגהות מימוני פ"ט מהלכות שכירות:
משקבל עליו ואמר לו הילך שכרך אין שומעין לו. ולא תנן הכא ויציאותיך דהכא מיד שקבל עליו קנתה לו רשותו כמ"ש הטור סימן של"ו בשם הרמ"ה. וכתב מהר"ר ואלק כהן דהכא דחייב לו שכירות פעולתו כשאמר לו טול זה בשכרך מיד קנהו. משא"כ לעיל דאין עליו שום חיוב שכר קודם שיפנהו. ע"כ. ולעניות דעתי אין זה מספיק דהא לא בענין הקונה תליא. אלא בדעת המקנה דאמרינן דאשתמוטי קא משתמיט. וכן בצריכותא שבגמרא משוה הדין בין דאת ליה אגרא גביה. בין דלית ליה אגרא גביה. ומצאתי בנ"י שכתב בשם הרשב"א דהיינו טעמא דכיון שאין דרך לפנות אבנים מיד סמכה דעתיה שעדיין יש לו שהות לחזור לו ובינתים הוא דמדחי ליה אבל בפועל אין לומר כן שכן דרכו להוליך התבן והקש לביתו משקבל עליו. הלכך גמר ומקני. ע"כ. ואני כתלמיד היושב בקרקע לפני רבותיו. אענה אף [אני] את חלקי ואומר. דהכא היינו טעמא משום דאיכא בל תלין. ואי אמרת דלא גמר ומקני. קרוב הוא לעבור בבל תלין שהשוכר לא ידע דלא גמר ומקני. ולא יתבעהו. והמשכיר בטרדת פועליו ישכחהו. ובין כך הוא עובר בבל תלין דכיון שזה שלא תבעו היה על ידי שהיה סובר שכבר קבל שכרו. ואין זה בכלל לא תבעו אינו עובר עליו דמשנה י"ב פרק דלעיל. הלכך אמרינן דסתמא גמר ומקני כדי שלא יבא לעבור בבל תלין:
אין שורין טיט. יש מקומות ששורין אותו ימים רבים צבור במקום אחד. רש"י:
ואין לובנים לבנים. לפי שמשהה אותן ליבשן. ששוטח הטיט בקרקע חלקה כעובי הלבינה. וחורץ בו חריצות שתי וערב כמדת הלבנים ומניחן שם עד שייבשו. רש"י:
[*הבונה ברה"ר וכו'. עיין [פירוש הר"ב] ספ"ג דשביעית]:
רבן שמעון ב"ג אומר אף מתקן וכו'. כתב הר"ב ואינו חייב בנזקין. עיין מ"ש במשנה ג' פ"ג דב"ק. וכתב הר"ב דאין הלכה כרשב"ג. עיין מ"ש במשנה ב' פ"ב דב"ב:

משנה ו

של תחתון. כתב הר"ב שעל אוירו היא מונחת. וכן פירש"י. וטעמא דעד כאן לא פליגי אלא בנופו. אבל בעיקרו כולי עלמא לא פליגי דעליון הוי כדאיתא בגמרא. ומ"מ נראה לי שהלשון צריך להיות. הוא מונח:
[*רבי שמעון אומר וכו'. כתב הר"ב הלכה כרבי שמעון. גמרא]:

סליקא לה בבא מציעא